

[“Venezuela Devrimi ve İktidar Sorunu” bundan üç buçuk yıl önce kaleme alındı. Bu kapsamlı çalışma enternasyonalist devrimciler açısından dünya üzerindeki en önemli gelişmeyi ele alıyor olması dışında, “işçi devrimi”, “sosyalizm”, “işçi iktidarı” ve “kitle hareketiyle ilişki kurma” gibi temel konulardaki görüşlerimizi ayrıntılı bir şekilde sunması açısından da bir bakıma Militan’ın platformu mahiyetindedir. Bugün bir pasif karşıdevrim sürecinin yaşandığı Venezuela üzerine yeni bir yazı daha önümüzdeki haftalarda sitemizde yayımlanacaktır.]

VENEZUELA DEVRİMİ VE İKTİDAR SORUNU

Yükselen Çizgi Bekleyen Tehlikeler

Chávez Öncesi Venezuela’ya Genel Bir Bakış

Chávez’in İktidara Gelişi ve
Bolivarcı Hareketin Toplumsal Dinamikleri

Hugo Chávez İktidarda

Toplumsal Reform mu Toplumsal Devrim mi?

İşçi Hareketi, Öz-Örgütlenmeler ve
Karşıdevrimci Güçlerin Durumu

Chávez’in ve Bolivarcı Hareketin Sınıfsal Niteliği

- 1) Sosyal-Demokrasi ve Bolivarcı Hareket
- 2) “Proletaryanın ve Köylülüğün Demokratik Diktatörlüğü” ve Bolivarcı Hareket

Devrim ve Önderlik Sorunu

Sonuç

VENEZUELA DEVRİMİ VE İKTİDAR SORUNU

Yükselen Çizgi Bekleyen Tehlikeler

11 Nisan 2002'de hükümeti protesto etmek için düzenlenen kalabalık ve epey olaylı bir gösterinin hemen ardından, 1999 Şubat'ında demokratik seçimle işbaşına gelmiş olan Venezuela devlet başkanı Hugo Chávez bir askeri darbe sonucu devrildi. Aslında ilk başta ve iki gün sonrasına kadar alışıldık bir olaydı bu. On yılda bir askeri müdahaleler görmeye alışık olan Türkiye'de olduğu gibi, Latin Amerika ülkelerinde de, ister sol ister sağ görünümü olsun, darbelerin alışılmadık bir tarafı yoktu. Tersine, muazzam bir yoksulluk ve sefalet içinde yaşayan Latin Amerikalı işçi ve emekçilerden yana popülist ya da "sosyalist" politikalar uygulayan her hükümetin çok geçmeden CIA destekli-kökenli hareketler tarafından alaşağı edilmesi mükerrer bir yirminci yüzyıl olgusuydu. Ayrıca 2002'nin Nisan ayından bahsedildiği dikkate alınır, 11 Eylül saldırılarının ardından *teröre karşı savaş* naralarının daha yeni yeni atılmaya başladığı ve bu kapsamda emperyalist devletler tarafından "demokrasi" ihracatına hız verildiği de hatırlanacaktır.

Dolayısıyla bu gericilik atmosferi içinde umutsuzluğa kapılmak için neden çoktu. Üstelik kaydı biraz daha geriye sarıp baktığımızda, zaten sosyalizm ve komünizm toptan ölmüş, tarihin sonu gelmiş, kapitalizm nihayet o aranan son sistem olduğunu göstermişti! Öyle ki hâkim ruh halinin geri konumu, "şu ya da bu şekilde, çalışan kitlelerden yana olan, ama hiçbir şekilde kapitalizmi hedef almayan, sadece düzen sınırları dâhilinde kazanımlar elde etmeye çalışan bir solcu hükümetin sonu bu olmamalıydı" düşüncesinde ifadesini buluyordu. Bu sefer işler farklı gelişti.

Darbenin yapıldığı günden iki sonra, aynı ideolojik bombardımanın bir parçası olarak musalla taşına yatırılmış olan işçi sınıfı ve onunla birlikte hareket eden diğer yoksul kesimler başkent Caracas sokaklarına döküldüler. Bir milyondan fazla gösterici başkanlık sarayını kuşattı, Venezuela Televizyonu'nu ele geçirdi. Akşam saatlerine gelindiğinde başkentte dokuz ölü olduğu söyleniyordu. Başta paraşütçü birliği olmak üzere ordunun önemli bir kesiminin de Chávez ve kitlelerden yana çıktığı bir mücadelenin ardından, Chávez tutsak olarak götürüldüğü Fort Tuina'dan geri getirildi. Böylece 13 Nisan 2002 günü darbeci Pedro Carmona hükümeti muradına eremeden devrildi.

Zaten belirli bir dönemdir Latin Amerika'daki yükselen kent ve kır hareketlerini bastırmak, içlerinde en çok sivrilen ve belki de en radikal olan Venezuela örneği üzerinden bir ders vermek isteyen ABD burjuvazisinin ve darbeyle işbaşına gelen 48 saatlik hükümeti ânında ve hiç tereddütsüz tanıyan –sanki darbe gerçekleşmeden önce bir şeylerden haberleri varmış da kurulan hükümeti resmen tanıyıp tanımayacaklarının önlemini ona göre almış ve *zamanında* karar vermiş olan– diğer emperyalist devletlerin hevesleri kursaklarında kaldı. Hugo Chávez askeri helikopterle Miraflores başkanlık sarayına indi ve kendisini destekleyen sivil ve askerlerin sloganları arasında görevine geri döndü. Venezuelalı işçi ve emekçilerin sokağa inışı "oligarşi"yi püskürtmüş, Chávez'i geri döndürmüştü.

O günden bugüne Chávez başkanlık koltuğunu, kitleler de sokakları, bu gerçek siyaset arenasını terk etmiş değil. Venezuela Devrimi'nin kaderini bu ikili durumun belirleyeceğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Kitleler buldukları yerle yüzlerini döndükleri yer arasındaki çelişkiyi henüz hangi tarafa doğru çözeceklerine tam anlamıyla karar vermiş değil: Sağlıklı bir işçi devleti mi, yoksa çeşitli sömürü seçeneklerinden biri mi? Bu ikisine göre olasılığı düşük olan bir denge rejiminin kurulması seçeneğini bir kenara koyacak olursak, Venezuela Devrimi bu ikisinden birinin lağvedilmesiyle çözülecek: Ya bir toplumsal devrim yoluyla

inisiyatif sokağa incek ve parlamentoyu fesheden işçi ve emekçi kitleler kendi öz-örgütlenmeleri temelinde ülkeyi yönetecek ya da galebe çalan “oligarşi”, yani uluslararası kapitalizmin bir parçası olan Venezuela burjuvazisi militan kitle hareketini benzerini çok gördüğümüz bir acımasızlıkla bastırıp, bütün örgütlülükleri dağıtacak ve göstermelik bir parlamentoya yaslanan faşist bir diktatörlüğü devreye sokacak.

Öte yandan, içinde yaşadığımız topraklarda yaprak bile kıvıldamazken, dünyanın başka bir köşesinde sürekli bir seferberlik halinin hâkim olması da işin bir diğer ve önemli ayağını oluşturuyor. Son iki kuşak sokaklarda en kalabalık kitleyi maç ya da yılbaşı kutlamalarında vs. görmüşken, dünyanın başka bir köşesinde milyonlar siyasi sebeplerle, hattâ yapılmış bir darbeyi geri püskürtmek için sokaklara doluyorlar, dahası o köşenin başka bir noktasında (Oaxaca, Meksika) sokağın tadına varan kitleler, kentin en büyük şehirlerinden birinin meydanını aylarca işgal edip, kurdukları konseyler aracılığıyla bu durumu süreklileştirmeye çalışıyorlar. Muazzam bir moral bozukluğunun ve siyasete soğukluğun hâkim olduğu bir bölgenin aksine, dünyanın başka bir yerinde, sorunlarını inisiyatif olarak kolektif bir şekilde çözme alternatifine sıkıca sarılmış, başarısız olduğu zaman “olmuyor” ya da “asla mümkün değil” demek yerine tekrar tekrar deneyen (Ekvador ve Arjantin’de son on yılda kitlelerin ayaklanarak devirdikleri hükümet sayısı toplamda bir elin parmağını geçiyor) bir kuşak var. Venezuela’nın “uzaktan” bakıldığında böyle bir önemi de bulunuyor.

Nitekim Venezuela’nın büyük coşku yaratmış olması, kapitalizme alternatif arayışlarının başlı başına nasıl bir çekiciliğe sahip olduğunun somut bir göstergesidir. Çeşitli kisveler altında sunulmaya çalışıldığı gibi, tarihin sonunun gelmediğinin, görmeye niyeti olanlar açısından, daha açık bir inkârı olamaz. Öyle bir dünya ki, yerine ne konulmaya çalışıldığından bağımsız olarak, yerine bir şeyler koyma çabasının kendisi bile büyük bir ilgi uyandırıyor, sempati topluyor. Tüm bu açılardan değerlendirildiğinde, bugün bir düğüm noktasına ulaşmış olan Venezuela Devrimi dünya işçi sınıfı ve Marksistler açısından müdahale edilmesi gereken en önemli görev olarak duruyor.

Chávez Öncesi Venezuela’ya Genel Bir Bakış

Yüzyıllar boyu İspanyol sömürgesi olarak var olan Venezuela, ondokuzuncu yüzyılda başta Avrupa’da olmak üzere burjuva toplumunun gelişmesi ve yeryüzünün dört bir tarafına yayılmasıyla birlikte ulusal bağımsızlığı için mücadele veren uluslar kervanına katılmış ve ilk kez 1811 yılında bağımsızlığını kazanmıştı. Gelişen süreçte, bugünkü harekete de adını veren Simon Bolivar önderliğinde birleşik bir Latin Amerika devleti kurma mücadelesine girişilmiş, fakat bu mücadelenin bir ürünü olarak doğan cumhuriyet onbir yıl sonra, 1830’da, birleşen devletlerin iç çekişmeleriyle dağılmıştı.

Venezuela açısından ondokuzuncu yüzyılın bundan sonraki kısmı birbiri ardına gelen ve devrilen hükümetlerle tam bir istikrarsızlık dönemi olmuştu. Nitekim yirminci yüzyılın başlarında petrol bulunana dek Venezuela, tıpkı Arap dünyası gibi, pek de cezbedici bir yer olarak görülmemiştir. Fakat petrolün bulunması bir yandan “ülke”nin zenginliklerinin artması demekken, diğer yandan da eşitsiz bir ekonomik gelişmeyle yabancı şirketlerin istilası ve ülke içindeki yeni serpilen burjuvaların işçi sınıfını dizginsiz sömürsü anlamına geliyordu. Diğer ekonomik sektörlerin gelişmediği koşullar altında petrole ağırlık veren bir sınai gelişim, tekellerin ülkeye sızmasıyla bağlantılı olarak tarımın da bir kenara bırakılmasıyla birlikte ülke içinde tuhaf, ama eski sömürge ülkeler açısından bilindik bir tablo ortaya çıkmıştı: Yerli sanayinin az gelişmişliği ve sanayide olduğu gibi tarımda da ithal edilen ürünlere bağımlılık.

Venezuela siyasi rejim konusunda da uzunca bir süre eski sömürge ve yarı-sömürge ülkelerin takip ettiği yoldan gitti. Diğer ülkelerden önce kapitalizm rotasına girmiş olan ekonomik açıdan ileri ülkelerin aksine, sonradan ve bu devletlere bağımlı olarak kapitalistleşen ülkelerde yerli burjuvazi güdük kaldığı gibi, Batı Avrupa ülkelerindeki muadillerinin bir zamanlar oynadığı ilerici-devrimci rolü de hiçbir zaman oynayamadı. Büyük topraksahiplerine binbir bağla bağlı olan türedi burjuvalar eski rejimle hesaplaşmamak konusunda direktip, kendi rejimleri olan burjuva toplumunun en temel demokratik haklarını (mesela genel ve eşit oy hakkı, örgütlenme, basın ve ifade özgürlüğü vs.) uygulamak noktasında bile bin dereden su getirdiler. Hem eski rejimin efendilerinin yeni burjuvalar olmasının önü açtı hem de siyasi mevkiler dar bir hizip tarafından paylaşılmıştı. Dahası kapitalizm doğası gereği evrensel bir sistem olduğundan ve 1848 Devrimleri'yle beraber proletaryanın ulusal çapta az da olsa geliştiği, uluslararası planda da sosyalist devrimin gündemde olduğu bir sırada, eski rejime karşı verilen mücadelenin kapsamını ve "maksadı"nı her an aşabileceğini ve feodal mülkiyetin sorgulanmasıyla başlayan sürecin toptan özel mülkiyetin sorgulanmasına gidebileceğini öğrenmiş –burjuvazi dünya çapında bir sınıf olduğundan aynı ekonomik ve toplumsal gelişme aşamasından geçmeden bu siyasi dersi çıkarmayı başarmış– olan eski sömürge (ya da İran, Türkiye gibi eski yarı-sömürge) ülkelerin burjuvazisi, kendi dönüşüm sorunlarının yalnızca belirli görevlerini (esasen siyasi iktidarın alınması ve ulus-devletin kurulması) yerine getirmeyi ve bunu da işçi ve emekçilerin inisiyatifi aldığı bir kitle hareketi temelinde *aşağıdan* değil, en anti-demokratik tarzda *tepeden inme*ci yöntemle yapmayı tercih etmiştir.

Böylece bu ülkelerin burjuvazisi daha baştan gerici, anti-demokratik, *oligarşik* bir niteliğe sahip olmuştur; toplumun ezici çoğunluğunu oluşturan işçi ve emekçiler hor görülerek, uydurulan çeşitli modern bahanelerle siyasi arenadan uzaklaştırılmış, en temel haklardan mahrum bırakılmış, toplumsal hayatın her alanına kesif bir gericilik kokusu hâkim olmuştur. Sivillerin iktidardan ve sokaklardan uzaklaştırıldığı bu toplumlarda elbette pastanın büyük paylarından biri de orduya verilmiştir.

İşte Venezuela da bu durumun tipik bir örneği olarak beliriyor. Ülkede yirminci yüzyılın ilk yarısına askeri diktatörlükler damgasını vurmuştur. Hepsi de ülkenin Táchira bölgesinden gelen ve Andinos diye bilinen beş askeri diktatör (*caudillo*) ülkeyi, çok kısa kesintiler dışında, 1899'dan 1958'e kadar demir bir diktatörlükle yönetmişlerdir.

Aslında bu Latin Amerika ülkesinde de Türkiye'deki burjuva ulus-devletinin kuruluşuna oldukça benzer bir dönem yaşanmıştır. Her türlü siyasi faaliyetin yasaklandığı; devletin her türlü muhalife karşı sınırsız zor kullanıp terör uyguladığı; basının ve aktif kişilerin sayısız kez kovuşturmaya uğradığı, hapislerde çürütüldüğü; işçi sınıfının her türlü demokratik haktan mahrum bırakılarak dizginsiz bir sömürüye tabi tutulduğu; muhalif seslerin gür çıkmaya, işçi sınıfının kaslarını hafifçe esnetmeye başladığı anlarda devlet eliyle "demokrasiye geçme" hamlelerinin yapıldığı^[1]; sonra rejimin henüz yeterince sağlam olmadığı ("toplumun buna hazır olmadığı") görülünce geri adımların atıldığı, yani her şeyin en iyisini devletin bildiği tam bir baskı ve yıldırma temelli kapitalistleşme süreci. Bu sancılı kapitalist gelişme döneminin ifadesi olan *caudillo*'ların iktidarı hafızalarda öyle derin bir yer bırakacaktı ki Chávez ilk iktidara geldiğinde, başta ABD olmak üzere uluslararası burjuva medya onu yeni bir *caudillo* diye yaftalayacaktı.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde ülkede petrolün bulunmasıyla İngiliz ve Hollandalı emperyalist güçleri Venezuela'ya buyur eden Juan Vicente Gómez iktidarı, İkinci Dünya Savaşı'na gelmeden ülkeyi dünyanın en büyük petrol ihracatçısı ve ABD'nin ardından en büyük petrol üreticisi konumuna yükseltmişti. Fakat elbette bu zenginlik ülke içinde eşitlikçi

bir paylaşıma ve huzurlu bir kolektivist yaşama yol açmadı. Gómez'in 1935 yılında ölümünün ardından askeri rejim kısmen sarsılmış olmasına karşın parlamenter sisteme geçiş 1958 yılına kadar bekleyecekti. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, dünya çapında yükselen devrimci hareketin önüne set çekmek amacıyla devlet eliyle yukarıdan birtakım tavizler vererek demokratik işleyişe geçme hamleleri yapıldı: Evrensel oy hakkı, yasal partilerin kurulması vs. Fakat bu uygulamalar da çok geçmeden bir darbe kurbanı oldu.

1958 yılında Pérez Jimenez'in diktatörlüğünün düşmesinin ardından, ülkenin önde gelen iki burjuva partisi Demokratik Eylem (AD) ve Hıristiyan Demokratlar (COPEI) bir araya gelerek *Punto Fijo* (adını anlaşmanın yapıldığı yerden alıyor) diye bilinen anlaşmaya imza attılar. Rejimin istikrarsızlığının farkında olan burjuva partileri bir koalisyon hükümeti kurmuşlardı. Nitekim bundan sonra da aynı yüzlerden oluşan koalisyon hükümetlerinin biri gidip diğeri gelecekti. Bu dönemde burjuva devlet, aşağıdan bastıran kitle hareketini yavaşlatmak adına yukarıdan tavizlerde bulundu: Örneğin 1960'ta dostlar alışverişte görsün tarzında bir tarım reformu yapıldı.

Seçkinlerin tüm pervasızlıklarıyla ülkeyi yönettiği bu dışlayıcı yönetim dönemi boyunca, başka topraklardaki muadilleri bu idare biçimine Latin Amerika modeli demokrasi diyerek huzur verip huzur buldular. 41 yıllık bu nevi şahsına münhasır demokrasi dönemi boyunca, çelişkiler artık nasıl bir maharetle aşıldıysa, tek bir resmi grev bile olmadı! Ama herhalde resmi tamamlamak adına, 40 yılda 40 bin siyasi ölünün olduğunu da söylemek icap eder, zira ancak o zaman bu demokrasinin nasıl bir niteliğe sahip olduğu anlaşılır: Bu demokrasi çılgınlığının ardından ülkenin dörtte üçü yoksulluk sınırının altında yaşamaya mahkûm edilmiş, ülke ekonomisi de muazzam bir dış borç batağına batmıştı.

Dolayısıyla Venezuela'nın yoksulluk sorununa burjuva parlamenter yönetim de çare olamamıştı. Küba'da Fidel Castro önderliğindeki gerillaların gerçekleştirdiği ulusal devrim, 1960'larda Venezuela'da da bir gerillacılık dalgası estirdi. Burjuvaziye ayakları üzerinde durmanın yollarını arıyordu. Önce demir sanayisi, ardından petrol sanayisi devletleştirildi. 1973 yılındaki Arap-İsrail Savaşı sayesinde Venezuela petrolüne talep arttı, yüksek fiyatlardan satılan petrol sayesinde, ülkedeki petrol şirketi PDVSA'nın üst düzey yöneticileri epey zenginleştiler. Fakat 1980'lere gelmeden durum değişti. Petrol fiyatlarının düşmesiyle birlikte, sanayinin ülke içindeki eşitsiz gelişiminin bir sonucu olarak ekonomi darboğaza girdi. IMF ve Dünya Bankası güdümünde bir ekonomi paketinin yürürlüğe konulmasının ardından Venezuela parası Bolivar büyük değer kaybetti. Ürün arzındaki düşüş ve bununla kol kola gelen zamlar ülke içindeki huzursuzluğu arttırdı. Kent proletaryasının ve diğer yoksul kesimlerin ilk saldırılarında, fahiş fiyatlarla "hizmet" sunan toplu taşıma araçlarının hedef alınması tesadüf değildi. Radyo istasyonlarından art arda gelen haberlerde birçok kentte süpermarketlerin "yağmalandığı" ve ihtiyaç maddelerine el konulduğunun sürekli tekrarlanması da aynı krizin bir tezahürüydü.

Böylece tarihe Caracazo katliamı diye geçecek olaylar gerçekleşti. Caracas yakınlarındaki Guaneras'ta 27 Şubat'ta patlak veren kitlesel gösteriler hemen ülkenin diğer bölgelerine de sıçradı. Birkaç gün sonra hükümet sokağa çıkma yasağı ilan etti ve ordu, birliklerini göstericilerin üzerine saldı. Askerler yalnızca göstericilere değil, fesat yuvası olarak gördükleri yoksul mahallelerine de saldırdılar. Sayısı tam bilinmemekle birlikte iki hafta içinde 4 binden fazla insanın katledildiği tahmin ediliyor. Bugün Venezuela'da demokrasi ihlalleri diye bas bas bağırın ABD ve Venezuela medyasının, İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün ve diğer "demokratik" kurumların o dönemde ölüm sessizliğine bürünmüş olmaları son derece manidardır.

İşin bir diğer acı yönü de 27 Şubat'taki kanlı olayların faili Carlos A. Pérez'in bir sosyal-demokrat olması ve bu sıfatla, İkinci Enternasyonal'in mirasçısı olan sözde "Sosyalist Enternasyonal"ın ekâbirleri arasında yer almasıdır. Bunu açıklamaktaki güçlüğü, bu sözde enternasyonalist partinin, örneğin 1914'te Almanya'da savaş kredilerini parlamentodaki yüz küsur milletvekiliyle onaylayıp Birinci Dünya Savaşı'na destek verdiğini ve bugün aynı "Enternasyonal" yapıya CHP'nin de üye olduğunu eklersek belki aşabiliriz. Bu Sosyalist Enternasyonal'in "enternasyonalist" yöneticileri bu hunharca katliam karşısında herhalde, Rosa'nın ironik sözünü hatırlatırcasına, "herkesin ülkesi kendine" diye düşünmüşlerdi.

Chávez'i iktidara taşıyan süreç, ilginçtir, aslında bu dönemle birlikte başladı. İlginç diyoruz, zira 90'larda SSCB ve diğer Doğu Bloğu ülkelerinin dağılmasının ardından tüm dünyada yalnızca komünizm düşüncesinin değil, tüm sol politikaların, tüm muhalif seslerin değer kaybettiğine tanık olunmuştu. Kapitalist pazar ekonomisi SSCB ve benzerlerindeki bürokratik kumanda ekonomileri karşısında galip gelince, bu enkazın altında yalnızca söz konusu Stalinist diktatörlükleri destekleyen kesimler değil, genel anlamda bütün sol hareket kaldı. Birçok Latin Amerika ülkesiyse, elbette, bu durumdan etkilenmesine karşın, başka bir sancılı sürece daha tanıklık ediyordu. Bu nedenle öncelikle Chávez'i iktidara taşıyan kitle hareketinin gerisindeki nesnel sürece bakmak gerekiyor. Bu kitlesel hareket yalnızca Venezuela ile sınırlı olmayıp, pek çok Latin Amerika ülkesini de kasıp kavurduğundan, münferit bir vakadan değil, tersine kökü daha derinlerde yatan bir somut eğilimden bahsediyoruz demektir.

Chávez'in İktidara Gelişi ve Bolivarcı Hareketin Toplumsal Dinamikleri

Tarihsel bir benzetme yapmak gerekirse, 1989 Caracazo katliamı Venezuelalı emekçilerin zihninde, 9 Ocak 1905 yılında Rusya'da gerçekleşen Kanlı Pazar olaylarına benzer bir yer edindi. O dönemde Papaz Gapon'un önderliğinde Çar Nikola'ya bazıları çok naif taleplerin yazılı olduğu bir dilekçe vermeye giden silahsız kitlelerin üzerine ateş açılmış, tam sayı bilinmemekle birlikte 5 bine yakın sivil öldürülmüştü. Bu yaygın ateşi yalnızca 1905 Devrimi'nin başlangıcı değil, Çar'ın küçük tanrı ya da baba sıfatının da kitleler tarafından unutulduğu gün olmuştu. O zamana kadar genel anlayış "Çar Baba"nın çok iyi niyetli olduğu, etrafındaki yöneticilerinse halktan yana çalışmasına izin vermediği yönündeyken,^[2] bugünden sonra Çar kutsallık halesini kaybetmiş ve bu durum, kesintilerle de olsa, ucu Ekim Devrimi'ne kadar uzanan oniki yıllık bir mücadele döneminin fitilleyicisi olmuştu. Venezuela'daki Caracazo katliamı da benzer şekilde uzun bir mücadele sürecinin başlangıcı oldu; Caracazo'da ölümlerini bırakan emekçilerin mücadelesi günümüze kadar devam etti.

1992 yılının Şubat ve Kasım aylarında toplumsal muhalefeti fırsat bilen bir grup orta rütbeli subay tarafından Pérez hükümetine karşı iki başarısız askeri darbe girişiminde bulunuldu. Şubat ayındaki ilk darbenin faileri arasında, o dönemde yüksek rütbeli bir subay olan Hugo Chávez Frias da vardı. Yolsuzluklarla başı belada olan Pérez hükümeti, iki darbeyi de püskürttü, Chávez hapse atıldı, fakat Pérez hükümetine bindirilen basınç iyice artı. Nitekim ertesi yıl irtikâp suçlamasıyla yargılandı ve istifaya zorlandı. 1994 yılında Rafael Rodríguez'in başkanlığa seçilmesinden kısa bir süre sonra Chávez affedildi ve normal siyasi yaşamına geri döndü. Fakat aynı yıl ülkenin bankacılık sektörü çöktü ve bankacılar hortumladıkları paralarla birlikte soluğu Miami sahillerinde aldılar. Buna petrol fiyatlarındaki düşüş de eklenince ülke ekonomik bir krize girdi. İşçi ücretleri donduruldu. Enflasyon bir yıl içinde yüzde yüzün üzerine çıktı. Ve 1990'ların ikinci yarısında, Avrupa'da

devam eden sürecin bir benzeri de Venezuela'da yaşandı ve işçi sınıfının kazanılmış sosyal haklarına yoğun saldırılar düzenlendi. Bunların içinde en göze batanları, işsizlik sigortasının ve işten çıkarma tazminatının kaldırılmasıydı.

Fakat tüm bu gelişmelerin yanında, ülke uzunca bir süredir daha derin, yapısal bir krizin de içindeydi. Aslında bu somut olguya krizden ziyade, *kapitalizm altında kriz halini alan bir gelişme* demek daha doğru olur: Kırın çözülmesi ve kentleşme (burjuvalaşma) süreci.

Latin Amerika ülkelerinin çoğunda kapitalistleşme süreci pek parlak sonuçlar doğurmadı. Bunun en somut kanıtı olarak aslında şunu söylemek yeterli olacaktır: Birçok doğal zenginliğe sahip olmasına karşın, Latin Amerika bugün 200 milyondan fazla insanın yoksulluk sınırının altında yaşadığı bir kıta konumundadır. Dünya pazarıyla uzun zaman önce bütünleşen kıta ülkeleri, Arjantin ve Brezilya gibi birkaç örneği saymazsak, kapitalist atılım evrelerini geçtiğimiz yüzyılın son çeyreğinde yaşadılar. Bu ülkelerin kapitalist sıçrama yaşadığı dönem, SSCB'nin çözülüşüne ve ardından gelen sürece denk düştüğünden, devlet güdümünde kontrollü bir sermaye birikimi ve tekelleşmeden ziyade, neoliberal politikaların uygulamaya konduğu, hızlı ve yıkıcı bir altüst oluş dönemi yaşandı. Sermayenin Latin Amerika ülkelerine daha derinlemesine nüfuz edişiyile birlikte her yerde görülen sonuçlar burada da gerçekleşti, yani kaydadeğer bir ekonomik gelişmenin sonucunda zenginlik belirli bir azınlığın elinde toplanırken, bu azınlıkla toplumun çalışan çoğunluğu arasındaki uçurum katlanarak arttı. Toplumdaki ara katmanlar proleter saflara katılmaya başladı ve toplum iki mutlak kampa ayrıldı. Chávez'in iktidarını önceleyen on-onbeş yıllık süreçte kentteki işsizlerin oranı iki kat arttı. Kentte toplanan bu devasa işsizler ordusu kayıtdışı ekonomiyi ve karaborsayı normal işleyişin bir parçası haline getirdiler.

Venezuela dünya pazarına çok önceleri, en genel anlamıyla geçtiğimiz yüzyılın başında dâhil olmuş olmasına karşın, sanayinin esas atılım hamlesi ve kapitalist tekelleşme süreci yüzyılın bu son çeyreğinde kaydedildi. Örneğin İkinci Dünya Savaşı sonrasında ağırlıklı olarak köylü bir nüfusa sahip olan Venezuela'da, 1970'lere gelindiğinde nüfusun üçte ikisi hâlâ kent dışında yaşıyorken; bugün nüfusun yüzde doksana yakın bir kesimi kentlerde yaşamaktadır. Bu orana 1970'lerdeki petrol yükselişinin etkisi olduğu söylene de, meseleyi yalnızca bununla açıklayamayız. Bu oranları genel bir sanayileşme süreci olarak görmekte fayda var, zira aynı dönemlerde petrol sanayisinin ülke ekonomisi içindeki rolü görece gerilemiştir.

Köy yaşamının kısıtlı çerçevesinden kurtulup kentlere akın eden yeni proleterler ve proleterleşmemiş işçiler toplumda patlamaya her an hazır bir kesimi oluşturuyordu. Daha baştan gerici bir niteliğe sahip olan Venezuela burjuvazisi toplumun hiçbir temel sorununa çare bulamadı. Bir yokluk edebiyatı temelinde sermaye birikimi hızla ilerlerken, toplumun çoğunluğunun satın alma gücü giderek düştü. Kente akın eden kitleler, burjuvazinin bayındırlık ve konut da dâhil hiçbir temel sorunu halledememesi nedeniyle, *barrio* adı verilen yoksul mahallelerine yerleşmek ve kendi imkânlarıyla yaptıkları ve çoğu durumda hiçbir kamu hizmetinin gitmediği gecekondu tipi evlerde yaşamak zorunda kaldılar. Nitekim kıtanın kuzeyindeki muadillerini hatırlatmayacak bir refah içinde yaşayan Venezuela burjuvazisinin aksine, işçi ve emekçilerin büyük çoğunluğu bugün de, durumu düzeltilmeye çalışılan bu çok kötü koşullardaki gecekondularda yaşamaktadır. Örneğin Chávez iktidarının daha ilk yılı dolmamıştı ki, Caracas *barrio*'larında yaşayan 15 bine yakın insan yağmurların yol açtığı sel sonucu yaşamını kaybetti, 150 bin kişi de evsiz kaldı.

Öte yandan, kapitalist gelişme sürecinin bir parçası olarak tarımın ekonomideki rolü de giderek azalmıştır. Kentte yaşanan tekelleşme süreci tarımda da tepe noktasına ulaşmış, kent burjuvazisiyle birbirine binbir bağla bağlı olan toprak aristokrasisi ya da daha doğru bir

terimle, kır burjuvazisi yoksul köylülerin radikalleşmesine yol açmıştır. Nitekim aynı zamanda topraksahibi olan birçok burjuva açısından kırdaki sorun çözümsüzlüğe havale edilmiş olduğundan, Latin Amerika ülkelerinde toplumsal muhalefetin önemli bir ayağını da köylüler ve kır işçileri oluşturmaktadır.

Dolayısıyla Venezuela yalnızca bir kapitalist krizin mağduru olmayıp, aynı zamanda bir *kapitalist gelişmenin* içinde olmanın da mağduru! Fakat bu gelişme, adı üzerinde, kapitalizm temelinde bir gelişme olduğundan, diğer ülkelerde de görüldüğü üzere devasa atılımlara aynı oranda eşitsizlik ve sefalet eşlik etmektedir. Fakat bununla kalsa belki iyi; işin daha da ilginç tarafı, inanılmaz bir yoksullaşmanın yaşandığı ve işçi sınıfı ve emekçilerin resmen kabir azabı çektikleri bir dönemin, uluslararası burjuvazi ve pişkinliği elden bırakmayan ideologları tarafından dün olduğu gibi bugün de gerçek bir model olarak gösteriliyor olmasıdır. Nitekim bugün de kitle hareketinin yükselmiş olması, emekçilerin kendi hakları için mücadele yürütüyor olmaları kadirbilmezlik olarak gösterilmekte, kitlelerin modernleşemediklerinin, demokrasinin bol geldiğinin, tek kelimeyle avam olduklarının bir kanıtı olarak sunulmaktadır! Engels'in başka bir yerde belirttiği şu satırlar bu ruh halini yeterince özetlemektedir:

Medeniyetin temeli, bir sınıfın bir başka sınıf tarafından sömürülmesi olduğundan, bütün gelişme sürekli bir çelişme içinde oluşur. Üretimdeki her ilerleme, aynı zamanda, ezilen sınıfın, yani büyük çoğunluğun durumunda bir gerileme belirtisidir. Kimileri için bir iyilik olan şey, başkaları için kesinkes bir kötülüktür; sınıflardan birindeki her yeni kurtuluş, öbür sınıf için yeni bir baskıdır. ... Ama olması gereken bu değildir. Egemen sınıf için iyi olan şey, egemen sınıfın kendisiyle özdeşleştiği bütün toplum için de iyi olmalıdır. Öyleyse, medeniyet ilerledikçe, kaçınılmaz bir sonuç olarak meydana getirdiği kötülükleri, iyilikseverlik örtüsüyle örtmek, telleyip pullamak, ya da yadsımak, uzun sözün kısası, ne geçmiş toplum biçimlerinde, hattâ ne de medeniyetin ilk aşamalarında bilinen danışıklı bir ikiyüzlülüğe bürünmek zorundadır; bu ikiyüzlülük, en aşırı derecesini, son olarak, şu oluclamada bulur: Ezilen sınıf, işverenler sınıfı tarafından, yalnızca sömürülen sınıf yararına sömürülmektedir; eğer sömürülen sınıf bundan hoşlanmaz ve hattâ direnmeye dek de giderse, velinimetlerine, sömürücülerine karşı, nankörlüğün en katmerlisi olur bu.^[3]

Burjuvaziyi ve onun söylediklerini bir kenara bırakacak olursak, Venezuela'da son çeyrek yüzyıllık süreçte tam da Engels'in belirttiği temelde bir gelişmeye tanıklık edilmiştir. Örneğin sanayi ve teknoloji sayesinde üretim araçlarında kaydedilen muazzam ilerlemeyle birlikte 1975 yılında yalnızca 12 milyon olan ülke nüfusu, yüzyılın sonunda 24 milyona ulaşmıştır. Fakat Malthus'un ruhunu çağırircasına, kitlelerin satın alma gücü giderek düşmüş, yoksulların sayısı katlanarak artmıştır. Aşırı yoksulluk sınırının altında yaşayan kitlenin oranı aynı dönemde hiçbir zaman yüzde 10'un altına düşmemiştir. Fakat her ülkede yaşandığını gördüğümüz için artık olağan hale gelmiş olan bu kapitalist "ilerleme" modeli, Venezuela'da daha da sancılı yaşanmıştır. Mesela seksenli yılların hemen başında yüzde 14 olan yoksulluk oranı onbeş yıl içerisinde herhangi bir ülkede görülmemiş bir oranda artarak yüzde 65'in üzerine fırlamıştır.

Kapitalist kentleşme sürecinin tezahürlerinden biri olarak, kadınların işgücü pazarına çekilmelerini de anabiliriz. 1960'lı yılların başında kadınların istihdam oranı yalnızca yüzde 25 iken bu oran otuz yıllık süre zarfında yalnızca yüzde 10'luk bir artış göstererek yüzde 35,6'ya yükselmiştir. Oysa bundan sonraki süreçte çok hızlı bir artışın olduğu görülmektedir. 1996'da oran yüzde 43,3'e çıkarken, birkaç yıl sonra yüzde 50'lerin üzerine ve darbenin gerçekleştiği 2002'deyse yüzde 81,2'ye fırlamıştır. 80'li yılların ortalarında özellikle

hızlanmaya başlayan süreç 90'lı yılların ikinci yarısında tepe noktasına ulaşmıştır. Özellikle de geç kapitalistleşen ülkeler açısından tipik bir gelişme sürecine tanıklık eden Venezuela'da işgücüne katılan kadınların büyük bir kısmı kayıtdışı sektörde, düşük ücretli ve sosyal güvenceden yoksun işlerde çalışmaktadır.^[4]

Dolayısıyla bugünkü Latin Amerika dalgasının arkasında neoliberal politikalar, yani kapitalizmin belirli bir dönemde uyguladığı ekonomik ve siyasi önlemler paketi kadar, hattâ ondan da çok kapitalist gelişmenin kendisi vardır. Geç kapitalistleşen bir ülke olarak Venezuela –ve ona benzer durumdaki birçok Latin Amerika ülkesi– Türkiye'nin esasen 80'li yılların öncesinde yaşadığı (ve bugün bile bize örnek olan muazzam bir işçi mücadelesi dalgası yaratan) kentleşme ve kırsal çözülme sürecini 80'lerin sonrasında yaşamıştır. Gelişimin önünü tıkayıcı olan eski yapıların parçalanması anlamında olumlu bir gelişme olan bu süreç, aslında, tam da bahsedilen sınıfsal niteliğinden ötürü toplumun yalnızca küçük bir azınlığını tatmin etmiştir. Ezici çoğunluğu oluşturan huzursuz kesimiye, bu gidişe bir dur demek için aynı derecede köklü arayışlara sevk etmiştir. Fakat Chávez'in iktidar dönemini irdelemeden önce, bu süreci biraz daha geriye alıp, böylece Latin Amerika özelinde kapitalizmin az geliştiği koşullarla da bağlantısını kurarak, toplumsal dinamiklerin siyasi üstyapıda ne gibi gelişmeler doğurduğuna ve elbette hepsi kendi gelişimiyle ilintili olmasa da, yarattığı çarpıklıklara da değinmek gerekiyor.

Latin Amerika, içeride kapitalizmin az gelişmiş olmasından kaynaklı olarak, siyaset sahnesinde, popülist ya da ulusal kalkınmacı diyebileceğimiz söylemlerini Marksizm ya da genel anlamda sosyalizm yağına bulayan ve yirminci yüzyılın uzun bir dönemi boyunca SSCB'nin varlığında sırtını yaslayacak bir güç bulmuş olan ve böylece kendisini sosyalist, komünist, Marksist vs. ilan eden pek çok reformiste, popüliste, ulusal kurtuluş savaşçısına, ulusalcısına (birkaç örnek vermek gerekirse, Zapatistalar, Sandinistler, solcu *caudillolar*, Fidel Castro vs.) tanık olmuştur.

Bugün geriye dönüp baktığımızda, bunları en temelde birleştiren olgular olarak karşımıza şu hususlar çıkmaktadır:

1- İşçi sınıfının kendi mücadelesi ve aşağıdan yukarıya doğru müdahalesi yoluyla iktidara gelmesini ve bu eylemiyle eski burjuva devlet aygıtını *daha ilk andan* parçalayıp yerine kendi *sovyet* (ya da *cunta*) türünde yarı-devletini koyarak demokratik yollarla yönetmesi gerektiğini reddetmeleri ya da çeşitli gerekçelerle bu konuda eğip bükmeleri.

2- Bunu savunmadıkları için ve savunmadıkları oranda, işçi sınıfına ikame dinamikler aramaları.

3- Bunu savunmadıkları için ve savunmadıkları oranda, tıpkı Stalinizm gibi ve zaten onun doğrudan etkisinde kalarak, sosyalizmi sınıfsız ve devletsiz bir toplum olarak değil; aslında burjuva çağına ama yalnızca burjuva çağına ait olan ve farklı sermaye gruplarının çıkarlarını temsil eden *ulus-devlet* temelli ve yapılı, yine küçük bir azınlığın (ama söylemleri ve niyetleri "farklı" bir azınlığın) yönetici kademesinde bulunduğu bir düzen olarak tasavvur etmeleri, adını koyalım, "kapitalizm içinde bir sosyalizm" düşlemeleri.

4- Anti-kapitalist içerikten yoksun olan ve dolayısıyla sözde kalan bir anti-emperyalistlikle, sermaye düşmanlığı yerine yabancı sermaye düşmanlığı ve hattâ kimi zaman salt yabancı düşmanlığı yapmaları, uluslararası kapitalizm yerine ulusal kalkınmacı bir ekonomik model tasavvur etmeleridir. Kapitalizmin evrensel doğasını, uluslararası işbölümünü zerrece anlamayan bu tutumun siyasi sonucu olarak, "yerli"

burjuvaziye destek verilmesi, küçük sermayedarın korunup kollanması listenin en başına konmaktadır. İktidara gelmedikleri, muhalefette oldukları ve “devrim”i kolladıkları dönemdeyse benzer bir strateji söz konusudur. Bu anlayışa göre emperyalizm geri bıraktırır, ama ulusal sermaye, hele bir de kapitalist devlet hamisi olunca, alabildiğine ilerletir.

5- Söz konusu akımlar Marksist komünizm anlayışını benimseyemedikleri için ülkelerinin sömürgecilik sonrası durumunu genelde hâlâ sömürge ya da yarı-sömürge olarak nitelendirmektedirler. Emperyalizme olan ekonomik bağımlılığı, *esasen* sömürgecilik dönemine ait olan askeri ve siyasi bağımlılıkla karıştırdıklarından hâlâ çözülmesi gereken bir ulusal sorun olduğunu düşünmekte ve önlerine Stalinist aşamalı devrim anlayışına tıpatıp benzeyen bir “uzun vadede sosyalizme geçiş” planı koymaktadırlar (Bugün sosyalizmi dillendiren Chávez, “Komünist” Parti’yi hükümet ortağı yaptı da bu görüş en azından söylemde belirli bir kısım tarafından terk edildi gibi gözüküyor).

6- Marksizm dışındaki akımlarla yakınlıkları ve yabancı sınıfların yarattığı baskı çok daha bariz ve sıkı olduğundan, enternasyonalist bir mücadele perspektifi yerine ulusalcı ya da yerelci (ve çok büyük oranda da devletçi) bir mücadele anlayışını benimsemeleri.

7- Yani en nihayetinde, böyle mantıksal içerikten yoksun, basit bir “sosyalizm” anlayışını savundukları oranda ve hemen hemen bütün temel tezlerini Marksizmden epey bir geri –Marksizmin daha öncesinde mücadele edip tarihin derinliklerine yollamış olduğu– sosyalizm anlayışlarından, Marksizmin pratik inkârı olan Stalinizmden ve de burjuva ideolojisinden almalarına karşın; Marksizm konusunda “modern” bir tutumla eleştirel olmaları, Marksist sosyalizmin güncelliğini kaybettiğine ve herkesin kendi sosyalizmini kurması gerektiğine inanmalarındır. Bir numaralı düstur “çağı yakala”dır, ama burjuva çağını!

Hugo Chávez İktidarda

Böylece 1998 yılında Chávez seçimlere girdiğinde ülkenin yüzde sekseni yoksulluk sınırının altındaydı: Bunların beşte biri en temel ihtiyaçlarını bile karşılayamıyor, yarısına yakını temiz suya ulaşamıyor, yarısından çoğu eğitim hakkından yararlanamıyordu. Dahası ekilebilir arazilerin dörtte üçü, nüfusun yüzde beşten daha az bir kesimini oluşturan bir elitin elinde toplanmıştı. Ortada büyük çoğunluğun en temel hizmetlere bile ulaşmaktan mahrum bırakıldığı bir Venezuela vardı. Kapitalizmin yüzyılın ardından Venezuela’ya getirdikleri bunlardı; kapitalist proje Venezuela’da iflas etmişti.

Chávez seçimlere aslında farklı partilerin oluşturduğu bir seçim ittifakıyla girdi. Bu platform kendi partisi Beşinci Cumhuriyet Hareketi’nin (MVR) yanı sıra, Sosyal Demokrasi (PODEMOS), Venezuela Komünist Partisi (PCV) de dâhil bir sürü irili ufaklı partiden oluşuyordu. 1998 seçimlerinde yüzde 56 oy alarak hükümet olan Chávez’in ilk yaptığı işlerden biri referanduma giderek anayasanın yeniden yazılmasını önermek oldu. Yapılan referandum sonucu yeni anayasa 1999’un Aralık ayında yüzde 71 gibi büyük bir oranla kabul edildi. Öncesine göre daha demokratik olan bu anayasanın öne çıkan adımlarından birinin, ırkçılık ve cinsler arası ayrımcılıkla savaşmayı amaçlayan maddelerin benimsenmesi olduğunu belirtmek gerek. Chávez anayasanın yenilenmesinin ardından 2000 yılında yeniden yapılan seçimlerde altı yıllığına tekrardan başkanlığa seçilecekti.

Chávez’in iktidardaki ilk yıllarının aslında görece sakin geçtiği söylenebilir. Orta sınıfın da belirli bir kesimini yanına almış olduğundan, bu kitlesel destek karşısında burjuvazi de

bir bekle-gör politikası izliyordu. Dahası büyük sermayedarların içinde de ilk başta Chávez'i destekleyenler yok değildi.^[5] *El Nacional* gazetesi ve medya kodamanı Gustavo Cisneros gibi. Dahası Chávez'in mali işlerinden sorumlu olan ve seçimlerin ardından da içişleri bakanlığı görevine atanan Luis Miquilena çoğunlukla büyük iş çevrelerinden olmak üzere büyük paralar toplamıştı.^[6] Fakat kodamanlar gelişen süreçte umduklarını bulamayınca, yani Chávez'in diğerleri gibi beklediklerini yaptırabilecekleri bir Blair, Lula vs. olmadığını görünce muhalefet saflarına geçtiler ve artık Chávez'i düşürmenin planlarını yapmaya başladılar.

Chávez'in ilk yaptığı icraatlardan biri petrol fiyatlarını artırmak adına OPEC ülkelerini ziyaret etmek oldu. Kendisinin iktidara gelişinden önce OPEC içerisinde belirlenmiş olan petrol üretimi kotalarını en sık ihlal eden ülkelerin başında Venezuela geliyordu. Chávez'in iktidara gelmesiyle birlikte, PDVSA'nın başındaki bürokrat, teknokrat vs. yığınının ABD ile "sağlıklı petrol alışverişi" temelinde palazlanma hayalleri suya düştü. PDVSA devletleştirildi ve üretimde pek çok kez kesintiye gidildi. Dahası diğer ülkelerin de bu yolu takip etmesi için birçok yurtdışı ziyaretinde bulunuldu. En azından petrol şirketinin hayati öneminin farkında olan Chávez, darbe sonrasında, devlet kurumlarında yapmadığı temizliği burada gerçekleştirecekti. Bu durum burjuvazi ve orta sınıfla arasını iyice açtığı gibi, ABD burjuvazisiyle de yollarını bir daha kesişmemek üzere ayıracaktı.

Chávez hareketinin başlangıçtaki amacı küçük üreticiyi koruyan, en göze batan eşitsizliklere karşı çıkan temiz bir Venezuela düşüken, bu istek burjuva demokrasinin sınırlarına çarptı ve Chávez'i seçtiği orta yoldan saptırdı. Aslında yukarıda sıralanan yakıcı toplumsal sorunları uzun süreli bir reform paketiyle çözmek ana hedefti, ki başka bir açıdan bakıldığında bugün bu hedef hâlâ değişmiş değildir. Nitekim tam da bu amaçla, iktidar koltuğunda geçirilen ilk üç yılda 30 bine yakın yeni ev inşa edildi, milyonlarca kişinin su ihtiyacı karşılandı, önemli sayıda okul açıldı vs.

Chávez 2001 yılında kendisine tanınan kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisini kullanarak meclisten 49 yasa geçirdi. Burjuvazinin Chávez konusunda kafasını netleştirmesine yol açan en son adım buydu denilebilir. Chávez de aynı dönemde yandaşlarını "Bolivarcı Çemberler"de örgütlenmeye çağırdı. Chávez'in 2006 yılında da tekrardan başvuracağı ve Venezuela tarihinde çok sık görülen bu "kanun hükmünde kararname" uygulaması zaten bir önceki hükümet döneminden kalmıştı. 2001 yılının sonunda da süresi dolacağından hükümet elini çabuk tutmuş ve bu hakkı kullanarak 49 yasa geçirmişti.

Üstünkörü incelendiğinde bile aslında yasalara tipik bir küçük burjuva anlayışının egemen olduğunu görürüz. Küçük üreticiyi büyük sermayedarlara karşı "koruma"yı amaçlayan bu yasalar arasında en çarpıcı olan birkaç tanesini saymak gerekirse: Bankaların belirli bir oranda mikro-kredi vermeye zorlanması, büyük balıkçılık şirketlerinin sahilden uzakta avlanmalarının zorunlu hale getirilmesi ve sonrasında gerçekleşecek olan (büyük toprak sahiplerini hedef alıp küçük tarımcıyı koruyan) 5.000 hektardan büyük toprağa sahip olunmasının yasaklanması ya da buna sınırlamalar getirilmesi^[7] vs. Tüm bunlar küçük burjuva radikalizminin başvuracağı tipik politikalarıdır.

Bundan sonra, muhalefetteki burjuvazi tarafından bir panik havası yaratmak için kollar sıvandı. Ülke ekonomisinin bütün kilit sektörlerini elinde tutan muhalefet, ülke dışına sermaye kaçışını hızlandırdı. Kitle iletişim araçlarından Chávez-karşıtı propagandaya hız verildi. Dahası 2001 yılının sonunda Toprak Yasası (toprak sahipliğine sınır getirilmesi, çoğu devlete ait olan boş arazilerin yeniden dağıtımı, kullanılmayan özel toprak sahiplerinin vergilendirilmesi) ve Hidrokarbon Yasası'nın geçmesi de önemli birer etkendi. Tüm bu

gelişmeler ABD burjuvazisi açısından “demokrasi” ihracatına girişmek için yeter sebepti. Darbenin yolu döşenmişti.

Chávez’in sendika konfederasyonu CTV ile seçimlerin tabandan belirlenmesi ve böylece muhalefetle içli dışlı bürokratların tasfiye edilmesi üzerine patlak veren çatışması, kokuşmuş CTV önderliğinin aklına genel grev diye bir silah olduğunu getirdi. Ama CTV’nin aşağılık bürokratları bu konuda pek talimli olmadıkları, işçi sınıfının mücadele araçlarını kullanmaya kullanmaya unutmuş oldukları için, bu silahı kullanırken yönünü şaşırıp kadim dostunun kapısını çaldı: Büyük sermayedarlar örgütü Fedecámaras! Emek cephesi ile sermaye cephesi düşman çatlatırcasına yekvücut olmuştu: İkisi el ele verip 10 Aralık 2001’de genel grev ilan etti, Chávez de buna iki ay sonra birtakım üst düzey yöneticileri kovarak yanıt verdi. Dahası PDVSA yönetiminde değişiklik önerilerini gündeme getirdi (Darbe püskürtüldükten sonra Chávez bu önerilerini geri alacaktı). Şubat ayında, gecekondu mahallelerinde yaşayanlara arazi tapularının dağıtılacağına açıklanması ise belki de darbenin son fitilleyicisi oldu.

Darbeyi önceleyen günlerde CIA, “Venezuela’da gelişen durumu derin kaygıyla izledikleri”ni söylemiş, o dönemki ABD dışişleri bakanı Colin Powell da benzer kaygıları olduğunu belirtmişti. Nitekim 2004 yılında yayınlanan CIA raporu Washington’un darbeyi önceden “bildiğini” açık açık yazmaktadır. Gazetelerde her şeyin hazır olduğu yollu haberler ve generallerin Chávez’e yönelik istifa çağrılarının da gösterdiği üzere, 2002 Nisan darbesi de birçok darbe gibi “geliyorum” diyerek geliyordu.

Chávez 7 Nisan’da asgari ücrete yüzde 20 zam yapılacağını duyurdu. Fedecámaras da 9 Nisan’da genel grevi başlattı! 11 Nisan’da Fedecámaras ve CTV, Chávez’in istifa dilekçesini almak için başkanlık sarayına yürüme çağrısında bulundu. Çağrıya kulak veren Chávez-karşıtı göstericilerin eylemi öğleye doğru kızıştı. Bize hiç de yabancı gelmeyecek bu olaylarda binaların üzerinden ateş açanların, ilk başta iddia edilenin aksine, solcu değil, aşırı sağcı örgütlenmelere mensup kişiler olduğu anlaşıldı. O gün ölen 17 kişi arasında Chávez yanlıları da vardı. Dahası medya önceden hazırlıklı olduğundan, halkı galeyana getirmek üzere, aynı karede olmayan görüntüleri aynı karedeymiş gibi gösteren yayınlar yapmış ve ortalığı karıştırmıştı.

Chávez’in kendi sözleriyle, darbeye yüzün üzerinde general katıldı. Darbe sonrasında ordudaki komutanların yalnızca belirli bir kesimi görevden uzaklaştırılırken, PDVSA’da o da yapılmadı ve darbe öncesinde açıklanan değişikliklerden geri adım atıldı; toplu bir temizliğe gidilmesi için büyük kayıplarla bir yıl daha beklenmesi gerekecekti.

Chávez 2002 Nisan’ında arkasına aldığı işçi ve yoksulların desteğiyle kapitalizmi rahatlıkla devirebilir ve sağlıklı bir işçi demokrasisini yerleştirebilirdi. Oysa karşıdevrimci güçlerin silahlanma çağrısı yapıp kontrgerillalar şeklinde örgütlendikleri Nisan sonrasında Chávez silah bırakma çağrısı yaptı. Kendisinin de açıkça belirttiği üzere, Chávez o dönem sözde “üçüncü yol”dan yanaydı ve bu orta yol, silahların kendisine doğrultulduğu günün ertesinde “ulusal birlik”ten, “ulusal uzlaşma”dan ve “insanların şimdi evlerine dönmesi” gerektiğinden bahsetmeyi vaaz ediyordu – ara ara devrimin önderleri arasında ismini zikrettiği Mesih İsa’nın iki yanak formülü gibi muhteşem bir taktikti bu!

2002 Nisan olayları kitle hareketi içindeki bölünmeyi derinleştirdi. Devrimin çok ileri gittiğini söyleyen kesimler Nisan’dan kendi meşreplerince iyi bir ders almış ve akıllanmışlardı. Chávez öncelikle, büyük sermayenin daha fazla ürkütülmemesi ve orta sınıfın korkutulmaması gerektiğini söyleyen kesime kulak verdi. *Tüm toplumu* arkasına alma ve kendisine darbe girişiminde bulunanlara zeytin dalı uzatma telaşıyla, darbenin önde gelen isimlerinin yurtdışına kaçıp karşıdevrimi oradan finanse etmelerinin önünü açtı. Tüm bunlar düşmanı tahrik etmemek içindi! Fakat büyük sermayenin tahrik edilmeye ihtiyacı

yoktu. Kapitalistlerin gözünde Chávez, ne pahasına olursa olsun kurtulmanın farz olduğu bir kişi haline gelmeye başlamıştı. Bunun nedeni her şeyden önce arkasına taktığı ve siyaset sahnesine çektiği kitlelerdi.

2002 yılının Aralık ayında CIA'nın CTV liderlerini maşa olarak kullandığı ve esasen süpermarketler, özel okullar ve büyük gıda üreticisi şirketlerle sınırlı bir "grev" (gerçekte bir lokavt) başladı. Bunun ardından PDVSA yönetimindeki Chávez karşıtları petrol şirketini felç etti: Çalışanların yüzde 40'ünün işyerlerini terk ettiği, bilgisayarların şifrelerine el konarak büyük rafinerilerin pek çoğunun çalışmaz hale getirildiği bu "grev"le ülke ekonomisi müthiş bir krize girdi. Muhalefetin gıda dağıtımını da elinde bulundurduğu ve burada da bilinçli bir şekilde tezgâhlanmış bir kıtlık yaratıldığını göz önüne alırsak, bu seferberliğin toplumu ne denli etkilediği anlaşılabilir.

PDVSA işçileri sabotaja işçi denetimine geçerek yanıt verdiler ve bu girişimleri zor da olsa püskürtmeyi başardılar. Emekli olmuş işçilerin ve yurtdışından getirilen çalışanların da istihdam edilmesiyle Şubat ayında lokavt püskürtüldü. 46 bin işçinin çalıştığı PDVSA'da çoğunluğu beyaz yakalı olan 18 bin işçi görevden uzaklaştırıldı. Sonuçta maden ve çelik sanayisi zorunluluktan ötürü geçici olarak kapatıldı. Gıda dağıtım sorunuysa ucuz fiyatlardan satış yapan ve silahlı kuvvetlerin önemli role sahip olduğu Mercal'in kurulmasıyla (2003) çözüme kavuşturulmaya çalışıldı. Bugün devletin elindeki en büyük ikinci şirket konumuna gelmiş bulunan ve ürünlerin yarısına yakını yerel üreticilerden satın alan Mercal ülkedeki en büyük gıda dağıtım zinciri olma özelliğine sahiptir. Öyle ki nüfusun yüzde 30'undan fazlası bu marketlerden alışveriş yapıyor. Fakat Venezuela'da hâlâ günlük kalori ihtiyacını karşılayamayan milyonlarca insan var. Keza ülkenin yarısından fazlası yoksulluk sınırının altında yaşıyor. Ülke besin ihtiyacının yüzde 60'undan fazlasını dışarıdan temin ediyor (Chávez'in iktidara gelişinden önce bu rakam daha da yüksekti).

2003 yılındaki bu lokavtta ülke ekonomisinin yaşadığı kayıp tam 7,5 milyar dolardı. Üstelik lokavt, değinildiği üzere, birçok ihtiyaç maddesinde de kıtlığa yol açtı. Venezuelalı kitleler açısından, toplumun iki uzlaşmaz kampa bölündüğünü görmek için bu bile yeterlidir. Nitekim 2003'te petrol fiyatları bir yıl öncesine nazaran yüzde 17'lik bir artış kaydetmiş olmasına karşın gayrisafi milli hâsıla yüzde 18 düştü. Aynı yıl işsizlik oranı da resmi rakamlarla rekor bir seviye olan yüzde 18'e çıktı. Fakat lokavttan sonra ekonominin biraz kendine gelmesiyle birlikte ertesi yıllarda bu oran geriledi. Ülke ekonomisi 2004'te yüzde 17,3 büyüdü. Dış ticaretin yüzde 80'e yakın bir kısmını oluşturan petrol sektöründe de yüzde 8,7 ile Merkez Bankası'na göre tarihin en büyük artışı kaydedildi. Nitekim ertesi yıl da Latin Amerika'daki en büyük ekonomik büyüme Venezuela'da kaydedildi ve bu yalnızca petrol sektörüyle sınırlı değildi. Fakat işsizlik oranı 2005'e gelindiğinde hâlâ yüzde 12 civarında seyrediyordu. Nitekim işsizlik bugün de büyük bir sorun olarak karşımızda duruyor. Oysa demokratik bir işçi devleti altında çalışma saatlerinin kısaltılması, atıl durumdaki fabrikaların çalıştırılmasıyla herkese iş sağlanması hemen gerçekleştirilebilecek pratik bir programdır.

Bu lokavt Chávez'i radikalleştiren, hareketi daha da sola kaydıran bir adım oldu. Marx'ın da dediği gibi, devrim bazen karşıdevrimin kamçısına ihtiyaç duyar. *Burjuva siyasetindeki muazzam yozlaşma, burjuvazinin geçmişte var olan demokratik, reformist, hümanist vs. değerlerini simgeleyecek burjuva siyasetçilerin yokluğu ve kapitalizmin çöküş çağına girmiş olmasından ötürü burjuva demokrasisinin sınırlarının giderek daralması, tipik bir küçük burjuva reform programıyla başlayan bir hareketi, ne ilk ne de son defa, devrimci sonuçlar çıkarmaya yöneltti.*

Toplumsal Reform mu, Toplumsal Devrim mi?

İktidarının ilk yıllarında da eğitim ve diğer alanlarda bazı reformlara girişmiş olan Chávez, darbe girişiminden sonra geniş çaplı reformlara hız verdi ve ajandasındaki reformları birer birer uygulamaya girişti. Nitekim kendisi de 2003 Nisan ayında yaptığı açıklamada artık saldırı zamanının geldiğini beyan etmişti.

Reformların en başında “*misiones*” adı verilen sosyal programlar geliyordu. Eğitim, sağlık, gıda gibi çeşitli alanlarda uygulanan bu projeler toplumun büyük bir çoğunluğuna ulaşması bakımından büyük önem taşıyor. Ne denli iyi niyetlerle gerçekleştirilirse gerçekleştirilsin, iktidar sorunundan bağımsız olarak ele alındığında bu tür uygulamaların geçici bir niteliğe bürünmeye yazgılı olduğunu unutmadan, işçi sınıfı ve diğer yoksul kesimlerin hayat standartlarını yükseltmeye yönelik bu ve benzeri reformların destekçisi olmalıyız.

Bu reformlar arasında en dikkat çeken sağlık alanında gerçekleşti. Bu yüzyılın başında ülke nüfusunun yaklaşık dörtte üçü en temel sağlık hizmetlerinden yoksun durumdaydı. 2003 yılı Mart ayında başlatılan *Barrio Adentro* (*Barrio*’ların İçinde) adı verilen program çerçevesinde, çoğunluğu doktor olan 20 binin üzerinde Kübalı sağlık çalışanı ve 5 bin beden eğitimcisi Venezuela’da gönüllü olarak görev yapmaya başladı. Çoğu yoksul mahallelerinde açılan ücretsiz sağlık kliniklerinde Kübalı ve Venezuelalı doktorlar birlikte çalışıyorlar. Bu alışverişin bir parçası olarak, Venezuela da Küba’ya ucuz fiyattan petrol tedarik ediyor (günde en az 50 bin varil ki söylenenlere göre bu, Küba’nın enerji ihtiyacının yaklaşık üçte birini karşılamaktadır). *Barrio Adentro* programının yalnızca ilk iki yılında 100 milyonun üzerinde tedavi gerçekleştirildi.

2005 yılının ortalarına doğrusa bu planın ikinci ayağı yürürlüğe koyuldu. Bu kez daha gelişkin sağlık merkezleri açıldı ve burada da ücretsiz hizmet uygulaması sürdürüldü. Özellikle altı çizilmesi gereken husus, muhalefetteki burjuvazinin hangi “Venezuela”yı temsil ettiğini göstermesi bakımından bu hizmetlere verdiği yanıtıdır. Radyo ve televizyonlardan Kübalı doktorların aşı değil, komünist düşünce zerk ettiklerini bağırarak ve ırkçı söylemlerini yoğunlaştıran muhalefet, yerel yetkililere Kübalı doktorların gelmemesi yönünde baskı uyguladı. Nitekim halkın sağlık hizmeti almasını baltalamaya yönelik bu kampanya fizikî saldırılara da dönüştü ve bir Kübalı doktor faşistlerce öldürüldü.

Eğitim alanındaysa *Misión Robinson* programıyla okuma-yazma, aritmetik gibi en temel bilgiler öğretilmekte, buradan mezun olanlar *Misión Ribas* ile eğitimlerini ilerletmektedir. Üniversite öğrencilerinin de arasında bulunduğu gönüllüler tarafından sırtlanan bu programlara 4 milyonun üzerinde insan katılmaktadır. 2005 yılına gelindiğinde *Misión Robinson* ile 1,5 milyona yakın insan okuma-yazma öğrendi ki zaten Chávez seçilmeden önce 26 milyonluk nüfusun 1,5 milyonu ümmiydi. Ardından bu programın ikinci ayağı ile yine 1 milyona yakın insan eğitimini daha da ilerletme fırsatı buldu.

Diğer yandan bugün Venezuela’da ilkokuldan üniversiteye kadar eğitim parasız hale getirilmiştir; dahası öğrencilere ücretsiz yemek dağıtılmaya başlanmıştır. Keza *Simoncitos* adı verilen ücretsiz kreşlerle okul öncesi eğitim küçük bir azınlığın tekeli olmaktan çıkarılmıştır. Tüm bunların ardından, UNICEF 2006 yılında yaptığı açıklamada, Venezuela’nın tarihinde ilk kez okuma-yazma sorununu tamamen çözdüğünü duyurmuştur.

Hükümetin ilk beş yıllık dönemindeki icraatları arasında sağlığa ayrılan bütçenin iki katına, eğitime ayrılan bütçeninse üç katına çıkarılmış olması dikkat çekiyor. Nitekim son seçimlerden önce sağlığa da eğitime de ayrılan bütçe yüzde 8’in üzerindeydi (öncesinde bu oran yüzde 3’ü bulmuyordu).

Bunların hepsi işçi-emekçiler için (ve biz devrimciler için) çok büyük anlam ifade ediyor. Ama şurası da bir gerçek ki tüm bu reformlar sorunların çözümü yolunda yeterli değildir. Bugün toplumun yarısına yakını bir eğitim programında yer alıyor. Fakat sürekli bir eğitimin gerçekleştirilebilmesi için her şeyden önce boş zaman yaratılması gerekiyor ki bu da çalışma saatlerinin düşürülmesi anlamına geliyor. Lenin 1919 yılında Saksonya ve Bavyera'daki işçilerin iktidarı ele geçirdikleri haberini aldığı anda hiç vakit kaybetmeden günlük çalışma saatlerini 6 saate düşürmeleri ve kalan iki-üç saatin devlet idaresi eğitimine ayrılması çağrısında bulunmuştu. Devletin ve ekonominin işçi sınıfının demokratik yönetimi altında işleyebilmesinin yegâne yolu buydu. Bugün Venezuela'da hiç vakit kaybetmeden çalışma günü 5-6 saate düşürülebilir. Bu durum teorik eğitim kadar, kitlelerin yönetime katılmalarına da olanak tanıyacaktır. Bu olmadan gerçek bir devrimden, bunun hemen yapılmaması için de herhangi bir engelden bahsedilemez.

Aslına bakılacak olursa, bunlar bizde de çok sık *duyulan*, ama hiçbir zaman *tipik* hale gelememiş olan "klasik" yoksullukla mücadele programları diye de nitelendirilebilir. Tüm bunlar geç kapitalistleşen ülkelerin burjuva-demokratik toplumun en temel kıstasları denilebilecek sorunları bile, tam da bu ülkelerdeki burjuvazinin basiretsizliğinden ötürü, çözemediğini gösteriyor. Yüzyılı aşkın süredir burjuvazinin başta olduğu Venezuela'da en temel medeni haklar bile ısrarla çözümsüz bırakılmıştır. Dünya pazarındaki rekabete geç giren Venezuela burjuvazisi kendini var edebilmek adına her şeyden kısmış, en temel hak ve özgürlükleri bile çeşitli bahanelerle çözümsüz bırakmıştır. Bu geç kapitalistleşen ülkeler için tipik bir durumdur: Bu suretle, mahut sorunlar kronikleşip işçi hareketinin başına kalmakta, başlangıçtaki burjuva-demokratik sınıfsal içeriğini kaybedip adeta devrimci bir barut fıçısı halini almaktadır.

Kadın (cinsiyet) ve ırk sorunu da bu demokratik sorunlar içinde en önemli ve yakıcı olan ikisidir. Marx'ın belirttiği üzere, burjuva çağında "değerin özünü oluşturan emek, türdeş insan emeğidir, tek tip emek-gücü harcanmasıdır."^[8] Modern sanayi temeli üzerinde yükselen kapitalist üretim ilişkilerinde emeğin kendi yararlı niteliğinden bağımsız olarak niceliğinin ön plana çıkması, gelişmekte olan kapitalizmin sürekli genişleyen işgücü ihtiyacı kadınları da üretim sürecinin içine çekmiştir. Kapitalizm bunu yaparak kadınıla erkeğin *biçimsel anlamda* eşit hale gelmesinin zeminini de döşemiştir; artık her ikisi de türdeş insan emeğidir, her ikisi de aynı özgürlüğe sahiptir: Sömürülebilme özgürlüğü.

Aynı *biçimsel* eşitliği ırklar arasında da varsayabiliriz. Fakat kapitalizm altında her şeyin bir bedeli vardır. Kapitalist toplum kendi "eşitlik" anlayışı gereği, özgürleştirdiği bu iki kesimi, ucuz işgücü olarak hem sömürmüş hem de istismar etmiştir. Ama en genel anlamda insanlar arasında biçimsel eşitlik olduğu düşüncesini kendi çağının ana ilkelerinden biri haline getirdiğini (ve tekrar tekrar ihlal ettiğini) söyleyebiliriz. Burada dikkat edilmesi gereken esas husus, kapitalizmin teorik olanakları ve erken kapitalistleşen ülkelerde ulaşılan aşama ile emperyalizm çağındaki uygulamalar ve gelişmeler arasında ayırım yapmanın zorunlu olduğudur.

Bu zorunluluğa en somut örneklerden biri Venezuela'dır. 1980'lere gelindiğinde, Venezuela'da evli kadınların kendi işlerini çekip çevirme, mülkiyet sahibi olma, "erinin onayı" olmadan imza atma hakkı yoktu! İleri kapitalist ülkelerdeki muadillerinin sermaye birikimine özenerek medenileşmeye can atan, Batı standartlarına ulaşmayı amaçlayan Venezuela burjuvazisi; iş demokratik haklara gelince yan çizmekte bir sakınca görmemiştir. Bu ülke örneğinde de kadınlar kendi haklarını üretim sürecinin içine kitleysel olarak çekilmeleriyle birlikte verdikleri mücadeleler sonucunda almaya başlamışlardır.

Aralık 1999'da kabul edilen yeni anayasa Latin Amerika'da ev içi çalışmayı ekonomik olarak üretken ve dolayısıyla sosyal sigorta yardımına hak gören bir faaliyet şeklinde tanımlamaktadır – bu anlamda dünya üzerinde tektir. 2006 yılının ortalarına doğruysa en yoksul ev kadınlarına asgari ücretin yüzde 80'i kadar bir maaş bağlanması kararlaştırılmıştır. 2001 yılında kurulan Kadın Kalkınma Bankası ile kadınlara ülke çapında 40 bin küçük kredi verilmiş ve bu sayede 75 bin kişiye iş olanağı sağlanmıştır. Kadınların kredi amacıyla bireysel olarak başvuramadıkları bu düzenleme, kooperatifleşme sürecinin bir parçasıdır. Oluşturulan kooperatiflerin ürünlerini ucuz fiyattan satmaları zorunlu tutulmaktadır.

Engels kadın sorununa yaklaşımın devrimlerin en önemli ölçütlerinden biri olduğunu söylemişti. Olağan dönemlerde toplumun üzerine bir kâbus gibi çöken burjuva ideolojisinin sistemli şekilde yeniden ürettiği kadınlara yönelik ayrımcılık, emekçi kadınların toplumsal yaşamda ikinci plana itilmesi vb. somut sorunlar, toplumdaki egemen değerlerin sarsılmaya başladığı bu tür dönemlerde değişmeye başlar. Kadınlar ezilen cinse mensup olmaları bakımından içgüdüsel olarak da mücadelenin içine itilirler. Bütün büyük devrimler, devrimci kalkışmalar bize buna ilişkin sayısız örnek sunmaktadır.

Kendisi onlarca eşitsizlikle malul olan kapitalist toplum, kadın sorununu çözemez. Kadın sorununu cinsiyet sorununa indirgeyen ve aslında erkekçi anlayışların değirmenine su taşıyan burjuva feministlerinin iddialarının aksine, kadın sorunu en derin anlamıyla toplumsal bir sorundur. Kapitalist üretim ilişkileri, zaman zaman "cinsiyet körlüğü"yle itham edilen Engels'in de altını çizerek vurguladığı üzere, erkeğin de evde kadının patronu olmasına ve onu sömürmesine dayalıdır, fakat bu durum erkeklerin *erkek* ve güçlü olmalarının "doğal" bir sonucu değildir. Tersine, üretim ilişkileri ağının içine çekilerek biçimsel anlamda özgürleşen kadınların üzerindeki çeşitli baskıların, sınıflı toplum içerisinde yaşamaya devam ettiğinin bir göstergesidir. Kadınların önünde bugün kaçıp kurtulamadıkları üç temel sorun vardır: Mutfak, temizlik işleri ve çocuk doğumu-bakımı. (Ama kimin için? Emekçi kadınlarla sorunlarının aynı olduğu söylenen burjuva kadınlar için bu geçerli mi?) Burjuvazi bu sorunları çözemez; bunu yalnızca sağlıklı ve bilimsel yöntemlerle çalışan genelleşmiş toplumsal kreşler, aşevleri ve temizlik kurumlarıyla işçi iktidarı çözebilir. Bu, sorunun geleceğe havale edilmesi değil, kadın-erkek arasındaki en küçük ayrımcılığa dahi *bugünden başlayarak* karşı çıkmak suretiyle toplumsal ve devrimci bir mücadelenin örülmesi anlamına gelmektedir.

Aynı durum, kökü bir o kadar derinlerde olan siyahlara yönelik ayrımcılık için de söylenebilir. Venezuela'da niceliksel olarak azınlığı oluşturan beyazlar (yüzde 20'den biraz fazla), yüzyıllardır, *mestizo* diye adlandırılan ve toplumun üçte ikisini oluşturan melez kesime karşı sistemli olarak baskı uygulamaktadır. Üst mercilerde beyazların varlığına alışmış olan ve çoğunluğu itibarıyla de Avrupa kökenli beyazlardan oluşan Venezuela burjuvazisi, kendisi de bir "Kızılderili melez" olan Chávez'e ve aynı renkten olan işçi ve emekçilere karşı saldırılarını ırkçı temelde de sürdürmektedir. Özellikle de eski sömürge ülkelerdeki egemen sınıflar, tarihsel olarak çözümüne bu denli yaklaşılmış olan bu sorunu işçi ve emekçileri birbirine kırdırmak amacıyla sürdürmekte ve kendi amaçları adına kullanmaktadırlar. Bu sorunu çözebilecek yegâne güç dil, din, ırk, renk, ulus ayrımı yapmayan bir devrimci işçi hareketidir.

Venezuela'daki "*süreç*"in bir diğer ayağındaysa toprak reformu var. Darbeden sonraki dönemde çıkartılan yasayla 5 bin hektarın üzerinde toprağa sahip olunmasına birtakım sınırlamalar getirildi ve boş bırakılan tarlaların köylü kooperatiflerine dağıtılmasına karar verildi. Devletin elinde bulunan 2 milyon hektarlık toprak 100 binin üzerinde aileye dağıtıldı. Üç yılda 75 bin topraksız köylü toprak sahibi oldu. Ayrıca küçük köylüye düşük

ücretli kredi ve tarım araç gereci tedarik edildi. Büyük topraksahiplerine hemen hemen hiç dokunmayan bu yasa elbette sorunu çözmekten uzaktı: Toprağın yüzde 80'i hâlâ yüzde 5'lik bir kesimin elinde bulunuyordu (bu oran 1998'de yüzde 60'a yüzde 1 civarındaydı). Buna karşın toprak reformundan dehşete düşen burjuvazi, kiralık adamlarıyla şu âna dek yüzün üzerinde köylü önderini öldürttü. Küçük topraksahipliğini destekleyen benzer bir yasanın 60'lardaki Betancourt hükümeti zamanında da uygulandığını tekrar belirtmekte fayda var. Fakat Marx ve Engels'in ondokuzuncu yüzyıl başı Fransa'sı için söylediklerini hatırlatırcasına –ki bu şaşmaz bir kapitalist pazar ekonomisi kuralıdır– dağıtılan toprakların tamamına yakını aradan daha çeyrek yüzyıl geçmeden *latifundia* sahiplerinin eline geri dönmüştür! Dolayısıyla bu sorunun çözümü *tek başına* toprakta değil, iktidarın kimin elinde olduğu sorunuyla bağlantılı olarak toplumun devrimci temellerde dönüşümünde saklıdır.

Venezuela'nın bir köylü toplumu değil, bir şehir-sanayi toplumu olduğunu ve dolayısıyla çok küçük bir kesiminin kent dışında yaşadığını hatırlayacak olursak, toprak reformunun olmazsa olmaz bir ayağının da kentteki toprakların (arazilerin) paylaşımı olduğu hemen anlaşılır. Chávez hükümeti bu bağlamda da birtakım somut adımlar atmış ve 120 binden fazla gecekondü sakini aileye evlerinin bulunduğu arsaların tapusunu dağıtmıştır.

Fakat genel anlamda konuşacak olursak, bu reformların benzerlerinin daha öncesinde gerek Venezuela'da gerekse de başka ülkelerde yapıldığını; küçük burjuvaziyi destekleyen ya da küçük burjuvalar yaratan bu tür hamlelerin, kendi içinde, burjuva düzenine bir tehdit oluşturmadığını, tersine kapitalist anarşiyi başka şekillerde yeniden ürettiğini belirtmek gerek. Zaten geçen sekiz yıllık iktidarın ardından toprakların yüzde 75'i hâlâ büyük topraksahiplerinin elinde olduğundan bu reformun sınırlılığı iyice anlaşılmaktadır.

Chávez hükümeti bu adımları atadursun, gerek "ulusal" gerekse de uluslararası burjuvazi boş durmuyordu. Burjuvazinin daha düne kadar hor gördüğü, bugünse doğrudan ezmek için fırsat kolladığı kitlelerin Bolivarcı hareket tarafından uyandırılıp toplumsal yaşama çekilmiş olmaları kabul edilemezdi. Nitekim muhalefet 2003 yılı yaz ayında Chávez hükümetini bu sefer de "demokratik" yollardan devirme yolunu seçti. Belki de çok az ülkenin anayasasında yer alan ve bizzat Chávez tarafından yukarıda bahsedilen yeni anayasa ile yürürlüğe koyulmuş olan bir maddeyi temel alarak, referandum seferberliğine girişildi. Referanduma gitmek için toplanan binlerce imzanın pek çoğu aynı el yazısıyla ya da ölümler, yaş tutmayan ya da karşıt görüşe sahip olduğu için imza attığından bile haberi olmayan(!) kişiler tarafından "atılmasına" ve üstelik muhalefet topladığını iddia ettiği imza sayısından daha az bir rakamla seçim komisyonuna başvurmasına rağmen; Chávez sözde bir demokrasi dersi vermek ve dostu düşmana (uluslararası burjuva topluma) diktatör olmadığını ispat etmek adına referandumu kabul ettiğini açıkladı. Bu konuda kendisine akıl hocalığı yapan sosyalist artıklarının, "medenî Avrupa demokrasisi" havarilerinin payı da (dolaylı ya da dolaysız) büyük olsa gerek.

Yüzde 58 gibi ezici bir oy oranıyla referandumdan galip çıkan Chávez burada da, tıpkı 2002 Nisan'ında olduğu gibi, öldürücü bir pasiflik sergiledi ve referandum seferberliğini genel bir toplumsal seferberliğe çevirme çağrısında bulunmadı. Hâlbuki muhalefetin aldığı bu darbeden sonra üzerine gitmek çok daha kolay olacaktı. Muhalefetin arkasına dizilen ama muhalefete desteğinde tereddütler sergileyen büyük bir kesimin tarafsızlaştığı, direnişe geçmeyeceği bu dönemde devlet iktidarı kendine güven tazelemiş devrimci güçler tarafından rahatlıkla ele geçirilebilir, bugün sazla sözle çağrısı yapılan "toplumun sosyalist temelde dönüşümü"ne kolaylıkla başlanabilirdi. Fakat Mesih İsa'nın ruhu burada bir kez

daha yardıma çağrıldı, kapitalist üretim ilişkilerinin *barışçıl* yollardan tasfiye edilebilmesi fırsatı kaçırıldı ve muhalefete toparlanma olanağı tanınmış oldu.

Dolayısıyla bugün her zamankinden daha çok dillendirilen sosyalizm sloganlarının gerisinde hangi saiklerin yattığını görmek, bu fırsatların neden “kaçırıldığını” anlamak bakımından geçmişi ve geleceğiyle durumu bütünlüğü içinde serinkanlılıkla tahlil etmek elzemdir.

Chávez’in ilk baştaki programı aslında tipik bir yirminci yüzyıl hastalığı diye nitelendirilebilir: Kendisini sosyalizm yağına bulayan Stalinist diktatörlüklerin varlığı nedeniyle, inkârı olduğu Marksizmin, Leninizmin ve onların şahsında kapitalizm-karşıtlığının büyük itibar yitirdiği koşullar altında; bilimsel sosyalizm ideolojisinin geçmişte çürüttüğü düşünceleri, farklı bir yol izlediğini iddia ederek, aslında yalnızca ismini değiştirip cismini değiştirmeden sunmak. İşte bu sözümona “yirmibirinci yüzyıl sosyalizmi”nin özü bu yirminci yüzyıl illetidir. Bunu anlamadığımız müddetçe hiçbir şey anlayamayız. Bu illetin Venezuela’daki adı Bolivarcı Devrim ve “endojen kalkınma” denen ve en iyi örneğini gerçek hayatta değil, Vera Pavlovna’nın rüyalarında bulan adil, temiz, insancıl küçük işletmeciliktir. Bu ekonomik modele göre özellikle de petrolden gelen para, tarımda ve diğer alanlarda binlerce küçük ölçekli kooperatifin (2006 yılına gelindiğinde, 1998’den önce bini bile bulmayan kooperatif sayısı yüzünü aşmıştı. Bunların yarısından çoğu üretim ve hizmet sektörüne aitken, geri kalanın yarısı da tarımsal üretim alanındadır. Bu rakam, işgücünün toplamda yüzde 7’sinin, yani yaklaşık 700 bin kişinin kooperatiflerde istihdam edildiği anlamına geliyor) kurulmasına yol açacak, bunlara gerektiğinde –ki gerekecek– devlet tarafından faizsiz kredi verilecek, teknik ve başka türlü yardımlar sunulacak, kayırılan bu işletmeler de hem istihdam sağlayacak hem de bölgenin gelişimine katkıda bulunacaktı. Böylece sermaye değil, sermayedarlar, ama onların içinde de büyük sermayedarlar sorunlu – demek ki, mülkiyete dokunulmayacak!

Dikkati devlet iktidarının kimin elinde olduğu, bu kurulan kooperatiflerin kapitalizm tarafından gerektiğinde zorla ama çoğu zaman ona bile gerek kalmadan *ekonomik zor* yoluyla kolayca yıkılabileceği gerçeğinden uzaklaştıran bu düşünce, kooperatifleri sınıfsal içeriğinden ve hangi devlet iktidarı altında olduğundan bağımsız olarak, her derde devaymış gibi sunmaktadır. Bunların rekabet edip tekrardan bir tekelleşme ve “vahşi” kapitalizm sürecine girmemeleriye Stalinist iddialara benzer şekilde ama pek de adı konmadan “meğerki”lere ve “yeter ki”lere bağlanmıştır.

Chávez ilk başta kapitalizmin kendisine ve dolayısıyla olguların kökensel nedenlerine değil, daha ziyade doğurduğu sonuçlara karşı çıkmış ve bu görüşünü de açıkça ifade etmişti. Kapitalist üretim ilişkilerinin *zorunlu* bir ayağı olan yeni pazarlara müdahalenin ve derinlemesine nüfuzun yarattığı ulusal tepkinin, benzeri sayısız kez görülen bir örneği idi bu. Kapitalizmin geç geliştiği ülkelerde özellikle müzminleşmiş birer sorun olan rüşvet, yolsuzluklar, siyasi ayrımcılık vs. gibi somut gerçeklere karşı çıkış ve genel anlamda temiz, adil bir toplum, güler yüzlü bir kapitalizm talebiydi Chávez’in istediği. Bu yönde atılacak radikal adımlar, kapitalizmin derin bir krizde olduğu bugünkü koşullar altında elbette maksadını aşacaktı, nitekim aştı da. Değindiği üzere, tarihte bunun örnekleri yok değil. Kendi ifadesiyle açıkça bir anti-komünist olarak yola çıkan Fidel Castro, iktidara geldikten birkaç yıl sonra “ABD ile dostane ilişkiler” aşısı tutmayınca, önceden tasarladığı orta yolun yol olmadığını görerek üretim araçlarını devletleştirmiş ve kapitalist pazar ekonomisine son vererek bürokratik bir kumanda ekonomisinin önünü açmıştı. Nitekim Chávez eylemleri dışında söylemleriyle de Fidel Castro’yu örnek aldığını defalarca dile getirmiştir.

Venezuela’da da sermayeye dokunmayıp, onun niceliğiyle ilgilenen bu küçük burjuva ideolojisi tabanın baskısıyla ve daha önemlisi bütünlük bakımından uygulanamazlığı nedeniyle maksadını aştı ve kapitalizmi sorgular hale geldi. Ama buna 19. Yüzyıl Sosyalizmi değil, hiç utanmadan “21. Yüzyıl Sosyalizmi” dendi. Kafa karıştırmaktan ve dahası yirminci yüzyılda görülen Stalinist diktatörlüklerin sosyalizm olduğunu ima etmekten başka bir işe yaramayan 21. Yüzyıl Sosyalizmi gibi sloganlara sarılmak, hareketin bilinç düzeyini düşüren ve dolayısıyla da önünü tıkayan bir durumdur.^[9]

Bu noktada çağrısı yapılan yeni Venezuela Birleşik Sosyalist Partisi’ne de aynı şekilde yaklaşmakta fayda var. Elbette bu partinin varlığı, sosyalizm davasının meşruiyetini daha baştan kabul etmiş kitlelerle temas içinde olmak bakımından devrimci Marksist güçler için bir avantajdır ve bu partinin inşası kendi kimliğimizi bırakmadan içinde yer alınması gereken bir süreçtir. Chávez kendisine ayak bağı olduğunu düşündüğü statükocu bürokrat kesimlerle hesaplaşmak adına kitle tabanına ve devrimcilere sesleniyor ve inisiyatifi ellerine alma çağrısı yapıyor. Niyet olarak yukarıdan aşağıya (örneğin Referandum sürecindeki Seçim Birimleri gibi) atamalar temelinde gerçekleşecek bir sürecin eski tas eski hamam aynı yola çıkacağına farkında olan Chávez bu noktada da sola yaslanıyor. Fakat tüm bu olumlu gelişmelere karşın, farklılıklar olmakla birlikte Küba’da da devrimin ilk beş yılında benzer gelişmeler yaşandığını ve bugünkü bürokratlar partisini (sözde Komünist Partisi) bu sürecin doğurduğunu hatırlamakta ve buna boyundan büyük anlamlar yüklememekte fayda var. Ama böyle bir partinin inşasının, sürecin içinde yer alan devrimcilere kitlelerle daha sıkı bağlar kurma fırsatı vereceği de atlanmamalıdır.

Bu hareketin sınıfsal içeriğinden kopartılarak yapılan değerlendirmeler, sınıf uzlaşmacılığını dillendirmekten öteye varamaz; önce bu sorunu ele almak gerek. Fakat mevcut hareketin sınıfsal niteliğini inceleyip, ona uygun pratik-politik sonuçlar çıkarmadan önce, toplumun çok çeşitli kesimlerinin mücadelenin içine çekildiği hareket içinde işçi sınıfının örgütlülüğüne ve kendi sınıfsal talepleriyle gerçekleştirdiği eylemlerine bakmak gerekiyor.

İşçi Hareketi, Öz-Örgütlenmeler ve Karşıdevrimci Güçlerin Durumu

ABD ve ABD destekli-güdümlü örgütler Venezuela’daki gerici muhalefete yılda düzenli olarak 5 milyon dolar para akıtıyorlar. Şu anda zaten Irak cephesinde çamura batmış olan ABD burjuvazisinin, yine petrol temin ettiği başka bir ülkeye saldırması ilk planda zor gözüküyor. Devlete ait petrol şirketi PDVSA bugün ABD’nin petrol ihtiyacının yaklaşık yedide birini karşılıyor; üstelik günde 4 milyon varil civarında üretim yapan şirketin üretim hacmi her geçen gün artıyor. Fakat ABD’nin arka bahçesi diye bildiği bir bölgede kendisine kafa tutan bir hükümetin varlığı, dahası burada kurulabilecek sağlıklı bir işçi devletinin ABD’de çok kötü koşullarda yaşayan Latin nüfus üzerinde yaratacağı devrimci etki ABD burjuvazisini kara kara düşündürüyor. Bu nedenle dolaylı yollardan yapılan hazırlıklar da yok değil. 2004 yılında Venezuela sınırları içinde, ABD’nin en yakın müttefiklerinden olan Kolombiya’nın paramiliter güçleri yakalandı. Yine aynı dönemde Kolombiya, İspanya’dan Aznar hükümeti düşene yakın, uzmanlar tarafından askeri açıdan sınır komşusu Venezuela’ya karşı kullanılmak üzere alındığı söylenen (gerillalarla mücadelede kullanılmayacağına göre amaç bellidir) tank satın alımı gerçekleştirdi.

Uluslararası burjuvazinin demokratik ya da demokratik olmayan birçok yol denemiş ve hepsinde de başarısız olmuş olması gücünden bir şey kaybettiği anlamına gelmiyor. Bunun

nedeni, muhalefetin gücünün üretim ilişkileri içindeki rolünden kaynaklanıyor olmasıdır. Ekonominin ve toplumsal yaşamın kilit noktaları hâlâ muhalefetin elindedir. Bunlardan biri de kitle iletişim araçları, yani medyadır.

Bugünkü gibi bir toplumsal hareketlilik ortamında en önemli mücadele alanlarından birini de basın yayın organları oluşturuyor. Devrimci bir hareketin, modern kapitalist toplumda başlı başına bir güç haline gelmiş ve ulaştığı tekelleşme aşamasıyla toplumdaki üretim ilişkilerinin doğrudan bir yansıması konumuna erişmiş olan medyayla, onun sınıfsal niteliğini gözden kaçırarak sağlıklı ilişkiler kurmasını beklemek çok iyi niyetli, daha doğrusu saf bir yaklaşım olur. Medyanın durumu, verili devrimci hareketin niyetlerinden de bağımsız olarak, sınıfsal kutuplaşmanın kaçınılmaz bir sonucudur.

Medya kuruluşları kapitalist üretim ilişkileri içinde büyük sermayedarların elinde toplanmış olduğundan, aslında, verilen mücadelenin *doğrudan* içinde yer alıyorlar. Yani aslında birilerinin güdümünde olmaktan çok, bizzat güden durumundalar. Bu kuruluşlarda yönetici kademesinde çalışanlar da gerek yaşam tarzları, aldıkları ücretler, ikramiyeler, arpalıklar vs. nedeniyle, gerekse de dünya görüşleri bakımından burjuva düzeninin ve sınıfının bir parçasını oluşturuyorlar. Bu nedenle devrimci bir hareketin burjuva medyayla uzlaşma içine girmesi, suyuna gitmeye çalışması boş bir çaba olduğu gibi yanlıştır da. Bir devrimci iktidarın yapması gereken bu kuruluşlara el koyup, işçi ve emekçilerin hizmetine sokmaktır. Medyayı kurtarmanın yolu öncelikle onu sermaye niteliğinden kurtarmaktan geçiyor.

Venezuela’da medya bugün çizilen resme uygun şekilde önde gelen birkaç kodamanın (Cisneros, Alberto Ravel ve Granier) elinde toplanmış durumdadır ve bunlar ABD burjuvazisinin taşeronluğunda sürekli olarak kapitalizm yanlısı yayın yapmaktadır. Hükümetteki Chávez’in haftada bir yayınlanan “Alo Başkan” programının gösterildiği televizyon kanalıysa, devrimci müdahalenin gerekliliğini doğrular şekilde, ülkenin birçok yerinde izlenemiyor!

Medya toplumda olup bitenleri, doğal olarak, Venezuela burjuvazisinin penceresinden aktarıyor. İşçi-emekçilerin yaşamındaki dönüşümler medyada yer almazken, Kolombiyalı gerillalar, Kübalı “doktor kılığına girmiş komünist propagandacılar,” Chávez’in şahsına ve derisinin rengine yönelik ağır hakaretler her gün tekrar tekrar milyonların evine giriyor. Bunun kitleler üzerinde yarattığı etkiyi düşünmek zor değil. Medyanın kitle hareketi üzerindeki bu etkisi kendisini en açık şekliyle 2002 yılındaki darbe sırasında gösterdi. Burada, deyim yerindeyse, modern medyanın en önemli bileşenlerinden olan “dezenformasyon ve manipülasyon” kültürünün tüm yönleri *özgürce* sergilendi. Venezuela televizyonları söylenenlere göre ticari reklâm bile vermeden beş dakikada bir Chávez-karşıtı görüntüler vermiş, gelişen süreçle ilgili yalan dolan haberler geçmiştir. Dahası, yukarıda da değinildiği üzere, darbenin yordakçıları arasında medyanın da olduğu önceden montajlanan görüntülerin darbe sürecinde yayına verilmiş olmasından anlaşılmaktadır.

Öte yandan Venezuela’daki devrimci sürecin medyayla olan ilişkisine değinip, uluslararası medyayla olan bağlarına değinmemek olmaz. Bu ilişkinin en somut örneği olarak da herhalde darbe gününe gitmek gerekir. Bu kısa süreli başarısız darbe serüveni, medya âleminin, özellikle de solcu ve demokrat geçinen medya kuruluşlarının ipliğini pazara çıkarmıştır. Chávez’in istifa ettiğine dair haberleri bizzat darbecilerin elinde bulunan kanallardan alıp aynen geçen ya da “zaten darbecinin tekiydi!” manşetleri atanından, *düştüğünü* görüp “vurun abalıya” diyenine kadar renkli bir yelpazeye sahip bir ulusal ve uluslararası “demokrat” basın vardı karşımızda. Nasıl olduysa, iki gün önce deviren de huzursuz kitlelerdi, iki gün sonra bir milyon kişiyle başkanlık sarayının önüne dizilen de

aynı kitlelerdi! Açıklamaları generallerin yapıyor oluşundan ya da yeni başkanın İşadamları Derneği (*Fedecámaras*) başkanı bir adam olmasından hiçbir ipucu yakalanamazdı zaten. Darbeciler medyayı da gafil avlamışlardı!

Kitlelere seslenmek, devrimci mücadeleye bağlamak açısından medya kuruluşlarından yararlanmamayı seçmek intiharla eşdeğerdir. Nitekim Chávez hareketi de bunun önemini kısmen kavramış olacak ki 2005 yılında Venezuela öncülüğünde Arjantin, Küba, Uruguay ve Brezilya ile birlikte Telesur (Televisora del Sur, Güneyin Televizyonu) adında Latin Amerika çapında yayın yapacak bir televizyon istasyonu kuruldu. Telesur ile El-Cezire ortaklık anlaşmaları yaptı. Kanal daha yayına başlamadan ABD burjuvazisinin siyasi temsilcileri kanalın yayın politikasını kötülemeye başladılar. Fakat değinildiği üzere büyük medya kuruluşları, dev sermayeleriyle birlikte hâlâ yerlerini koruyorlar. Bugün bu medya kuruluşlarının kamulaştırılarak işçi ve emekçilerin yönetimine devredilmemesinin hiçbir açıklaması olamaz.

Ülke içine dönecek olursak, Chávez önderliği bugün bile gerekli adımları atmamakta direnmektedir. Son seçimlerden sonra, 2006'nın son günlerinde Radyo Caracas Televizyonu'nun (RCTV), Mart ayında dolan yayın izninin tekrar yenilenmeyeceği açıklaması yapıldı. Gerekçe olarak da darbeye destek vermiş olması gösterildi. Bütünden bağımsız, tek başına değerlendirildiğinde doğru bir adım olsa da, aslında diğer medya kuruluşlarının darbe yanlısı olmadığını ima etmesi, dahası ve en önemlisi medyanın sermayeyle olan ilişkisini, devrimci bir hükümetin önce bu bağı kesip kopartması gerektiği gerçeğini gözden kaçırmaması bakımından da tipik bir reformist yanlısıdır. Öteye geçememektedir.

Bunun dışında elbette ABD'deki "demokrat kamuoyu" da boş durmuyor. ABD başkanıyken demokrasi mücadelesi için verdiği çabalar kesmemiş olacak ki Jimmy Carter bu sefer de seçim zabitliğine soyundu ve ülke ülke çetele tutuyor. Ve elbette CTV...

2003 yılına kadar Venezuela'daki tek güçlü sendika konfederasyonu CTV idi. Rejimin baskıcı niteliğinin daha açıktan ve daha yoğun hissedildiği 1958 yılına kadar farklı bir görünüme sahip olsa da, sonrasında doğrudan doğruya devletin ve ABD burjuvazisinin güdümüne giren bu sendikanın üye oranı, bu yüzyılın başında yüzde yirmiyi bulmuyordu ve aslında örgütlülüğü oranında da işçi sınıfının önünde bir engeldi. Dahası işçi sınıfının haklarını arayacağına, ABD'nin bölgedeki anti-komünizm propagandasının sözcülüğüne soyunmuştu. Caracazo olayları patlak verdiğinde ayaklananların pek çoğu CTV binalarına da saldırmış, CTV ise ancak olaylar geçtikten sonra, hükümetin ekonomik programını protesto etmek için genel grev çağrısında bulunmuştu. 2001 yılına kadar demokratik bir seçimin olmadığı (bazı üye sendikalarda seçimlerin bile yapılmadığı) CTV'de, o yıl gerçekleştirilen ilk demokratik seçimlere de hile karıştırılmış, ama bu durum sendika önderliğinin yozlaşmışlığını iyice gözler önüne sermişti.

Nitekim CTV'nin işçi düşmanlığı işçi sınıfının mücadelesinin yükseldiği dönemde kendisini daha da belli etmeye başladı. Chávez iktidara geldikten sonra patronlar birliği *Fedecámaras* ile birlikte hareket etti. Darbe girişiminde de doğrudan büyük bir rol oynadı. Başkan Carlos Ortega darbeye açıktan destek verdi ve ödül olarak da CTV iki bakanlık koltuğu kaptı, fakat sefası iki gün sürdüğünden bu bürokrat güruhunun hevesi kursağında kaldı. Ama CTV boş durmayacak, o yılın sonunda gerçekleştirilen sabotaj eylemlerinde de benzer bir tutum takınacaktı.

Neyse ki işçi sınıfının militan mücadelesi ile CTV'nin sınıf uzlaşmacılığı arasındaki uçurum en sonunda meyvesini verdi ve 2003 yılı Nisan ayında ülke çapında 120'den fazla sendikayı temsilen 1.500'den fazla delegenin katılımıyla UNT kuruldu. O günden bugüne

işçi sendikalarının büyük çoğunluğu bu federasyona bağlı. UNT'nin en başta gelen talepleri arasında kitle sendikacılığı, haftalık 36 saat çalışma ve kapatılan fabrikaların işçi denetimi ya da ortak yönetim altında tekrardan üretime açılması yer alıyor. UNT'nin bu taleplerin arkasında ne kadar duracağı hem işçi sınıfının mücadelesinin hangi aşamaya kadar gideceğine hem de sendikalarda devrimci-komünist fikirlerin ne kadar yaygınlaşacağına bağlıdır. Aksi takdirde, 2005 yılında hükümet atıl durumdaki fabrikaları işaret ettiğinde olduğu gibi, UNT yöneticilerinin sessiz sedasız bekleyecekleri ve bir çağrıda bulunmayacakları bir gerçektir.

Gelgelelim UNT'nin işçi denetimini gündemine alması hiçbir şekilde bir tesadüf değil, tersine tabanın ne denli militanlaştığının bir göstergesidir. Her ne kadar UNT bütün sendika önderlikleri gibi dalgalanmalar gösterse de, Venezuela'da kitleler ayağa kalktığından beri işyerindeki sorunların devrimci süreçle bağlantılı olarak çözülmeye çalışıldığını gösteriyor bu. İşçi sınıfı kendi gücünün farkına varmış durumda ve bunu da öncelikle üretimden gelen gücünü kullanarak sergiliyor. Bu durum sendika yöneticilerine tabandan bir basınç anlamına geliyor.

Bu bağlamda, sanayide işçi denetimi Venezuela kamuoyunda bir süredir çokça tartışılan bir konu. Toplumda devrimci fikirlerin yayılmasıyla birlikte gerek işyeri temelli gerekse de yerel çaplı öz-örgütlenmelerin arttığı gözleniyor. Öncelikle fabrikaların durumuna bakalım.

Chávez'in iktidara gelişinin hemen ertesinde, Alcasa alüminyum fabrikası gibi zaten devlet mülkiyetinde olan bazı fabrikalarda, Almanya ve Yugoslavya gibi ülkelerde daha önce denenilen ortak yönetim projeleri gündeme gelmişti. Fakat bundan önce, gerek karşısına doğrudan doğruya burjuvaziyi alması gerekse de bu süreçte ilk devletleştirilen fabrika olması bakımından ayrı bir yere sahip olan Venepal kâğıt fabrikasını ele alalım.

Bir sanayi merkezi olan Carabobo eyaletindeki Moron'da bulunan (Maracay'da da bir fabrikası vardır) kâğıt ve mukavva fabrikası Venepal bir dönem 1.600 işçinin çalıştığı ve pazarın yarısına yakınına denetimi altında tutan bir tesisti. Fakat zamanla bu gücünü yitirdi. Temmuz 2003'te sahipleri tarafından kapısına iflas bayrağı çekilince, işçilerin yarısına yakını fabrikayı işgal etmiş ve 77 gün boyunca işçi denetimi altında üretimi sürdürmüşlerdi. Sözümona "aynı gemide giden" bu aileden, patronlar 2002 Nisan'ında Pedro Carmona'nın başkanlık yemin töreninde saf tutarken, işçiler bu törenden sekiz ay sonraki lokavtta fabrikadaki sabotaj girişimlerine karşı önemli bir direniş sergilemişlerdir. Geçen 77 günün ardından geçici bir anlaşma sağlandıysa da, ertesi yıl Eylül ayında şirket tekrardan üretimi durdurup, 400 işçisine ücret ödememe kararı alınca mücadele de yeniden hız kazandı. 19 Ocak 2005'te işçilerin devletleştirme talebi kabul edildi ve işçilerin oluşturduğu kooperatif ile devletin ortak yönetimi (*cogestion*) altına verildi. Devletin 7 milyon dolarlık fon vermesiyle yeniden açılan fabrikanın ismi INVEPAL olarak değiştirildi, Mayıs ayında 350 işçi üretimi yeniden başlattı, fakat bu süreçte fabrikadaki sendika da dağıtıldı. Fabrika artık Venezuela hammaddesiyle kâğıt üretecek.

Tüm bu süreçte işçilerin mücadelelerini fabrikayla sınırlı tutmayıp, tüm kente ve ötesine yayılma çabaları anlamlıydı. Dahası devrimci sürecin bir parçası olarak bugün okul çağındaki çocuklara ve diğer toplumsal projelere verilen destek de bir o kadar önemlidir, fakat geçici sözleşmeli işçilerin kooperatife ortak edilmeden işe alınması sorunu gibi ihtilaflar, bu yapının, çok geçmeden, kapitalist pazar ekonomisi içerisinde karşılaşacağı sorunların bir habercisi olarak alınmalıdır. Nitekim şimdiden başka sorunlar da baş göstermiştir.

Eski Venepal'in hemen ardından, sıra Ulusal Vana Fabrikası CNV'ye geldi. Petrol sanayisinin bir yan kolu olan CNV fabrikası, başkent Caracas'ın hemen dışında yer alıyor.

Aralık 2002'deki sözde grev sırasında CNV fabrikasının patronu 120 işçiyi kapının önüne koymuş ve iki ay boyunca maaşlarını ödememişti. Sonrasında da birikmiş ücretleri ödemeyi reddedince işçiler mücadele kararı almışlardı. Mayıs ayında işçiler fabrikanın sahibi ve aynı zamanda burjuva partisi Demokratik Koordinasyon'un da üyesi olan Andres Sosa Pietri'nin makineleri kaçırp fabrikayı tasfiye etmesini engellemek için fabrikanın girişini işgal etmişler, ama Venezuela'da hâlâ burjuvazinin yararına tıkır tıkır işleyen mahkemeler işçilerin bu yaptığının "yasadışı" olduğunu söyleyince işçiler geri adım atmamak zorunda kalmışlardı.

Fakat 2005 yılı başında Venepal'in devletleştirilmesiyle işçiler tekrardan mücadeleye geçtiler. 17 Şubat'ta 62 CNV işçisi tüm fabrikayı işgal etti. İki yılı aşkın bir süredir ücretlerini alamayan işçiler mücadeleyi kararlılıkla sürdürdüler. 27 Nisan'da talepleri gerçekleşti ve Hugo Chávez CNV'nin devleştirildiğini açıkladı. Hükümetin devletleştirdiği ikinci fabrika olan CNV'nin adı Inveval olarak değiştirildi. Şu an sendikanın olmadığı işyerinde, işçilerin oluşturduğu kooperatif hisselerin yüzde 49'unu elinde bulunduruyor, geri kalanını da devlet kendi elinde tutuyor. Böylece üretim ortaklığıyla gerçekleştiriliyor.

Diğer fabrikalardaki duruma da kısaca bakmadan önce şunu özellikle vurgulamak gerekiyor: Bu ortaklık 1980'li yıllarda kokuşmuş CTV önderliğinde de üç başlı yönetim şeklinde (Ticaret Odası ve Çalışma Bakanlığı'ndan gelen temsilcilerle) denenmişti. Devlet iktidarının el değiştirmedeği, fabrikalardaki işçi denetiminin ulusal ekonomiyle bağlantılarının kurulmadığı, dahası bankaların devletleştirilmediği ve demokratik-planlı bir merkezîyetçilik temelinde tüm kilit sektörlerin işçi devletinin hâkimiyetine geçmediği koşullar altında, işçi denetimi sınırlı bir anlama sahip olacaktır. İşçilerin özverisinden bağımsız olarak, kazanılan başarılar kısa süreli, dışarıdan her türlü sabotaja açık ve dahası kapitalist pazar ekonomisi duvarına çarpmaya mahkûm olacaktır, kaldı ki kapitalistlerle birlikte girilen ortak yönetim teşebbüsleri.

Venezuela'nın kuzeyindeki Ciudad Guyana kentinde yer alan ve yaklaşık 2.700 işçinin çalıştığı, devlete ait CVG ALCASA ve yine aynı bölgedeki 2.200 işçi istihdam eden CVG Venalum fabrikaları, işçilerin kararlı tutumu sayesinde, 2004 yılında ortaklık altında işçi kooperatifi denetiminde çalıştırılan işletmeler olarak yeniden yapılandırıldı. Ülkenin petrolden sonra en önemli gelir kaynağı olan alüminyumun üretildiği ve işlendiği bu işletmelerin, Chávez iktidara geldiğinde özelleştirilmesi gündemdedi. Fakat bugün gelinen noktada üretim artırıldığı gibi işçiler de militan mücadeleleriyle ön plana çıkıyorlar. "ALCASA'da yöneticileri işçiler seçiyor. Yöneticiler seçimden önce ne ücret alıyorlarsa aynı ücreti almaya devam ediyor ve gerektiği zaman görevlerine son verilebiliyor. Edgar Caldera işçi denetiminin üretimi nasıl artırdığını, bürokrasiyi, kötü yönetimi ve yolsuzluğu ortadan kaldırdığını örnek vererek anlatıyor."^[10] Kilit bir sektör olması bakımından buradaki işçilerin vereceği mücadele ve bu kararlılığın devam etmesi, devrimci sürecin ilerlemesi durumunda önemini artıracaktır.

Yine, öncesinde devlet mülkiyetinde olan Cadafe elektrik şirketinde çalışan işçiler, Chávez'in iktidara gelmesiyle birlikte ortaklık taleplerini dillendirmeye başlamışlardı. Ülkenin elektrik ihtiyacının yüzde altmışını karşılayan bu şirket, 2002 yılındaki darbeden sonra ortaklığa geçirildi, fakat işçilerin karar mercilerindeki rolü hâlâ sınırlıdır. İşçilerin işçi denetimi için bastırdığı bu fabrika hakkında aynı yazarın aktardığına göre, "CADAFE'de 'birlikte yönetim' uygulanmaya başladığından beri ... fabrika yöneticileri arasında çeşitli gerginlikler yaşandı. İlk önce işçilerin karar yetkisini tali konularla (şirketin Valencia'daki binasının Noel'de nasıl süsleneyeceği gibi!) sınırlamak istediler. İşçiler ve sendikalar denetim haklarını savaşılarak santim santim kazanmak zorunda kaldılar. Şimdi de yöneticiler başka

bir tartışma başlattılar: ‘Stratejik önemi olan işletmelerde işçilerin yönetime katılması doğru değil.’”

Aslında burjuvaların tespiti doğrudur: Bu devasa elektrik şirketi burjuva düzeni açısından da olası bir işçi iktidarı açısından da stratejik öneme sahiptir. Burada bir yanlışlık yok. Asıl yanlışlık, bu iki uzlaşmaz kutbu birleştirme çabasıdır. Sorun bir toplumsal devrim sorununun, toplumsal reform sorununa indirgenmesidir.

Fabrikada burjuvazinin çıkarlarıyla işçilerin çıkarlarının çatıştığının ve dahası toplumsal yaşamın genelinde Venezuela’nın bugünkü arada derede durumunun daha açık bir göstergesi herhalde olamaz. İşçiler üretimi artırmak için canla başla çalışırken, Venezuela burjuvazisi ekonomiyi darboğaza sokarak işçilerin huzursuzluğunu artırmak amacıyla giriştiği eylemler sonucunda, Chávez iktidara geldiğinden günden bu yana 5.000 civarında fabrikayı kapattırılmışlardır. Bu sabotajlar sonucunda, 100 binden fazla işçi işsiz kalmıştır.

Diğer yandan ekonominin en önemli sektörlerinde işçilerin militan mücadelesi aslında bugün bir işçi iktidarının ne denli kolay ve pürüzsüz bir şekilde (15 yıl sonralara havale edilerek değil) kurulabileceğini gösteriyor. Ekonominin merkezlerindeki işçilerin devrim saflarına çekilmiş olmaları aslında karşıdevrimin ekonomik temelden yoksun olduğunu, işçi devletinin ise ekonomik alanda kötü sürprizlerle karşılaşmayacağını gösteriyor. İşçi sınıfının gücü üretimden ve işyerindeki örgütlülüğünden gelir. Dünya ekonomisinde çok ileri bir düzeye sahip olmasa bile, Venezuela’da bugün kurulacak bir işçi iktidarı ekonomik ve kültürel açıdan çok geri olan 1917 Rusya’sının karşılaştığı sorunlardan hiçbirisiyle karşılaşmayacaktır. Burada eksik olan işçilerin mücadelesini doğru yola kanalize edecek bir devrimci örgütün, Rusya’daki Bolşevikler gibi bir komünist önderliğin eksikliğidir.

Chávez 2005 yılının ortalarına doğru, 800’e yakın şirketin sahipleri tarafından bilinçli olarak sabote edildiğini açıkladı, dediğine göre bir o kadarı da yarı yarıya “felç edilmiş vaziyetteydi.” Aradan çok geçmeden çeşitli fabrikalardan işçilerin inisiyatifiyle FRETECO (Ortak Yönetilen ve İşgal Edilmiş Fabrikaların Devrimci İşçi Cephesi) kuruldu. Küçük bir azınlık oluşturan FRETECO öncelikli hedef olarak önüne devletleştirmelerin ve işçi denetiminin yaygınlaştırılmasını koyuyor ve daha da önemlisi “demokratik ve planlı bir ülke ekonomisi” olmadan bunun anlamsız olduğunu vurguluyor.

Bugün bu hiç de uzak bir hedef değil. Sendikal haklarını kaptırmak istemeyen Coca-Cola-Femsa işçileri; toplu sözleşmeyi çiğneyen patrona karşı fabrikayı işgal ederek yanıt veren, büyük çoğunluğunu kadınların oluşturduğu 240 Sel-Fex tekstil işçisi; işçilerin ücretlerini ödeyemez hale gelince, çareyi fabrikadaki kalan hammaddeleri de satıp dükkânı kapatmakta bulan patrona karşı üretimi işçi kooperatifi altında ortakyönetimle yeniden örgütleyen ve bugün Mercal projesiyle bağlantılı üretim yapan Caigua ketçap fabrikasının 58 işçisi; yaklaşık iki yıl süren bir mücadelenin ardından geçtiğimiz yılın Kasım ayında fabrikalarını işgal edip yönetmeye başlayan Sanitarios Maracay fabrikası işçileri ve daha pek çoğu, işçi sınıfının mücadelede ve topluma önderlik etmekte kararlı olduğunu, süreci sonuna kadar götürmek istediğini gösteriyor.

Diğer yandan mücadelenin işyerleriyle sınırlı olmadığını da biliyoruz. Devrimci mücadele toplumsal yaşamın her alanında devam ediyor. Bu radikalleşmenin başka bir örneği olarak, işyeri dışındaki öz-örgütlenmelerin durumuna da bakalım.

Aslında toplumun devrimci bir sürece girdiğinin kanıtı olarak, pek çok öz-örgütlenmenin ortaya çıkmış olmasını gösterebiliriz. Troçki şaheseri *Rus Devriminin Tarihi*’ne yazdığı önsözde, devrimi kitlelerin siyaset sahnesine girmesi ve kendi kaderlerini ellerine almaları olarak tarif eder. Normal dönemlerde, burjuva toplumundaki işbölümü gereği, siyaset başka ellere havale edilmiştir, fakat devrimci dönemlerde bu ikamecilik ortadan

kalkar. Genel anlamda söylersek, Venezuela'daki devrimci sürecin en önemli ayağı da budur: Kitleler kendi sorunlarını kendileri inisiyatif olarak çözmeye girişmişlerdir.

Mücadelenin yükseldiği dönemlerde, sel olup sokaklara akan kitleleri içine alabilecek örgütlenmeler gerekir. Olağan dönemlerin hareketsizliğine uygun olan yapılar, bundan böyle yetmez hale gelir – oluşturulan grev komiteleri, fabrika komiteleri ya da sovyetler bunun örnekleridir. Bugün Venezuela'da da dört bir yanda pek çok öz-örgütlenme ortaya çıkmıştır: Bolivarcı Çemberler, kent toprak komiteleri, çeşitli tüketici kooperatifleri, yerel kamu planlama komiteleri, benzin istasyonlarını ve petrol şirketini koruyan gruplar vs. Özellikle halkın yoksul kesimlerinden insanların hemen hepsi mutlaka bu tür bir örgütlenmenin parçası durumundadır.

Bu yapılanmaların içinde en öne çıkanı Bolivarcı Çemberler'dir (CB). Chávez destekçilerinin kurduğu, üye sayıları 7 ilâ 11 arasında değişen bu gruplar 2000 yılında önlerine öncelikle eğitim programlarının ve yerel projelerin gerçekleştirilmesi hedefini koymuşlardı. Sonrasında bu gruplar hem çeşitlendi hem de işlevleri arttı. Toplumsal reform programlarının uygulanmasında ön plana çıkan gruplar haline geldiler. 2002 yılındaki karşıdevrimci saldırıların püskürtülmesinde önemli bir rol oynadılar. Bugün üye sayısı 2 milyonu aşan Bolivarcı Çemberler'in dışında, 2003 yılındaki Referandum sürecinde kurulan seçim birimlerinin devam ettirilmesiyle oluşan UBE de bir diğer göze batan örnek. Bunların üyeleriyle Bolivarcı Çemberler'in üyeleri büyük oranda aynı kişiler. Elbette başarılı bir devrimin temelini oluşturabilecek bu yapılanmalarla, hükümetin çeşitli kademelerinde çalışan ve sayıları bir milyona yaklaşan memurlar tezat teşkil etmektedir.

Bu gruplar, olağan dönemlerde burjuva ideolojisinin etkisi altında toplumsal yaşama yabancılaşan kitlelerin uyanışını simgeliyor. Bu durum, burjuva toplumunun temel direklerinden biri olan, kitleleri toplumun yönetim kademelerinden dışlayıcı işbölümünün fiilî bir ihlali demektir. Tevekkeli değil, kısa ömürlü darbenin ilk görevlerinden biri o sırada 100 bine yakın üyesi olan Bolivarcı Çemberler'in silahsızlandırılması olmuştu.

Venezuela egemen sınıfı kendi rejimini en çok tehdit eden ögenin ne kadar radikal olursa olsun bir sol hükümet olmadığını biliyordu, bugün de biliyor. Venezuela geç kapitalistleşen bir ülke olmasından ötürü, yani kendi özgül dinamiklerinin bir sonucu olarak gerek sosyo-ekonomik açıdan gerekse de siyasi dinamikler bakımından bu tür bir hükümete izin veremiyor olabilir. Keza gelişmişlik aşaması kriz ortamıyla da birleştiğinde bu hükümeti katlanılmaz kılıyor olabilir. Ama burjuvazi evrensel bir sınıftır; deneyimleri ülkelerin tekil deneyimlerinden, hattâ iş oraya geldiyse tek tek ülkelerin deneyimlerinin aritmetik toplamından ibaret değildir. Uluslararası bir sınıf olarak gücü örgütlülüğünden ve geçmiş deneyimlerden dersler çıkarmasından gelmektedir.

Dünya burjuvazisi kabaca 200 yıllık iktidar deneyimi sayesinde, hükümet olan sol işçi partilerini kendi ekonomik ve siyasi iktidarı içinde eritmeyi, hattâ daha da ileri gidip bunlardan diğerlerine ("kendi hükümetlerine") nazaran daha fazla yararlanabilmeyi öğrenmiştir. Yine bahsettiğimiz olaylarla aynı dönemde Arjantin'deki fetret dönemini hatırlayalım. Burjuva iktidar adeta tutmaz olmuştu. Gelen yeni hükümetler haftasına kalmadan ya devriliyor ya da kendi istekleriyle geri çekiliyorlardı. İşçi sınıfı ise gerekli örgütlülüğe sahip olmadığından iktidarı alıp kendi devletini kuramıyordu. Bu ikinci sorun yaklaşık yüz yıldan beridir insanlığın krizi olması bakımından alışıldık olsa da, birincisi tuhaftı. Burjuvazi resmen "ben yönetmiyorum" diyor, daha doğrusu elini ateşe atmak istemiyordu. Son çare olarak nasıl bir hükümete başvurulduğunu tahmin etmek zor değil: Elbette 2003 yılında "solcu" bir hükümet başa geçirildi.

Bu durumun evrenselliğini, yani münferit bir vaka olmadığını göstermek adına, yine son 4-5 yıldır Ekvador'da olup bitenlere, yerel ya da bölgesel bir olgu olmadığını görmek adına da Fransa'ya bakmak anlamlıdır. Soğuk Savaş döneminden kalan ve aslında büyük oranda işçi sınıfının mücadeleleri sonucu elde edilmiş sosyal hakları ifade eden refah devletinin, kendisini çoktan beridir burjuvaziye satmış sözde Sosyalist Parti ve "Komünist" (Stalinist) Parti koalisyonu döneminde vurulan son darbelerle dağıtıldığını belirtmek gerek (Fransa'da yükselen aşırı sağ, SP ve KP'den hayalkırlığına uğrayan kitlelerin içindeki belirli kesimlerin diğer uca savrulmalarından bağımsız ele alamayız).

Dolayısıyla liberallerin, "kapitalizm sürüyor, ama ulus-devlet kalkıyor" herzelerinin ardına takılıp, buradan vazife çıkararak burjuva devletinin işlevsizleştirdiğinden (kimin için?) dem vuran "dost"lara karşı da dikkatli olmak gerekiyor. Burjuvazinin uzun süredir deneyerek ve görerek yetkinleştirdiği ulus-devlet, Venezuela'da, genel anlamda konuşmak gerekirse, kapı gibi yerinde durmaktadır. Burjuvazi, diğer şartlar uygun olduğu sürece, düzen içi radikal solu rahatlıkla kullanabilir. Yani asıl korkulan Chávez hükümeti değil, Chávez hareketinin peşine taktığı kitlelerin düzeni tehdit eden mücadeleleri ve bu yolda oluşturdukları öz-örgütlenmeleridir. Zira yeni bir toplumun inşası eski toplumun bekasını sağlayan devlet aygıtıyla gerçekleştirilemez. Bürokrasisi, ordusu, ânında geri çağırılmanın olmadığı temsilî yapısı vs. ile ulus-devlet, toplumdaki katı ve doğal işbölümünün bir ifadesi, somut bir yansımasıdır. Bu işbölümü toplumsal yaşamın her alanında derin bir yabancılaşmanın mağduru olan kitlelerin siyasetten uzak durmaları ilkesini yaşatmaktadır. Bu nedenle kitlelerin ataletine dayalı, kitlelerin pasifleştirilmesinden güç alan bir yönetim aygıtını terk etmek gerekir. Bunun yerine,

Bağımsız seçimlerle göreve getirilen ve çoğunluğun talebi durumunda ânında geri çağırılabilir temsilcilerden oluşan,

Sürekli ordunun ve polis aygıtının dağıtıldığı ve yerine dönüşümlü olarak işbaşı yapan silahlı işçi milislerinin geçirildiği,

Hiçbir uzmana, yöneticiye ya da devlet görevlisine ortalama işçi ücretinden daha fazla ücret verilmediği ve görev yerlerinin "makam" ve "koltuk" olmaktan çıkarıldığı,

Tüm devlet işlerinin dönüşümlü olarak yerine getirildiği ve işlerin muhasebe ve denetime indirildiği,

Bankaların (ve elbette sigorta şirketlerinin) kamulaştırılıp tek bir merkez bankasına dönüştürülerek, başta iâşe olmak üzere temel ihtiyaçları karşılayan ürünlerin fiyatlarını ve dağıtımını düzenleyen kooperatiflerin emrine verildiği,

Her işyerinden gelen temsilcilerin yerelin durumunu göz önüne alarak oluşturduğu bir merkezî planlamanın yapıldığı

bir devlet, daha doğrusu bir yarı-devlet, devrimin "derinleşmesi"nde, yani sınıfsız ve devletsiz bir topluma giden yolda atılacak *ilk* adımdır. Gerçekleştirilen reformları kalıcılaştıracak olan budur.

Bunlar Lenin ve Troçki önderliğindeki Bolşeviklerin programıdır ve dün geçerli olduğu gibi bugün de geçerliliğini (yani güncelliğini) korumaktadır. Venezuela işçi sınıfı bu adımları atar atmaz, hattâ atmaya başladığı andan itibaren dünya işçi sınıfını gösterdiği örneklerle yanına çekmenin hesaplarını yapacak, iktidarını gerçekten sağlamlaştıran da bu olacaktır.

Peki, tüm bu söylenenlerden doğrudan doğruya ve acil olarak seçimlerin boykot edilmesi, parlamentonun feshi talebi çıkar mı? Bugün bu sloganlar yükseltilmeli midir?

Somut durum, kitlelerin azımsanmayacak bir kesimi açısından, parlamentonun ve parlamenter temsiliyetin miadını doldurduğunu gösteriyor. Fakat bu durum henüz seçimlerin boykot edilmesi gerektiği anlamına gelmiyor. Kitlelerin büyük bir bölümü, harekete geçmeye başladıkları andan itibaren, eski mücadele biçimlerinin ve araçlarının mücadeleyi kapsayamayacağını, dahası kapsamak bir tarafa kapsayıp daha da ileri götürmeyeceğini anlamıştır. Değınildiğı üzere, sendikal örgütlenmeler, partiler varken kurulan mahalle komitelerinin, Bolivarcı Çemberler'in varlığı bunun bir örneğidir. Fakat kitlelerin özyönetim organlarının esas yönetim organı sıfatıyla parlamentoyu ıskartaya çıkartmadığı da açıktır. Bu durumda parlamenter eğilimleri teşhir etmek ve karşı propaganda yapmak bir görevken, Lenin'in sözleriyle, "parlamento seçimlerine ve parlamento kürsüsünden mücadeleye katılmanın, devrimci proletaryanın partisi için, *bilhassa kendi sınıfının* geri katmanlarını eğitmek için ... mutlak bir zorunluluk olduğu sonucu çıkar. *Burjuva parlamentoyu ve diğer tüm gerici kurumları dağıtmaya gücünüz yetmediğı sürece, bu örgütlerin içinde çalışmak zorundasınız, çünkü tam da buralarda hâlâ papazlar tarafından ve kır yaşamının koşullarından ötürü aptallaştırılan işçiler vardır.*"^[11]

Marksistlerin kendi arzularını, kendi ideolojik-siyasi konumlarını nesnel gerçeklikmiş gibi görmemeleri, hele hele kitleler bunu göremeyince küsüp onların verdikleri mücadeleleri küçümsememeleri zaruridir. Fakat şurası da çok açık ki kitlelerin bilinç düzeyinin ilerlemesiyle boykot sloganı da gündeme gelecektir, zira mücadelelerin düğümünün çözüleceğı yer sandık başı, deri parlamento koltukları değil, işçi ve yoksul kitlelerin oluşturduğu meşru öz-örgütlenmeler, işyerleri, sokaklardır. Mühim olan o döneme kadar, devrimci niyetler adına aşırı sola savrulup, hâlâ bu kurumlardan medet uman kitleleri tamamen burjuva ideolojisine açık bırakmamak, aradaki bağları koparmamaktır.

Bugün egemen sınıf içinde ya da daha doğru bir ifadeyle devlet aygıtı içinde bir bölünme olduğu açıktır. Belirli bir dönem boyunca devlet ile temsil ettiği sınıf arasında bir çatışma ve dolayısıyla ilişkilerinde çelişkiler olabilir. Engels tam da bu nedenle "normalde" ya da "tipik", yani olağan dönemlerde devletin doğrudan ekonomik iktidara sahip olan sınıfı temsil ettiğini söyler:

Devlet, sınıf karşıtlıklarını dizginleme ihtiyacından, ama aynı zamanda bu sınıflar arasındaki çatışmanın orta yerinde doğduğu için, çoğunlukla, en güçlü, ekonomik açıdan egemen konumda olan, devlet aracılığıyla siyasi açıdan da egemen sınıf durumuna gelen ve böylece ezilen sınıfı boyunduruk altında tutmak ve sömürmek için yeni araçlar elde eden sınıfın devletidir.^[12]

Toplumun kaynadığı, yerleşik ilişkilerin sarsılmaya başladığı ve toplumsal muhalefetin doruk noktasına çıktığı dönemlerdeyse durum değişir. Egemen sınıf açısından olağanüstü olan bu tür dönemlerde burjuvazi kendi arabasının kontrolünü kaybeder, elindeki direksiyona söz dinletemez olur. Araç hâlâ kendi aracı olmasına karşın dışarıdan bakıldığında kimin kime hükmettiğı anlaşılamaz hale gelir. Sınıflar arasındaki ilişkilere ve mücadelenin seyrine bağlı olarak egemen sınıf bu denetimi tekrardan sağlayıp sağ salim yola devam da edebilir, kontrolü tamamen kaybedip şarampole de yuvarlanabilir. Bugün Venezuela'daki durum tam da bu resmin bir benzeridir. Burjuvazinin sadık temsilcileri *hemen her grevi, hemen her gösteriyi* olağan dönemlerde olduğu gibi vahşice bastırmıyor. Ordunun ve sivil bürokrasinin belirli bir kesimi kitlelerin yanına geçmiş ya da efendilerinin sözünü dinlemez olmuş, böylece burjuvazi kendi aygıtını tümüyle denetimi altında tutamaz hale gelmiştir. Devrimin ön şartlarından biridir bu. Dahası mevcut hareket yalnızca egemen

sınıfta bir bölünme yaratmakla kalmamış, küçük burjuva kitleleri de tarafsızlaştırmış ve belirli bir oranda yanına çekmeyi de başarmıştır. Fakat bu durumu işçi sınıfı ve onun peşine taktığı diğer emekçi kitlelerin lehine nihayete erdirecek bir önderlik mevcut değildir. Kitleler her kritik dönemde kararlılıklarını ve süreci daha ileriye taşımak istediklerini göstermişlerdir, önderlikse adeta aynı derecede kararlılıkla *duraksamış*, ateşle oynamayı tercih etmiştir. Toplum bu denli uzlaşmaz iki kutba bölünmüşken azınlıktaki kampla uzlaşmaya çalışmak, çoğunluk sorununu toplumdaki herkese ulaşma sorunu olarak gören saçma, reformist bir düşüncenin peşine takılmak demektir.

Diğer yandan, toplumda ayrımcılığa uğramış, sömürülen ve ezilen kesimlerin büyük çoğunluğu eski sistemin geri gelmesini istemezken ve yüzünü ileri çevirmişken, önderlik etmek isteyen bir hareketin geçmişi temsil eden kesimlerden yardım almaya çalışması yanlıştır. Hareketin kafa sayısıyla doğru orantılı olarak güç kazanmayacağı bir gerçektir. Chávez-karşıtı gösterilerin toplumsal bileşimi bile bize bu devrimci açılımlardan esasen zengin ve orta sınıf beyazlardan oluşan “temiz”, “eli yüzü düzgün” kesimin rahatsız olduğunu göstermektedir. İşçi sınıfı ve diğer yoksul kesimlerden yana bir hareket herkesin gönlünü hoş tutmaya çalışmaktan ziyade, bu somut gerçeği görerek toplumu emeğin hâkim olduğu bir temelde örgütlemeye girişmelidir.

Yapılması gereken işçi ve emekçilerin özyönetim organlarının tek güç haline getirilmesi, halkın silahlandırılmasıdır. Fabrikalarda ve mahallelerde kurulacak eylem komiteleri buldukları bölgelerin yönetimini sağlamalı ve bunlar tek bir merkezde birleştirilmelidir. Toplumun kendi kendini yönettiği bu komitelerde toplumda yararlı bir işte çalışmayan kesimlere oy hakkı tanınmamalı, en sıkı disiplin uygulanmalıdır. Kısacası, *muhalefetin siyasi-toplumsal gücünü bastırmanın yolu ekonomik olarak mülksüzleştirilmesinden olduğu kadar siyasi olarak mülksüzleştirilmesinden de geçmektedir*.

Dolayısıyla şunu özellikle belirtmekte fayda var: Bugün gelinen noktada devrimin önündeki en büyük engel burjuvazi değil, devrimci önderliğin yokluğudur. Venezuela’daki burjuvazi işçi sınıfı tarafından bir kez değil, yukarıda da işaret edildiği üzere, birkaç defa ve her seferinde de ezici bir şekilde alt edilmiştir. Devrimin önündeki engel, işçi sınıfına yavaş yavaş gitmek konusunda vaaz veren, devrimci iktidarın, işçi devletinin inşasını gelecek baharlara erteleyen reformist zihniyet ve bunun hareketin içindeki temsilcileridir.

Sorun bir kez daha devrimci önderlik sorununa gelip dayanmaktadır. Fakat bu sorunu ele almadan önce, mevcut önderliğin hali pürmelâline bakmak gerekiyor.

Chávez’in ve Bolivarcı Hareketin Sınıfsal Niteliği

Chávez’in şu ana kadarki icraatları ve genel söylemleri çerçevesinde, kendisinin ve hareketinin sınıfsal niteliği hakkında neler söylenebilir? Bu soru elbette bu harekete karşı yaklaşımı belirleyecek olan bir numaralı etkidir. Dahası hareketin temel eğrisi bir kez doğru şekilde saptandıktan sonra yanlış yaklaşımlardan uzaklaşmak, Marksizmin temel doğrularını rehber alarak gelişmeleri tahlil etmek kolaylaşacaktır.

Chávez’i “sosyalist devrimci”den “burjuva milliyetçisi”ne, “sol popülist”ten “militarist diktatör”e kadar çok çeşitli sıfatlarla nitelendirenlerin var olduğu biliniyor. Son iki nitelendirme sınıfsal niteliğini bilinçli bir şekilde muğlak bırakma amacı güttüğünden ve dahası sınıflar-üstü bir siyasetçi profili (sanki böyle bir şey olabilir gibi) çizmeye çalıştığından, ilk demet içindekilere yoğunlaşmakta fayda var.

Diğer yandan sınıfsal bir tespit yapmadan önce iki ayırım noktasına dikkat çekmek gerekiyor. Mekanik, şabloncu bir değerlendirmeden kaçınmak adına, kişi olarak Chávez’in sınıfsal kökeniyle temsil ettiği hareketin sınıfsal niteliği arasında ve bu temel üzerinde

yükselen diyalektik bir bakış açısıyla, hareketinin dayandığı sınıfsal temelle hangi yöne doğru gitmekte olduğu arasında ayırım yapmak ve bu ince farkları görmek gerekiyor. Hele hele hareketin sınıfsal meşrebi (küçük burjuva) dikkate alındığında, bu tür hareketlerin amorf niteliği, belirtilen son kıstası (nereye gitmekte olduğunu, yani o an hangi manevrayı yaptığını) daha da öne çıkarmaktadır. Zira bu tür hareketler kendinden menkul olmayıp, içinde devindikleri ortama göre kabuk değiştirirler. Bu radikalleşme ya da başka bir hareketin bambaşka koşullar altında sağa doğru kayması, esas sınıfsal niteliğini gözden kaçırmamıza yol açmamalıdır.

Bu nedenle asıl önemli olanın ikinci ayırım olduğunu da belirtmek gerekir. Buna başka bir neden olarak: Kendiliğindenci toplumsal kitle hareketleri, genellikle somut, belirlenmiş bir programa sahip olmadıklarından, tabanın basıncı ve mücadeleye ettiği rakibinin manevralarına bağlı olarak, deyim yerindeyse, şerit değişiklikleri gösterebilirler ve gösterirler. Kâğıt üzerinde kaldığı sürece program çok farklı anlamlar taşıyabilir, fakat iktidarla ilişkiye geçtikten ve dolayısıyla bu programın daha ilk maddesini yürürlüğe koyduktan sonra işin rengi değişir; bu adım atıldıktan sonra, niyetlenen ya da hesaplanan adımlar atılamayabilir, bambaşka bir yola girilebilir.

Bu tespit elbette geniş bir kapsayıcılığa sahiptir. Öncelikle küçük burjuva demokrat ya da küçük burjuva “sosyalist” hareketler için geçerli olduğu gibi, çok farklı bir cepheden faşist hareketler için de geçerlidir. Faşizm, işçi sınıfı hareketinden medet ummayan ya da umduğunu bulamamış olan çaresiz ve hoşnutsuz küçük burjuva kitlelerin paranoyasını ve bunun sonucundaki radikalliğini temel alan bir kitle hareketi olarak iktidara taşınmasına karşın; bir kez gücü eline geçirince burjuvazinin en has yönetim biçimlerinden biri haline gelir, hattâ genellikle de burjuvaziyi savunma pahasına tek tek burjuvalara karşı cephe alan bir yönetim biçimi hüviyetine bürünür. Faşizmle sınırlı tutamayacağımız bu *genel* olgu küçük burjuva ideolojisinin bir ara tür olmasından kaynaklanır. Tıpkı küçük burjuvazinin geleceği olmayan arada derede kalmış bir sınıf olması gibi, onun ideolojisi de iki karşıt sınıfın ideolojisinden öğeler barındırır, başka bir deyişle hiçbir şekilde başlı başına bir güç, bir ideoloji oluşturamaz. Kapitalist toplum iki ana sınıftan oluştuğu gibi, yalnızca iki ideolojisi vardır: Burjuva ideolojisi ve sosyalist ideoloji. Küçük burjuva ideolojisi son tahlilde bunlardan birine iltihak eder, etmek zorunda kalır.

Elbette burada, genelliğine vurgu yapmamız bakımından, yelpazenin diğer ucuna da bakmak gerekir. İngiliz İşçi Partisi programındaki birçok madde, kitle tabanı ve bu tabanla olan ilişkisi dikkate alındığında bir işçi partisi, reformist bir işçi partisi, yani her halükârda *işçi sınıfının burjuva partisidir*. Ama önderliği ve icraatları, bir zamanlar, Bolşevik Devrimi'nin dünya çapındaki itibarının etkisiyle Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru programına sosyalizm ibaresini eklemiş olan bu partiyi, burjuva siyasetinin içine, hattâ epey bir sağına atmaktadır. Bu çelişkiyi birçok nedenle açıklamak mümkün olsa da, yukarıdaki tespitleri geliştirmek gerekirse, esasen kapitalist üretim ilişkilerinin ve ona bağlı olan burjuva toplum yapısının tüm-kapsayıcılığına yormak gerekir. Nasıl ki organik bir dünya sistemi (ekonomik, toplumsal, kültürel vs. açıdan bir bütün) olan kapitalizmin içinde, ondan bağımsız sosyalist bir adacık olarak huzurlu bir şekilde yaşamak mümkün değilse, tarihteki en yüksek seviyesine ulaşan ticaretin (ekonomi) bu ham hayallere engel olacağı aşikârsa;^[13] aynı şekilde siyasi hareketlerin de kapitalizmle anladığı dilden, yani zahiri sonuçlarına saldırarak değil, kökten hesaplaşmadıkları müddetçe, onun çeperinden uzaklaşamayacakları ve çoğunlukla hemen kollarına düşecekleri de kaçınılmaz bir gerçektir. Görüldüğü üzere, burada niyetler temelinde bir açıklama –cehenneme giden yollar da iyi niyet taşlarıyla örülüdür– tamamen konu dışıdır.

Tarihi bireylerin ve onun da ötesinde kahraman bireylerin (ve günah keçilerinin) özgür iradeleriyle açıklayan karşıt görüşün aksine, bu materyalist diyalektik anlayış bireyi parçası olduğu nesnellığın içinde hareket eden, kâh onun en yoğunlaşmış ifadesi kâh kölece takipçisi olan, ama asla ondan bağımsız davranamayan bir özne olarak kavrar. Dolayısıyla burada, son tahlilde, insanların kendilerini toplumsal olarak nasıl ürettiklerini ve yeniden ürettiklerini veri alan materyalist bir bakış açısı söz konusudur.

Olguları donmuş, sabit ve kafada şekillendirilmiş şablonlara uyacak şekilde açıklayan karşıt burjuva görüşün aksine, tüm hareketliliği, med cezirleri, görünürdeki durağanlığı ve devrimci atılımları temelinde kavramaya çalışan ve her şeyden evvel müdahalede bulunma amacı güden diyalektik bir bakış açısı söz konusudur.

Hugo Chávez Frias için, ilk ayrıma bakacak olursak, öncelikle ne diyeceğimizden önce ne diyemeyeceğimizi koymak daha yol açıcı olacaktır. Chávez'e kendisinin iddia ettiği gibi köylü denilemez. Maalesef bu iddia Marx ve Engels'in ta *Alman İdeolojisi'*nde yaptıkları genellemeyi, "insanlar şimdiye kadar, kendileri hakkında, ne oldukları ya da ne olmaları gerektiği hakkında hep yanlış fikirlere sahip olmuşlardır " (s. 31) sözünü kanıtlarcasına *yanlıştır*. Chávez en genel tabirle küçük burjuva ya da biraz daha zorlarsak, orta sınıf bir kökenden gelmektedir. Chávez'in toplumsal kökleri elbette Bolivarcı harekete yansımış olsa da, nasıl ki bilincimiz toplumsal varlığımızın *doğrudan* bir yansıması değilse, aralarında karmaşık, dolaylı ve etkileşimli bir ilişki varsa burada da aynısı geçerlidir. Chávez, kapitalist toplumun barutunun tükenmiş olmasından ötürü demokrasinin zor bulunduğu koşullar altında, nadiren görülen küçük burjuva radikalizminin başarılı bir sözcüsüdür. Hareketinin tabanını işçi ve emekçi kesimler oluşturmaktadır. Onların günlük mücadelelerinin, bugünkü çıkarlarının kısmi ya da kimi durumlarda bütünsel destekçisi olarak sivrilmiştir. *İşçilerin kurtuluşunu küçük burjuvalaşmakta görmektedir*. İktidara ilk geldiği günden itibaren çizgisine baktığımızda, kitlelerin siyaset sahnesindeki rollerinin artmasına paralel gelişen bir süreçte, çizgisi giderek sola kaymıştır. Öyle ki Venezuela, bugün, muhalefetin iddialarının aksine, en demokratik burjuva rejimlerinde bile görülmeyen demokratik bir anayasaya ve işleyişe sahiptir.

Dolayısıyla Bolivarcı hareket bugün küçük burjuva demokrasisi sarkacının en solunda yer almaktadır. Chávez adım attıkça kapitalist pazar ekonomisinin ve burjuva demokrasisinin duvarlarına çarpmış, bu duvarlara saldırdığı oranda burjuvaziyle ters düşmüştür. Tabandaki kitlelerin itmesi nedeniyle kimi zaman daha radikal adımlar atıp, radikal söylemlerde bulunmakta ve düzenle ters düşmektedir. Fakat hareketin "nereye gittiği" ayrımını daha fazla irdelemeden önce, bu durumu işçi sınıfı hareketinin zengin tarihinden benzetmeler yardımıyla biraz daha açmakta fayda var.

1) Sosyal-Demokrasi ve Bolivarcı Hareket

Aslında Hugo Chávez'in Bolivar hareketi *doğuş dönemindeki* sosyal-demokrat hareketle ve Stalinistlerin pek sevdiği, Lenin'in ise devrim yılı olan 1917'ye geldiğinde haklı olarak "eskimiş bir formül" diyerek bir kenara attığı "proletaryanın ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğü" sloganıyla benzetmeler kurularak anlaşılabilir. Kurulacak bu benzetmelerden *özellikle de* ikincisi Lenin'in diyalektik kavrayışı çerçevesinde oluşturulmuş bir kategori olduğundan, bugünkü Bolivarcı hareketin anlaşılmasına (ve dolayısıyla bu harekete boyundan büyük bir anlam yüklenmemesine) daha çok yardımcı olacaktır, ama işçi sınıfı hareketiyle olan bağlarından ötürü her ikisinin de Bolivarcı hareketin işçi sınıfıyla olan

bağlarını açıklamakta yol gösterici olacağı muhakkaktır. Dolayısıyla ilk tarihsel benzetmeyle başlayalım.

Mevcut hareketin sosyal-demokrat hareket ile bağlarını kurmadan önce, bir noktanın altını özellikle çizmek gerekiyor. Avrupa kapitalizminin tarihsel gelişiminin bir ürünü olan sosyal-demokrat hareketin dünü ve bugünü ile Türkiye’de *olmayan* dünü ve *olmayan* bugünü arasında bir ayırım yapmak zorundayız. İlk kısmını açacak olursak, sosyal-demokrasi hareketi 1848 devrimlerinin ardından yenilgiye uğrayan işçi sınıfı hareketiyle, hevesi kursağında kalmış küçük burjuva demokrasisi arasındaki kötü bir anlaşmadan ibaretti. Kendi devriminin güncelliğe sahip olmadığını yaşayarak ve 30 bin üyesini kurban vererek öğrenen işçi sınıfı hareketi (sosyalizm) geri çekilmiş, talepleri bakımından radikalleşen küçük burjuva (demokrat) hareketle yakınlaşmıştı. Üretim araçlarının sosyalizmin nesnel zeminini oluşturacak denli gelişmediği, proletaryanın toplumda ezici çoğunluğa sahip olmadığı koşullar altında bu uzlaşmanın kendine ait sınırlı, meşru bir tarihsel dayanağı vardı. Proletarya yenilginin verdiği moral bozukluğuyla ilk gördüğü dala tutunmuş, bunun karşılığında kendi “sivri” devrimci taleplerinin törpülenmesine izin vermişti. Küçük burjuva demokrasisinin ise soyut özgürlük taleplerinden çok, kapitalizmin yarattığı sefalet, eşitsizliğe ve haksızlığa karşı feryadı ön plana çıkarılmıştı. Böylece ayrı çıkarılara sahip bu iki sınıfın hareketleri birleştirilmişti.

Sosyal-demokrat hareket, kapitalizmin ilerleyişi içinde, küçük burjuva kitlelerin nicel anlamda azalmasına paralel olarak, gün geçtikçe işçi kitlelere daha fazla yaslanmaya başladı. Fakat bir nesnellığın üzerinde yükselen fikirler, kendilerini doğuran nesnel koşullar ortadan kalktıktan sonra da, adeta havada asılıymışçasına bir müddet daha yaşamaya devam edebilir. Üstelik bu fikirlerin sosyal-demokrat harekette hâkim konumda olan önderlerin büyük çoğunluğunun gerek maddi yanına gerekse de entelektüel anlayışına daha fazla hitap ettiğini de hesaba katarsak, değişen sınıf temelinin görüşlerde aynı oranda bir yansımaya neden yol açmadığını anlamak mümkün olur. Dahası işin başka bir boyunu da atlamamak gerekiyor, zira bu durum hiçbir yansıma da yaratmamış değildir. Bu nesnellik, hareketin önderliğinde de yansımaları bulmuş ve sosyal-demokrat hareketin sol kanadı partiden koparak proleter komünist partileri oluşturmuştur.

Fakat yirminci yüzyıla geldiğimizde değişmeyen gerçek, sosyal-demokrat hareketin işçi sınıfıyla ve daha da önemlisi işçi sınıfı örgütleriyle organik bir bağa sahip olmasıdır. Yukarıdaki uyarının Türkiye ile ilgili olan ikinci kısmına gelince, Türkiye hem kendi nesnellığı, yani kapitalist gelişimin tarihsel niteliğinden ötürü ama yalnızca bu nedenden ötürü değil, böyle bir öznenin yokluğuna da bağlı olarak siyaset sahnesinde hiçbir zaman sosyal-demokrat bir harekete sahip olmamıştır. Belki kısa süreli TİP deneyimi buna örnek gösterilebilir, ama bu da benzer bir kitleselliğe hiçbir zaman sahip olmamıştır. Ya da ’80 öncesi CHP için benzer bir görüş dile getirilebilir, ama o da çok kısa sürelidir. Türkiye’de sosyal-demokrasinin yokluğunun öznel diye adlandırabileceğimiz nedenlerine burada girilmeyecek olsa da, kapitalizmin çöküş çağında olmasından ötürü geç kapitalistleşmiş ülkelerde özellikle de hareketin yükseldiği dönemlerde demokrat fikirlere sahip kişilerin devrimci harekete kaymış olmaları, burjuvazinin tarihsel derslerini çıkarıp kendi önlemlerini almış olması gibi etmenler buna örnek gösterilebilir.

Avrupa’da tarihsel bir olgu olan sosyal-demokrasiye geri dönecek olursak, işçi sınıfının düzen içindeki belirli taleplerini karşılayan, Avrupa kapitalizminin de dörtlüğe geliştiği koşullar altında (Birinci Dünya Savaşı öncesi uzun ekonomik yükseliş dönemi) buna müsaade ettiği, edebildiği bir hareketten bahsediyoruz. O günden bu güne köprünün

altından çok sular akmış, kriz içerisindeki dünya burjuvazisi artık bu kadar tavize bile ses çıkarır hale gelmiştir.

Oysa unutmamak gerekir ki, 1919 Almanya'sında büyük iki komünist Karl Liebknecht ve Rosa Luxemburg'u kendi elleriyle alçakça öldüren de aynı sosyal-demokrat harekettir, hemen iki ay sonra Macaristan'da hapishanedeki komünist önderlere "Sosyalist Parti" çatısı altında iktidar önerisinde bulunarak dört aya yakın süren ikinci bir Sovyet iktidarı deneyimine olur vermiş olan da aynı sosyal-demokrat harekettir – burada iktidarın çok geçmeden hem içeriden hem de dışarıdan gelen saldırılar sonucunda devriliş, bir karşıdevrimle ezilmesinin kabahatini, kendisine böyle bir fırsat sunulan ama kritik noktalarda uzlaşma yolunu seçip fırsatı kaçıran Macaristanlı komünistlerde bulmak gerekir, ne olduğunu zaten bilmemiz gereken, "ulus"u (burjuvazinin egemenliğini) kurtarmaktan başka derdi olmayan sosyal-demokratlarda değil.

Keza 1917 Ekim'inden sonra karşıdevrim saflarına taze kan verecek olan Menşevikler için de benzer bir duruma işaret edebiliriz. Rusya'da yenilgiyle sonuçlanan 1905 Devrimi'nde Rostov'daki ayaklanmayı Menşevikler bizzat yönetmek *zorunda kalmışlardır*. Devrimci inisiyatif olağan dönemlerde merkezin muhafazakarlığı altında ezilse de, 1905 yılının devrimci ateşi içinde tabandan gelen basınç Menşevikleri sola itmiştir. Öyle ki yılsonuna doğru Bolşevik ve Menşevik hizipler tek bir Merkez Komite halini almış ve birleşme kongresi çağrısında bulunulmuştur. Ama kentlerdeki devrimci hareket bir kez durulunca Menşevikler de durulmuştur. 1917'de de buna benzer örnekler varsa da, Menşevikler 1917 Ekim'inden sonra (her iki tarafa da savrulmasının muhtemel olduğunu kanıtlarcasına) bu sefer de Beyaz Ordu güçleriyle beraber karşıdevrim saflarını sıklaştırmışlardır.

Dolayısıyla sosyal-demokrat hareketi yalnızca bugünüyle ve Lenin'in yalnızca 1914 Ağustos'undan sonra söyledikleriyle değerlendiren (aynı Lenin o tarihe kadar neden sosyal-demokrat hareket içinde kalmıştır sorusu, sosyal-demokrat hareketi, doğru bir bakış açısı olmasına karşın, *salt* hain olarak gören bakışla elbette kavranamaz) anlayışa ters düşse de, Chávez hareketiyle benzerlikleri ortadadır.

İşçi ve emekçilere yaslanan kitle hareketleri buldukları yerden çok uzağa savrulabilirler. Bu tür ikameci hareketler bir nevi kuklaya benzetilebilir: Bunlar kerameti kendinden menkul hareketler değildir, işçi sınıfı ve yoksul kitlelerin hareketinin alttan bastırılmasıyla buldukları yerden daha sola savrulabilirler (en somut kanıtı 1919 Macaristan'ıdır), hem de olağan dönemlerdekiyle aynı nedenle, yani varlıklarını devam ettirebilmek için. Ya yükselen sınıf hareketi dalgasının altında kalırlar ya da ondan da büyük bir dalga (söylem ve zorla itildikleri eylem düzeyinde) olup başına geçerler. 1919 Macar Devrimi örneğini, Menşeviklerin 1905'teki tutumunu ve benzer birçok örneği bu şekilde açıklayabiliriz.

Demek ki sosyal-demokrat hareketin işçi sınıfı hareketiyle bağları ve küçük burjuva demokratik talepleri göz önünde bulundurulduğunda Chávez hareketiyle benzerliklerini ve Venezuela'daki hareketin önderliğinin bugün nasıl "bu denli" radikalleştiğini kavramak kolaylaşır. Burjuvazinin yaptığı gibi birtakım yerel olgularla zorlama bağlar kurmaktan ziyade işçi sınıfının engin mücadele tarihine bakmak her zaman daha yararlı olacaktır. Bu bağlantıyı kavramak adına Marx'ın şu satırlarına başvuralım; tarihsel bir benzetmeyle *sınırlı* olduğunu unutmadan, Chávez hareketini pek çok yönüyle anlamak bakımından yararlı olacaktır:

Sosyal-demokrasinin özel niteliği, cumhuriyetçi demokratik kurumları, birer araç olarak istemesinde; iki ucu, yani sermaye ile ücretli emeği, ortadan kaldırmak değil, ama bu *iki uç*

arasındaki uzlaşmaz çelişkiyi hafifletmek ve bunlar arasında bir uyuma dönüştürmek istemesinde özetleniyordu [“Bolivar’ın orta yolu”]. Bu amaca ulaşmak için ileri sürülebilecek önlemler ne kadar çeşitli olursa olsun, amacın bürüneceği görüşlerin az çok devrimci niteliği ne olursa olsun, içerik hep aynı kalıyor. Bu içerik, toplumun *demokratik yolla dönüşmesidir* [Chávez’in diktatör olmadığını kanıtlama çabaları], ama bu, küçük burjuva çerçevesinde bir dönüşümdür. Küçük burjuvazinin, ilke olarak, *bencil bir sınıf çıkarını zafere ulaştırmak istediği yolundaki sınırlı bir anlayışı paylaşmamak gerekir. Küçük burjuvazi, tersine, kendi kurtuluşunun özel koşullarının genel koşullar olduğuna ve bu koşullar dışında modern toplumun kurtarılamayacağına ve sınıf savaşımının da önlenemeyeceğine inanır. Keza, demokrat temsilcilerin hepsinin, dükkâncı olduklarını ya da dükkâncılara hayranlık duyduklarını da düşünmemek gerekir.* Kültürleriyle ve kişisel durumlarıyla onlardan bir uçurumla ayrılmış olabilirler. Onları küçük burjuvazinin temsilcileri yapan şey, onların beyinlerinin de küçük burjuvanın kendi yaşamında aşamadığı sınırları aşamaması ve bu yüzden de teorik olarak, küçük burjuvaların maddi çıkarlarının ve toplumsal durumlarının pratik olarak kendilerini ittikleri aynı sorunlara ve aynı çözümlere itilmiş olmalarıdır. Genel olarak, bir sınıfın *siyasi ve edebi temsilcileri* ile bunların temsil ettikleri sınıf arasındaki ilişki böyle bir ilişkidir.^[14]

2) “Proletaryanın ve Köylülüğün Demokratik Diktatörlüğü” ve Bolivarcı Hareket

İkinci benzetmeye gelecek olursak, yine işçi hareketinin tarihsel geleneğinden yararlanmakta olduğumuzun altını çizmekte fayda var. Üstelik Lenin gibi büyük bir devrimci önderin formülasyonu olması ve tüm sınırlılığına ve eksikliklerine karşın, diyalektik bir bakışın ürünü olması, yani tarihsel olguları hareketliliği ve çelişkileri içinde ele alması bakımından daha da anlamlı bir örnek söz konusudur. Burada, hedeflenen bir amaçtan ziyade, benzer bir somut durum olduğu gerçeğini vurgulamak ve en büyük farkın da Venezuela’da Sovyet tipi özyönetim örgütlerinin ve daha önemlisi Bolşevik parti gibi devrimci dinamiği doğru yöne kanalize edecek bir önderliğin *yokluğu* olduğuna dikkat çekmek gerek. İlkine benzer yapıların varlığı ne denli göze çarpıyorsa, ikincisinin yokluğu da kendisini o denli hissettirmektedir.

Lenin 1917 yılındaki Şubat Devrimi’ne dek, gerek Rusya’daki gündemin *liberal burjuvazinin* önderliğinde gerçekleşecek burjuva-demokratik devrim olduğunu söyleyen Menşeviklerden gerekse de geç kapitalistleşmiş bir ülkede doğrudan talepleri bakımından burjuva-demokratik devrim olarak başlayan bir devrimin emperyalizm çağında bu safhada kalamayacağını, proletaryanın ve onun peşine kattığı köylü ve diğer emekçi kitlelerin önderliğinde dünya devriminin tetikleyicisi olarak proleter devrimine ilerleyeceğini söyleyen Troçki’den farklı düşünüyordu. Lenin burjuvaziye hiçbir şekilde güven olmayacağını, burjuvazinin kendi devrimini yapmaktan aciz olduğunu savunması bakımından Menşeviklerle toptan ters düşmesine karşın, bu noktada Troçki’yle de aynı görüşleri paylaşmıyor ve devrim için hazır bir reçete sunulamayacağını öne sürerek, “proletaryanın ve köylülüğün demokratik diktatörlüğü” görüşünü savunuyordu. Lenin daha baştan farklı sınıfsal söylemlerin bilinçli olarak bir araya getirildiği belli olan ve özellikle sınırlı-geçici nitelik taşıyan bu sloganla, burjuva-demokratik devrim kapsamında proletarya (“diktatörlük” ya da “devrimci”) ile köylülüğün (“demokratik”) ittifakından bahsediyordu, fakat bunların iktidarla ve birbirleriyle olan ilişkilerini çok da net bir şekilde belirtmiyordu.^[15] Evet, bir burjuva devrimi sonrasında proletarya burjuva iktidara ortak olabilirdi, hattâ olacaktı, ama ondan sonrası şüpheliydi.

Kendi burjuva devrimini gerçekleştirilmemiş ve bunu diğer kapitalist ülkeler gibi işçi sınıfının henüz gelişmemiş olduğu koşullarda değil, aksine proletaryanın potansiyel bir

tehdit olarak pusuda beklediği, yani proletarya ile burjuvazi arasındaki çelişkinin her yönüyle hissedildiği koşullarda yapmaya çalışan Rusya gibi bir ülkede proletarya hangi rolü oynayacaktı? Lenin yıkılan Çarlık iktidarından sonra kurulacak hükümette kendi bağımsız hattını ve örgütlülüğünü koruyan proletaryaya köylülükle birlikte en solda yer alan radikal kesim rolünü biçiyor, elde edilebilecek bütün kârları kabul etmek gerektiğini, bunun gericiliğin tekrardan çökmesini olabildiğince engelleyeceğini ve proleter devrimcileri için daha “rahat” devrimcilik koşulları yaratacağını düşünüyordu. Bu nedenle Çarlığın yıkılmasının akabinde bir Kurucu Meclis’in toplanmasını, genel seçim hakkının yerleştirilmesini ve toprakta köklü bir yeniden paylaşımın yapılmasını talep ediyordu. Dahası ve en önemlisi Rusya’daki bu burjuva devriminin Avrupa’daki sosyalist devrimin tetikleyicisi olacağını düşünüyor ve kafasındaki devrim resmini bu şekilde tamamlıyordu: Ekonomik ve kültürel açıdan geri olan Rusya, ileri kapitalist ülkelerde gerçekleşecek işçi devrimiyle birlikte, kısa sürede, kendisi de kapitalist sistemin devrilmesine doğru ilerleyecektir. Yani Rusya, Çarlığın istibdat rejiminin devrilmesinden sosyalist devrime doğru ilerleyecektir. Dolayısıyla Lenin “proletaryanın ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğü”nü bir rejim olarak ya da nihai bir hedef olarak değil, devrimin ileriye doğru seyri içerisinde düzeltilecek ve geliştirilecek bir slogan olarak görüyordu.

Lenin de, tıpkı Troçki gibi, burjuvazinin kendi devrimini gerçekleştirmekten aciz olduğunun farkındaydı; devrim perspektifinin ilk sırasına yazılı olan ilke buydu. Ayrıldıkları nokta, Troçki’nin bu tespiti Lenin’den daha önce mantıksal sonucuna kadar götürmüş olmasıdır. Bu *benzerliğin* aslında Lenin de *sonuna kadar* farkındaydı. Partinin 1907 yılında Londra’da gerçekleştirilen Beşinci Kongre’sinde “sürekli devrim hariç” Troçki ile bütün temel konularda aynı görüşte olduklarını söyler; ona göre, “Troçki’nin görüşleri Menşevik değil, tastamam aynı, yani Bolşevik fikirleri ifade etmektedir.” Troçki ise Lenin’in tezinin barındırdığı tehlikelerin ancak devrimden sonra görüleceğini söylüyordu.

Bu noktada Troçki yanılmış sayılmaz. Lenin’in somut talepler temelinde de olsa muğlak kalan yaklaşımı Şubat Devrimi ile birlikte gerçek içeriğine kavuşur. Şubat Devrimi, o dönemki devrimci Marksistlerin savunduğu üzere, Rusya’nın hiçbir temel sorununu çözemez, çünkü eski toplumun temsilcisi olan rakibini karşısına almış topak bir bütünü ifade eden “Rusya” diye bir şey yoktur. Lenin’in “proletaryanın ve köylülüğün demokratik diktatörlüğüne çok yaklaş”tığını söylediği bu devrim, her şey bir tarafa, eski iktidarla esaslı bir hesaplaşma içerisine dahi girmez. Devrimde çok kilit bir yere sahip olan ordu içinde Nisan 2002’den sonra neredeyse hiçbir temizliğe gitmeyen, darbeye karışmış generalleri, siyasetçileri, yöneticileri ve elbette arkasındaki kodamanları yargılama gereği duymayan, “adalet erkânını” görevden uzaklaştırmayan vs. “Bolivarcı Devrim” gibi, 1917 Şubat Devrimi de içişleri bakanlığını ve savaş bakanlığını halis muhlis kralcılara ve büyük toprak mülkiyeti sisteminin destekçilerine verir, Çar’la hesaplaşmaz, Kurucu Meclis bile toplamaz, toprakta radikal bir yeniden paylaşımına gitmez vs.

Dolayısıyla Lenin’in tespiti ilk bakışta, özürücü, kendi tezini haklı çıkartma çabasında naif bir iddia olarak gözükebilirse de, gerçekte proletaryanın ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğünün kısmen gerçekleştiğini söylerken,^[16] Lenin’in aklında Şubat’la birlikte kurulan Geçici Hükümet’i daha baştan işlevsizleştiren Sovyetler, yani işçi, köylü ve asker konseyleri vardır. Bunlar Rusya’nın işçi ve emekçi kitlelerinin yerel düzeyde örgütlenmiş merkezî iktidar biçimidir. Bu Sovyet tipi örgütlenmeler toplumsal kurtuluşun habercisidir. Lenin önceden savunduğu ve aslında yanlış olan tespiti, yani proletaryanın nüfusun azınlığını oluşturduğu bir ülkede proletarya diktatörlüğünün olanaklı olmadığı görüşünü terk eder (ve Troçki ile yolları bir daha ayrılmamak üzere kesişir). Eski sloganını

artık Rusya'nın savaşta savunulması siyasetine destek vermek anlamına geldiği için geri çeker, yani Troçki'nin kastettiği tehlikeler tam da zaferden sonra kendisini gösterir. Oysa Stalin ve "Eski Tüfek Bolşevikler" devrimci savaş gibi cilalı bir slogan altında bu formülü savunmaya devam ederler. Lenin ise "şu anda yalnızca 'proletaryanın ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğü'nden bahsedenler zamanın gerisinde kalmış ve bu nedenle gerçekte proleter *sınıf* mücadelesine karşı küçük burjuvazinin saflarına *geçmişlerdir* ve devrim-öncesi 'Bolşevik' antikalar müzesine ('eski Bolşevikler' müzesi de denebilir) gönderilmeleri gerekir" diyerek Troçki ile ortaklaşır.^[17]

Bundan sonra (Temmuz olaylarına kadar) Lenin Sovyetlere ve Sovyetlerde hâkimiyete sahip olan kararsız ve gerici Menşevik ve Sosyalist-Devrimci partilere, iktidarı Geçici Hükümet'in elinden tamamen almaları, karşıdevrimci rol oynayan burjuvazinin üretim araçlarına el koyarak işçi ve emekçilerin kendi denetiminde planlı ve merkezî bir iktidar kurmaları için baskı yapmıştır. Demokratik ortamın alabildiğine geniş olduğu koşullar altında "Tüm İktidarın Sovyetlere" devredilmesini savunmuştur. Ancak Temmuz ayındaki olgunlaşmamış ayaklanma girişimini takiben Bolşeviklere yönelik cadı avı başlayıp, yasal yollar kullanılamaz hale gelince Lenin silahlı ayaklanma sorununu gündemine almıştır. Ve inceden inceye örülmüş bu doğru çizgi Bolşevikleri zafere götürmüştür.

* * *

Bugün Venezuela için de benzer dersler çıkarılabilir. "Sol" komünistlerin aksine Marksistler kitlelerin esasen kendi deneyimleri temelinde öğrendiklerini ve bilinçlendiklerini her zaman göz önünde tutmuşlardır. Kendi görüşleriyle kitlenin nesnel gerçekliği (verili durumu) arasındaki ilişkiyi kavrayamayan ve bu dengeyi tutturamayan devrimciler, kitlenin istese de ulaşamayacağı denli "ileri" savrularak kendilerini yalıtırlar. Devrimci hareket çeşitli aşamalardan geçmeden, kendisini oyalayan önderliklere sarılmadan, türlü yenilgiler ve ihanetler tatmadan zafere ulaşamaz. Mühim olan, kendi çizgimizi terk etmeden işçi sınıfının yer aldığı bu hareketin içinde bulunmak, bu mücadele içinde doğru talepleri dile getirmektir. Lenin'in 1916 Paskalya Ayaklanması konusunda söylediği sözleri tekrarlamak gerekirse:

Toplumsal devrimin, sömürgelerde ve Avrupa'da ayaklanmalar olmadan, *bütün önyargılarıyla* küçük burjuvazinin bir kesiminin devrimci infilakı olmadan, siyasi bakımdan bilinçsiz olan proleter ve yarı-proleter kitlelerin topraksahiplerinin, kilisenin, krallığın boyunduruğuna karşı, ulusal vb. boyunduruğa karşı hareketi olmadan gerçekleşebileceğini sanmak, *toplumsal devrimi reddetmektir*. Ne olacaktı yani! Bir ordu belirlenmiş bir noktada mevzilenerek, "biz sosyalizmden yanayız", bir başka ordu da bir başka noktada saf tutarak "biz de emperyalizmden yanayız" diyecek ve böylece toplumsal devrim mi gerçekleşecekti!

"Saf" bir toplumsal devrim bekleyenlerin ömrü *hiçbir zaman* bunu görmeye vefa etmeyecektir.^[18]

Bu çerçevede Lenin'in reformist önderliklere karşı yaklaşımı her zaman dengeli, kıyasıya eleştirel ama temsil ettiği işçi kitlelerini karşısına almadan, ileriye dönük ve yapıcı olmuştur. Bu siyaset sayesinde partisini iktidara taşıdığı gibi, devrimden sonra da bu tavrını korumuştur. Üstelik kimlere kimlere karşı!

Lenin, İngiliz İşçi Partisi'nin reformist önderliği (Henderson, Snowden, Macdonald vs.) karşısında aşırı sol bir tutum takınan İngiltere'deki komünistleri kıyasıya eleştirir; birtakım doğru tespitlerden ve somut analizlerden yanlısı sonuçlara vardıklarını söyler. Doğru, der

Lenin, İşçi Partisi önderliği ilk fırsatta devrimin en azılı düşmanı haline gelecektir (“Henderson, Clynes, MacDonald ve Snowden’lerin iflah olmaz gericiler oldukları doğrudur”) ama buradan çıkartılan sonuç yanlıştır. Zira herhangi bir burjuva önderlik ile küçük burjuva demokrat ya da reformist bir önderlik arasındaki fark, Lenin’in tabiriyle, “saf komünizm” açısından ya da kâğıt üzerinde, “kitlelerin pratik siyasi eylemi için henüz olgunlaşmamış soyut komünizm açısından son derece önemsiz” olabilir, fakat çekildikleri fildişi kulesinde değil, hayatın içinde öğrenen kitleler açısından bu görüş ayrılıkları çok önemlidir, bunların hepsi aynı kefeye konulamaz. Dolayısıyla, der Lenin, “buradan asla bu kişileri desteklemenin devrime ihanet olduğu sonucu çıkmaz; buradan, işçi sınıfı devrimcilerinin, devrimin çıkarları için bu baylara *belli bir parlamenter destek* vermeleri gerektiği sonucu çıkar. ... Başka türlü bir tutum, devrim davasına engel olmak demektir, zira işçi sınıfının çoğunluğunun görüşlerinde değişiklik olmadığı sürece devrim imkânsızdır ve bu değişiklik kitlelerin siyasi deneyimiyle gerçekleşir, yalnızca propagandayla olmaz.”^[19]

Kitlelere, “Chávez’i desteklemek istiyorsanız buyurun destekleyin, kapitalist düzene yöneltilen her darbede biz de sizin yanınızdayız. Oligarşiye, ki biz oligarşiden *tüm* büyük sermayedarları ve büyük topraksahiplerini, yani sermaye düzeninin kendisini anlıyoruz, karşı verilen mücadelede, bunlara yönelik her saldırıda ondan da önce biz vuracağız. Ama Chávez sizi oyalıyor. Hâlâ ekonominin kilit sektörleri devletleştirilip işçi denetimine verilmedi, toprağın yüzde 70’i hâlâ büyük topraksahiplerinin elinde, bunlara el konulmadı, darbeye karışanlardan hesap sorulmadı, hattâ her gün devrim karşıtı propaganda yapan medya kuruluşlarına karşı doğru düzgün hiçbir önlem alınmadı. Neden? Chávez müteredditlere, mürtecelere, mürtedlere ‘kanıp’ işçi sınıfını kandırıyor (Lenin’in tavrı net ve bugün için de anlamlıdır): *Reformist önderlikler, ya yapın ya da defolun!* Yaptığınız sürece arkanızdayız, yapmadığınız anda da hiç merak etmeyin bunu ifşa eden, darbeyi vurmak için fırsat kollayan biz olacağız,” demek gerekir.

Diğer yandan, Chávez’in bir küçük burjuva devrimcisi olduğunu söyleyip, sonra ona güven tazelemek Marksizmin en somut inkârıdır. Lenin’in bu tür hareketlerle burjuvaziye karşı girişilecek ortak eylemlerde, her zaman bir yandan düşmana vururken diğer yandan da bir gözümüzle “dost”umuzu, *ayrı yürüyüp birlikte vurduğumuz* bu küçük burjuva siyasetleri kollamamız gerektiğini bilhassa vurguladığını unutmamak gerekir.

Keza gerçek bir Bolşevik olan Troçki de Lenin’in ölümünden sonra birçok ülkede gündeme gelen devrimci durumlarda hep aynı tutumu takınmıştır. Stalin ve şürekâsının işçi sınıfını burjuva milliyetçisi Kuomintang partisinin peşine taktığı ve yüzbinlerce işçinin diri diri katledilmesine sebep olduğu 1925-27 yılları arasındaki başarısız Çin Devrimi’nden hareketle, Troçki, “Rusya işçilerine daha başından itibaren Çarlığı devirme ve feodalizmi yıkmaya konusunda liberalizmin hevesliliğine ve küçük burjuva demokrasisinin yeteneğine inanmamayı öğrettik,” der (*a.g.e.*, s. 154-5).

Bugün dünya devriminin en ön sırasında yer alan Venezuela’da komünist devrimcilerin benimseyeceği taktik bu olmalıdır, diğer türlü “devrimci bir sınıfın ciddi taktikleri değil, aydın çocukluğudur” (Lenin, *a.g.e.*, s. 90). Lenin ve Troçki önderliğindeki Bolşevikler devrimci hareket içindeki hâkim unsurun “git” demekle gitmeyeceğinin bilincindediler. Kitleler harekete geçtiklerinde yüzlerini ilk önce kendi geleneksel örgütlerine dönerler ve öncelikle reformist seçenekleri denerler, zira kitleler devrimi kitaptan değil, yaşayarak ve deneyerek öğrenirler. Fakat bu demek değildir ki devrimci alternatif ancak ve ancak diğer seçenekler denendikten sonra sırasını alır. Bolşevikler hariçten gazel okuyarak değil, her türlü muhalif hareketin en önünde yer alan ve burada mülkiyet sorununu ön plana çıkaran bir anlayışla; sloganlar (“yaşasın sosyalizm, devrim” vs.) temelinde değil, işçi sınıfının somut

çıklarlarını savunan pratik önerileri genelleştirerek; yalpalayan ve devrimin gerisinde kalan, gerisinde kalmasını hazmedemediği oranda devrimi geri çekmeye çalışan, başaramayınca da önüne dikilen hareketleri karşıdevrimci olduklarını haykırarak değil, *icraata zorlayarak* kitlenin gözünden düşürmüş ve devrimci hareket ve örgütlenmeler içinde çoğunluğu ele geçirmişlerdir.

Bu demektir ki devrimci hareketin ya da kitle hareketinin içinde yer almadan, dışarıdan yapılan eleştirilerin bir yararı yoktur. Bunun bilincinde olan Marx, 1871’de Paris Komünü’ne yol açan devrimi ve hareketi kendi önderliğinde olmamasına karşın sonuna kadar sahiplenmişti, üstelik o günkü *nesnel-tarihsel* koşullar dikkate alındığında devrimin yenilgiye uğrama olasılığı çok yüksek olmasına karşın (keza bu söylenenler 1848 Haziran Ayaklanması için de geçerlidir). Marx atılan devrimci adımları, burjuvaziye vurulan darbeleri sonuna kadar destekliyor, eksikleri ve hatalarıysa eğip bükmeden eleştiriyordu, ama bunu hareketin bütününe küçümsemeden, önderliği kendisinde değil diye harekete burun kıvrımadan yapıyordu. Marx ve Engels her bakımdan hareketin içindeydiler; dışarıdan, yüksek perdeden konuşarak sınıf önderliği yapılamayacağını biliyorlardı. Burjuva ve küçük burjuva önderlikleri kitlenin gözünde teşhir ediyor, yanlış politikaların hangi sınıfa hizmet ettiğini *sabırla anlatmaya* çalışıyorlardı. Onlardan kurtulmanın, her şeyden önce ve öte, devrimin ilerlemesi ve işçi sınıfının pratikteki adımlarını mantıksal sonuçlarına kadar götürmesi sorunu olduğunu biliyorlardı. Her devrimde, bahsedilen yollarla kitlenin çoğunluğuna bir kez ulaştıktan sonra, geriye kalan, doğru zamanlamayla, sanatına uygun olarak ayaklanmanın hazırlanmasıydı. Kitlenin öncü kesimine ulaşmakla çoğunluğuna ulaşmak arasındaki ayrımı her zaman vurgulamış olan Lenin bu çerçevede şunları söyler: “Önce Lloyd George ve Churchill’i [yani “oligarşi”yi] yenilgiye uğratmaları için Henderson ve Snowden’e yardım etmeliyiz (*daha doğrusu, onları yenmek zorunda bırakmalıyız, çünkü onlar kendi zaferlerinden korkuyorlar!*)” (a.g.e., s. 91).

Lenin’in doksan yıla yakın bir süre önce yazdığı bu satırlar bugün Venezuela için de harfi harfine doğru bir tespittir: Venezuela’da bugünkü önderlik kendi zaferinden korkuyor! Gerek sınıfsal niteliği gerekse de şu âna kadarki icraatları temel alındığında bunu yapamayacağı, daha önemlisi yapmadığı açıktır. İşçi sınıfının evrensel çıkarlarının arkasında kararlılıkla duracak bir örgütlenmenin eksikliği yakıcı bir şekilde hissediliyor.

Devrim ve Önderlik Sorunu

“Her devrimin en önemli sorunu kuşkusuz iktidar sorunudur. İktidarı hangi sınıf elinde tutuyor? Meselenin özü budur.”

Lenin

Devrimle, devrim sözcüğüyle oyun oynamaya pek teşne olan burjuva yazarçizerler ve onların etkisindeki sol-devrimci kesimler Venezuela’da *devrim* olduğunu pek bir rahatlıkla dile getirirler de, dönüp şu soruyu sormak gerekiyor: Nasıl bir devrim? Dahası devrim nedir? Böylece devrimci durumun da ne olduğu sorusu gündeme gelmektedir: Sınıf niteliğinin farklı olması dışında niteliksel farklılıklar sergileyen devrimler var mıdır? Varsa, bunlar nelerdir, Venezuela örneği buna mı denk düşmektedir? Devrim bir anda mı olur? Bir anda olmazsa, ne zaman başlar, ne zaman biter? Devrim tamamlanmadan “devrim oluyor” denemez mi? Bu sorular daha da uzatılabilir, ama biz konu açısından can alıcı olanlarına bakalım.

Devrim, siyasi iktidarın sınıfsal niteliğinde ve dolayısıyla devletin tabiatında bir değişiklik demektir. Toplumda egemen durumda olan ama miadını doldurmuş sınıfın

elinden, geleceği temsil eden ezilen sınıfın iktidarı almasıdır. Bu tarihsel hareketle beraber, ekonomik ilişkilerde ve dolayısıyla toplumsal ilişkilerde bütünsel bir altüst oluş, devrimci bir yeniden yapılanma gerçekleşir.

Bu noktada proleter devrimleriyle burjuva devrimleri arasındaki niteliksel bir farklılık (ve Venezuela Devrimi'ne "21. Yüzyıl Sosyalizmi" penceresinden bakanlar açısından bir yanılısıma) devreye girmektedir. Burjuvazi mülklü bir sınıf olduğundan ileri kapitalist ülkelerde önce orta sınıf olarak ekonomik iktidarı ele geçirmiş, siyasi iktidara gelişen süreçte uzanmıştır. Dahası üretim ilişkileri içindeki baskın rolünden ötürü, belirli dönemlerde siyasi iktidarın elinden kaçmasına da katlanabilmiş, bu geçici durum toplumdaki egemen sınıf niteliğini kaybetmesine yol açmamıştır. Bu tür bir olasılık bugün de evrensel olarak mümkündür: Burjuvazi geçici sürelerle siyasi iktidarı kaybetse de, ekonomik iktidarının oluşturduğu nesnel zemin durduğu müddetçe kaybını telafi edebilir. Proletarya ise, burjuvazinin aksine, mülksüz bir sınıf olduğundan, *önce siyasi iktidara uzanmak zorundadır*. İşçi sınıfı, sayı olarak küçük bir azınlığın kiralık adamlarla yönetmesine uygun olarak tasarlanmış eski devlet aygıtını parçalamak, bunun yerine çoğunluğun kendi kendisini yönetmesine uygun bir devlet iktidarı koymak zorundadır. Bu adımı attıktan sonra ekonomik ilişkilerde bir devrime girişebilir ve ekonomik anlamda da egemen sınıf haline gelebilir. Bu demektir ki siyasi iktidarı kaybettiği andan itibaren de yeni bir toplumsal devrim gerekir.

Dolayısıyla mülksüz bir sınıf olan proletaryanın devrim derken kastettiği, bugünden başlayarak (devrimden, yani siyasi iktidarın alınmasından önce) üretim ilişkilerinde bir devrimci altüst oluş *olamaz*. Proletarya tam da kendi özgüllüğü gereği siyasi iktidara tutunmalı, bu temel sayesinde kendi toplumunu kurmaya girişmelidir.

Marksizmin önderlerinin bu temele dayanarak sarf ettiği sözleri bağlamından kopuk alıntılar temelinde reformist görüşlere meşruiyet kazandırmak için kullanmak hafifliktir. Bu kıstasın yalnızca bir yönünü veri alarak Venezuela'ya bakılmakta ve "bugün üretim araçlarının tevziinde, üretim ilişkilerinde ve dolayısıyla toplumsal ilişkilerde bir altüst oluş, bir devrimci dönüşüm –sınıfsal anlamda değişiklik– kaydedilmiş değil, ama olsun, bu yine de bir devrimdir" denilmektedir. Oysa bu kıstasın diğer ve onu asıl ayakta tutan ayağı siyasi iktidar sorunudur: Venezuela'da eski devlet aygıtı genel anlamıyla hâlâ yerinde durmaktadır.

Demek ki, kafa bulandırmak adına Lenin'den, hattâ Troçki'den örnekler veren Marksizm düşmanı liberal-sosyalistlerin geveledikleri sözler daha baştan yanlıştır. *Doğru, üretimde dönüşüm hemen ve ilk planda şart değildir*, ama mülksüz bir sınıf olan *proletaryanın* (eğer bütün işçiler birer birer küçük burjuva olmayacaksa, ki alttan alta bunun arzulandığı görülmektedir) *siyasi iktidara uzanması şarttır* ve bu olmazsa olmazdır. Proletarya ancak bu devlet iktidarını elinde tutarak ve tuttuğu oranda ekonomik ve toplumsal ilişkilerde bir dönüşüme yol açabilir, yani devrimini tamamlayarak dünya çapında sınıfsız, sömürsüz ve dolayısıyla da devletsiz bir toplumun kapılarını açabilir.

O halde, tekrar tekrar sormak gerekiyor: Kitleler köhnemiş devlet aygıtını, yani başka bir sınıfın yönetimine göre tasarlanmış ve yetkinleştirilmiş bürokratik, hantal ve tepeden inmece devlet aygıtını yıkıp; onun yerine bizzat inisiyatif aldıkları, dolayısıyla aşağıdan yukarıya doğru örgütlenmiş, yerellere öncelik veren ama merkezîyetçi olan, yukarıda sıralanan maddeleri hayata geçiren bir devlet aygıtı kurmuş mudur ve kendini –kendini temsilen başka bir partiyi değil, Marx ve Engels'in tabiriyle bizatihi *egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletaryayı*– ulusun başına geçirmiş midir? Yoksa 2002 Nisan darbesini yapanlar hâlâ devlet makamlarında önce Chávez'in, Chávez'in şahsında da *esasen* işçi ve emekçilerin tepesine

binmek için gün mü kollamaktadır? Yoksa bunlara mesela doğru düzgün bir adli kovuşturma bile açılmamış mıdır? Yoksa bunlar kendilerine sosyal-demokrat ismini alıp, ABD burjuvazisinin desteğinde darbeden yaklaşık beş yıl sonra seçimlere mi girmektedir? Zaten uzunca bir süredir seferber olmuş ve kopuk kopuk da olsa yorgunluk, hayal kırıklığı emareleri gösteren kitlelerin karşısında yüzde kırk oy alarak ve bu kez seçim sonuçlarına itiraz etmeyerek kafa mı karıştırmaktadır bu aynı darbeci, (devrimci durumun bir karşıdevrimle sonlanması durumunda da) geleceğin diktatör, faşist kimseleri?

Devrimle oyun oynamaya pek meraklı olan "21. Yüzyıl Sosyalistleri", kendilerini bırakıp Marksizmi güncelleştirmeye çalışan reformistler için bunların bir önemi yok. Başlayan devrimin başarıya ulaşmaması durumunda, tıpkı emperyalist muhalefetin sözcülerinin dillendirdiği gibi, yıllarca sürecekanlı bir diktatörlüğün Venezuela'daki emekçi kitleleri hiç acımadan ezecek olması kimin umurunda? Nasılsa devrim turistliği yapacak başka ülkeler bulunur!

Bir uç buyken, diğer uç da Venezuela'da devrimin başladığını dahi reddeden, Chávez'in yalnızca reformlar yaptığını söyleyen kesimdir. Burada da sahneye devrim turistlerinin ardından devrim tarihçileri girmektedir: Devrimi, devrimci kalkışmaları, kaçırılan devrimci fırsatları yalnızca bu olaylar olup bittikten sonra "gören", ancak olup bittikten sonra yorum yaparak olaya "müdahalede" bulunan, fakat gözlerinin önünde cereyan eden olaylara gözünü kapayan devrim tarihçileri. Bu aşırı sol anlayış, yukarıda bahsedilen esas sorunda (iktidarın sınıfsal niteliği sorununda) bir ilerleme olmadığından hareketle, yani doğru bir tespitten hareketle tamamen yanlış bir uca savrulmaktadır: Devrim ya vardır ya yoktur! İktidarın alınması elbette alttan alta gelişen uzun bir sürecin ve bunun patlak vermesinden sonra gerçekleşen bir dizi militan mücadelenin sonunda olur, ama bahsedilen bu adım, yani iktidarın sınıfsal niteliğinin değişmesi bu niceliksel değişikliklerin bir düğüm noktasına ulaştığı ve niteliksel bir sıçramaya yol açtığı bir ânın, belki de bir günlük (örneğin Bolşevik Devrimi'nde 25 Ekim) mücadelenin sonucudur.

Devrim tarihçilerinin yanlış bakış açısından olaya yaklaştığımızda, aslında devrim diye sadece tek bir güne ya da o âna denilebilir. Aksi takdirde devrim ancak olup bittikten sonra adı konacak, geçmişe ait bir malzeme, yani "tarih" olduktan sonra görülen bir şey halini alır. Yanlışlık yalnızca bununla sınırlı kalsa belki bir sorun olarak görülmeyebilir. Fakat bu bakış açısıyla başarısız devrimler için ne diyeceğiz: Örneğin, 1925–27 Çin Devrimi, 1936 İspanya Devrimi, 1918 ve 1923 Almanya Devrimleri? Belirtildiği üzere, bu yaklaşımın yalnızca *ex post facto* bir cevabı vardır, yani ancak iş işten geçtikten sonra bir cevap sunmaktadır!

Dolayısıyla bakılması gereken tek yer iktidarın alındığı o an, o saat, hattâ dakika değildir. Devrim tarihçileri diyalektiğin en temel kurallarını bile unuttuklarından, basitlik pahasına da olsa bilindik örneklerle ilerlemekte fayda var. Su normal koşullarda yüz derecede kaynar ve buhara dönüşür, fakat buhara dönüşmesi 99 dereceden 100 dereceye geçtiği o tek anda olmaz. 31 Aralık'ı 1 Ocak'a bağlayan gece yeni bir yıla girilir, ama yeni yıl o son günle gelmez, niceliksel bir birikim son bir hamleyle niteliğe (ayrı bir yıla) dönüşür. Bunu devrime uygulayacak olursak, devrimin yalnızca bir bitiş noktası yoktur. Bu öznel diyalektikçilerin aksine, diyalektik materyalizm bize devrimin bir başlangıç noktası da olduğunu gösteriyor. Devrim, yani siyasi iktidarın el değiştirdiği, yani başka bir sınıfın eline geçtiği an; siyasi iktidarın el değiştirme süreci (niceliksel değişim), somut bir gerçeklik halini aldığı, doğrudan gündeme geldiği andan itibaren başlamıştır. Bu sürecin ucu devrime de karşıdevrime de açıktır. İktidar ya ele geçirilir ve bu devrimci süreç bir devrimle taçlanır ya da karşıdevrim o gudubet yüzünü gösterir ve işçi ve emekçilerin üzerine bir karabasan gibi çöker.

Şu an bir devrimin alıp başını gittiğini, tüm hızıyla ilerlediğini, hattâ nihayete erdiğini söylemek cinayetle eşdeğerken, aynı şekilde devrimin başlamadığını söylemek de intiharla eşdeğerdir. Devrim sözcüğünü teorik-tarihsel değerlendirmeler için kullanan liberal kesimlerin aksine, devrimciler açısından devrim sözcüğü ve olgusu somut bir gerçekliği, *tarihsel gelişmelere müdahale gerekliliğini* ifade eder. İşçi sınıfını *o anki* duruma uygun davranması için harekete geçirme amacı güder, sonradan taziyelerini bildirme amacını değil. Aslında bunun diğer uç örneği de, yazı ve bildirileriyle ufukta daima bir devrimin gözüktüğünü “muştulayan” anlayışların yaklaşımıdır.

Fakat bundan daha tehlikeli bir örnekle de benzerliklerine değinilebilir: “Sürekli faşizm” anlayışı. Her türlü baskıcı, zorba yönetime ve bu yönetimleri ifade eden devlet biçimine (yani aslında yerküre üzerindeki bütün devletlere) faşist diyerek, baskıcı olmayan, zora başvurmeyen bir devlet olabileceği yanılması uyandıran “sürekli faşizm” anlayışı da aynı tehlikeleri içermektedir. Zira bugünkü burjuva-demokratik işleyişin, her demokraside olduğu gibi, diktatörlük yanlarını veri olarak faşizm olduğunu söylersek, yarın yükselen işçi hareketini bastırmak adına sahneye çıkacak olan ve işçi sınıfının iktidarı alamaması durumunda iktidara gelecek olan faşizmin *yaklaşmakta olduğunu* söyleyemeyiz.

Keza bugün işçi sınıfına iktidar sorununun acil olarak gündemde olduğunu (yani “Devrim başladı!”) söylememek, propaganda ve ajitasyonu somut olarak bu temelde yürütmek, bu sefer, gelecek bir karşıdevrimin hesabını verememek anlamına gelir. Rusya’da 1905 yılında devrim 9 Ocak’taki katliamla başlar, Aralık ayında tepe noktasına ulaşır, sonra geri çekilir. Köylerdeyse 1906 yılında başlar, ama kent hemen hemen durulduktan sonra. Kentteki ikinci yıl çarpışmaları *bugünden bakıldığında* son çırpınışlar, “umutsuz” zorlamalardır. *1905-1907 Devrimi* yenilir, tarihe *başarısız* bir devrim olarak geçer. Stolipin’in karşıdevrimci diktatörlüğü kurulur.

Bugün Venezuela’da henüz 1905 Aralık’ına gelinmemiştir, Ocak’tansa epey bir yol alınmıştır. İktidar sorunu yakıcı bir gerçeklik olarak gündemde durmaktadır. Devrimin genel olarak olgunlaşmışlığı (üretim araçlarının ileri düzeyi, işçi sınıfının toplumun ister nicel ister nitel anlamda ezici çoğunluğunu oluşturması vs.) dışında, devrim somut bir gündem olarak da karşımızda durmaktadır. Lenin’in bir devrim için gerekli gördüğü, egemen sınıfın artık yönetememesi, işçi sınıfı ve emekçilerin bunu görmeleri, küçük burjuvazinin huzursuzluğu ya da tarafsızlaştırılması, bunların hepsi mevcuttur. Tek sorun, bunların bilincinde olacak bir devrimci önderliğin yokluğudur, fakat bu eksiklik devrimin olmadığına ya da başlamadığına değil, bu boşluk doldurulamadığı takdirde, örneğin 1923 Alman Devrimi gibi başarısız bir devrime doğru yol alındığına delalettir.

Bugün yalnızca Venezuela’nın değil, tüm insanlığın krizi önderlik sorununa indirgenmiştir. Üretim araçlarının geldiği aşama, emek üretkenliğinin ulaştığı boyutlar insanlığın ihtiyaçlarını fazlasıyla karşılayabilecek seviyeye çoktan ulaşmıştır. Teknoloji alabildiğine ilerlemiş, insanlığın dış dünya üzerindeki hâkimiyetini doruk noktasına ulaştırmıştır. Fakat üretim araçları bu denli ilerlemişken, tam da gelişimin kendine özgü yapısından ötürü, üretim biçiminin esiri olmuştur. Dünya çapında inanılmaz bir bolluğa özne yokluk eşlik etmektedir. Zenginlik sınırlı sayıda insanın elinde toplanmışken, büyük çoğunluk yoksulluk sınırının altında yaşamakta, daha doğrusu yaşamaya çalışmaktadır.

Buna paralel olarak, dünyanın bütün ülkelerinde sınıfsız bir toplumun temelleri dösenmiş durumdadır. İnsanlığı sömürüden, baskılardan, her türlü ayrımcılıktan kurtaracak, yoksulluğun paylaşılması temelinde değil, her türlü ihtiyacın fazlasıyla karşılanması temelinde, insanlığın entelektüel ve duygusal gelişiminin önündeki tüm engellerin bir bir kaldırılacağı bir toplumun kurulması nesnel açıdan her yönüyle mümkündür. Fakat onu

hayata geçirecek örgütlü özneler ihtiyacı duymaktadır. Yüzyıl öncesine kıyasla bugün üretim araçlarının ve proletaryanın nesnel açıdan olgunlaşmadığından bahsetmek mümkün değilken, proletaryanın ve daha da önemlisi onun öncüsü olan devrimci önderliğin olgunlaşmadığından bahsetmek mümkündür ve bu eksiklik kendisini yakıcı bir şekilde hissettirmektedir.

Venezuela işçi sınıfı mücadele azmini göstermişken, bu toplumu değiştirme gerekliliğinin bilincine genel anlamda varmışken, onu yönlendirmesi ve bir şekle sokması gereken önderlik, ulusal kalkınmacı anlayışla malul olup, yurtseverlik gibi düşmana ait olan söylemlerle devrimci süreci çıkmaza sokmaktadır. Bu durumun sonucu olarak, hareketin genel bilinç düzeyini birkaç sembolik öğeden hareketle anlamak mümkündür. Hemen hemen bütün kitle gösterilerinde, hattâ grevdeki işçilerin gerçekleştirdiği yürüyüşlerde kitlelerin Venezuela bayraklarıyla yürüyor olmaları enternasyonalist devrimci bir anlayışın yerleşmediğini göstermesi bakımından anlamlıdır. İşçiler hâlâ Venezuela için savaştıklarını düşünüyor; bunun Venezuela'ya karşı verilen bir savaş olduğunu, Venezuela ulus-devletinin tam da o topraklardaki işçi ve emekçileri daha sistemli ve düzenli bir şekilde sömürebilmek, içinde buldukları açlığa ve sefalete sürüklemek adına ve başka bir sınıfın çıkarları uğruna kurulduğunu, yani geçici ve belirli bir tarihsel döneme özgü bir olgu olduğunu, o toprak parçası Venezuela olarak kaldığı sürece işçi ve emekçilerin özgürleşemeyeceğini, işçiler bir kez özgürleşmeye başladıklarında her şeyden önce ve öte Venezuela burjuvazisinin egemenliğini simgeleyen bu Venezuela ulus-devletine saldırmak zorunda kalacaklarını, başka bir sosyo-ekonomik formasyona ait olan bu "yapay" sınırlar içinde hareket edemeyeceklerini, mücadelenin içeriğinin kendi biçimini bulacağını (ki bunun emareleri yukarıda da belirtildiği üzere şimdiden görülmektedir) görmeleri kitlenin çoğunluğu açısından son tahlilde *kendiliğinden* edinilecek bir bilinç değildir. Bunun için enternasyonalist devrimci bir partiye ihtiyaç vardır, fakat ne yazık ki şu an, işçi sınıfının mücadele azmine denk düşecek böyle bir devrimci örgütlülük yoktur.

1917'den sonraki yirminci yüzyıl tarihini aslında bu şekilde özetlemek mümkündür. Dünyanın birçok ülkesindeki devrimci kabarışlar, enternasyonalist bir önderliğin olmadığı koşullar altında, Stalinist ya da sosyal-demokrat (reformist) önderliklerin peşine takılarak harcanmış, sonrasında karşıdevrimin darbesi altında ezilmiştir. Bu tespit bugün Venezuela için de *fazlasıyla* geçerlidir. Proletaryanın öldüğünden, mücadele azmini kaybettiğinden, düzenin bir parçası olduğundan dem vuranları çürütürcesine, işçi sınıfı ve diğer emekçi kesimler toplumu dönüştürme azmini ve kararlılığını her fırsatta göstermiş, göstermeye de devam etmektedir. Sorun bir kez daha işçi sınıfında değil, devrim olmaz, olsa da bir şey olmaz diyen sözde sosyalist, komünist, devrimci vs. kimselerdedir.

Bugün Venezuela'da "barışçıl" bir devrim olasılığı belki de bu süreçte hiç olmadığı kadar mümkündür. Fakat devrim bu kapitalist sömürü düzenini kararlılıkla karşısına alacak, onun sonuçlarına ya da birtakım "kötü" özelliklerine değil, *kendisine* karşı koyacak yönde adımlar atmaktan çekinmeyecek bir önderliği şart koşuyor. Venezuela'daki başarılı bir işçi iktidarı en başta Latin Amerika olmak üzere tüm dünyadaki işçi sınıfına kılavuzluk ederek sınıfsız bir dünyanın kapılarını açacaktır.

Sonsöz

Chávez uzun süreli reform programını 2021'de, Venezuela'nın İspanyol işgalinden kurtuluşunun ikiyüzüncü yılında tamamlamak istiyor; buna da sosyalizm adını veriyor. Daha önce de çeşitli kereler açıkça dile getirdiği bu görüşünü son seçimlerden sonra bir kez

daha vurguladı ve anayasada bunun yolunu döşeyecek değişiklikler yapmayı planladığını söyledi. Parlamentodan yeniden aldığı kanun hükmünde kararname yetkisi bunun bir ayağıdır. Bu kadar uzun bir süre desteğini koruyup koruyamayacağı, kitlelerin gerçekten somut kazançlar elde etmeden sürekli bir seferberlik içinde tutulup tutulamayacağıysa işin bir diğer ve elbette daha önemli ayağıdır. Troçki'nin de sık sık belirttiği üzere, kitleler bugünlerini ancak iyi bir yarın için feda ederler, o yarın gelmediği oranda bugünün önemi katlanarak artar, bugünün kaygısı, bugünün kurtarılması mücadelesi baskın hale gelir. Bunun yadırganacak bir yanı da yoktur.

Chávez ve taraftarlarının önlerine koydukları 10 milyon oy barajına ulaşılması, gerek Venezuela'daki muhalefet gerekse de ABD'deki sağ açısından bir yenilgiyi, özellikle de manevi anlamda büyük bir bozgunu ifade ediyor. Zira birçok kaynağın doğruladığı verilere göre, ABD Venezuela'daki Chávez-karşıtı partilere 20 milyon doları aşkın bir para akıtmıştır. Seçim öncesi ABD emperyalizminin tipik kirli oyunları için harcanan paralar da bu hibenin önemli bir kısmını oluşturuyor. Tüm bunlara karşın Chávez'in hem de ezici bir oy çoğunluğuyla yeniden iktidar olmuş olması, işçi sınıfı ve diğer emekçi kesimler arasında azımsanmayacak bir desteğe sahip olduğunu gösteriyor.

Fakat bu durum yanılmalara yol açmamalıdır. Seçim öncesinde muhalefetin gerçekleştirdiği kitlesel gösteriler, muhalefetin Chávez'in karşısına tek bir adayla çıkmak gerektiğini, deyim yerindeyse, bir birleşik karşıdevrim cephesinin zorunluluğunu anlamış olması faşist diktatörlüğün tüm sinsiliğiyle pusuda beklediğinin bir göstergesidir. Fakat Venezuela'da zemin burjuvazinin faşizm kozuna başvurması için müsait olsa da, başarılı bir işçi devrimi ve peşi sıra kurulacak bir işçi devleti için daha da müsaittir; bu her açıdan yadsınamaz bir gerçektir.

Venezuela bugün dünya kapitalizminin zayıf halkası olarak beliriyor. Çürüyen, marazileşen dünya kapitalizmi, hastalığının ilk sinyallerini dünya ekonomisinin merkezlerinde değil, zayıf halkalarında veriyor. Nasıl ki vücutta hayati görevleri olan tüm organlarda ortaya çıkan bir hastalık belirtilerini önce diğer organlarda gösteriyorsa, mesela kalp yetmezliğinin bir tezahürü olan siyanoz uzuv uçlarında derinin renk değiştirmesiyle kendisini belli ediyorsa, marazileşen kapitalizm de kendi hayati krizinin belirtilerini önce merkezlerde değil uçlarda vermektedir. Dolayısıyla Venezuela'daki ya da diğer Latin Amerika'daki devrimci gelişmeleri, bu ülkelerin içsel dinamikleriyle (azgelişmişlik, siyasetin yozlaşmış olması, popülist önderliklerin popüleriği vs.) açıklamaya çalışmak beyhude bir çaba olur. Bu, Venezuela'nın sorunlarını salt Venezuela ile sınırlı bir bakış açısıyla (lokal olarak) çözmek kadar yanlış bir tanıdır. Venezuela'nın ve diğer Latin Amerika ülkelerinin tedavi programı, organik ilişkilere sahip dünya kapitalizminin diğer organlarından bağımsız olarak uygulanamaz. Venezuela'daki hastalık belirtileri ancak kökensele, ancak köklü bir çözümle mümkündür: Kapitalizmin tasfiyesi. Bu olmadığı takdirde sorun çözülmemiş demektir.

Ocak 2007

Notlar

[1] Mesela, 1936-37'deki diktatör Eleazar López Conteras dönemi. Bu azılı diktatör, işçi sınıfının Haziran 1936'da gerçekleştirdiği güçlü grev karşısında reformların *çok ileri* gittiğini söyleyerek, hem grevi bastırarak hem de oluşmaya başlayan sendikaları yasadışı faaliyetlere karıştığı gerekçesiyle(!) yasaklayıp dağıtacaktı.

[2] İlginçtir, bugün Venezuela’da da genel kanı, Chávez’in çok iyi biri olduğu, ama çevresindeki yöneticilerin ona engel olduğu yönündedir.

[3] *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, Sol Yay., Ankara, 1998 [1884], s. 207.

[4] *National Institute for Women, “Kadınlar İçin Eşitlik Planı” 2004-2009*. Aktaran: Sarah Wagner, “Bolivarcı Venezuela’da Kadınlar”, 2. Bölüm, <http://www.venezuelanalysis.com/articles.php?artno=1369>

[5] İlk başta çelişkili gözükten bu durumun arkasındaki sınıfsal nedenler ve güdüler aşağıda ele alınacaktır.

[6] Gregory Wilpert, “Venezuela: Katılımcı Demokrasi mi, Bildiğimiz Hükümet mi?” <http://www.sdonline.org/37/1-Wilpert.html>

[7] 5 bin hektar her halükarda büyük bir rakamdır.

[8] *Kapital*, Cilt I, Sol Yay., Ankara, 2000 [1867], s. 51.

[9] Aslında çok iyi niyetli bir yaklaşımla bizzat Chávez için de kafası karışık biri denilebilir. Örnek olarak vereceğimiz şu sözler kendisine ait: “Dünyada birçok müttefikimiz var: Mesela Çin, o da şu anda ilginç bir sürecin içinde. [Kim değil ki?] Piyasa sosyalizmine[!] doğru yaklaşıyorlar. Ara bir noktada komünizmden sosyalizme geliyorlar. [Anlam?!] Bence biz tersi istikamette yol alıyoruz. ... Fakat biz Bolivar’ın uçlar arasında denge noktası dediği temel çizgiye geleceğiz ...” ve böyle devam ediyor. Dolayısıyla Chávez’in kitlelerin alttan gelen basıncıyla hareket ettiğini söylemek daha doğru olur. Sonuçta, ülkelerinde işçi sınıfını en zorbaca rejimlerle inleyen Malezya’yı, Cezayir’i, Libya’yı, Ahmedinecad’ın İran’ını canciğer müttefikleri olarak nitelendiren, onlarla arasındaki zorunlu ticari ilişkileri karşılıklı güven ilişkisine çeviren bir “sosyalizm savaşçısı”ndan bahsediyoruz.

[10] Jorge Martin, Nisan 2006, http://www.handsoffvenezuela.org/venezuela_kamulasta_rma_sosyalizm.htm

[11] “*Sol*” *Komünizm: Bir Çocukluk Hastalığı*, Agora Kitaplığı, 2010, s. 55.

[12] Aktaran Lenin, *Devlet ve Devrim*, Agora Kitaplığı, 2009, s. 10.

[13] Tabii kime göre? Stalin’in kendisi –ve kendisinden de önce, bundan birkaç yıl sonra öldürteceği Buharin– “tek ülkede sosyalizm” teorisini ilk ortaya attığında, kapitalist dünyadan yalıtık olarak tek bir ulus-devletin sınırları dâhilinde sosyalizmi kurmak mümkündür, yeter ki emperyalist ülkeler *askeri* müdahalede bulunmasın (aynen öyle!) dediğinde; Troçki bu dileğini daha birkaç yıl önce dünya savaşından çıkmış olan emperyalist devletlere iletceğini, ama sorunun bundan da önce ekonomik bir sorun olduğunu (askeri üstünlük de son tahlilde ekonomik bir üstünlük değil midir? Marksistlere göre elbette tastamam öyledir), bu sistemin saf askeri zor yoluyla değil, ekonomik davet, ekonomik nüfuz yoluyla çökeceğini söylemişti: *Bir Ford traktörü tam da bir Creusot silahı kadar tehlikelidir, tek farkla ki, silah sadece ara sıra çalışırken traktör bizi sürekli sıkıştırır!* Nitekim kırk yıl sonra sözde sosyalist Sovyetler Birliği’nde dolma kalem bile kara borsaya düştüğünde Troçki’nin haklılığı kanıtlanmıştı.

Dünya ticareti ulaştığı bu aşamada kendisinden başka hiçbir kural, başka hiçbir ideoloji tanımaz. Yazı tamamlandığı sırada, “Ermeni Sorunu” nedeniyle sözde düşman kesilen Fransa ile Türkiye arasındaki ticaret hacminin 2006 yılında 9 milyar 400 milyon euro olarak kaydedildiği haberi geçildi. Bu rakam, iki ülke arasındaki ticaretin en yüksek seviyesine ulaştığı anlamına geliyor.

[14] K. Marx, *Louis Bonaparte’ın 18 Brumaire’i*, Sol Yay., 2002, s. 47-48 (vurgular eklenmiştir).

[15] Lenin’in bu görüşünün 1917 Devrimi’yle olduğu gibi 1905 Devrimi’yle de “asıl varacağı yere” varma, daha net şekilde ifade edersek, bilerek ucunu açık bıraktığı formülünün henüz o dönemde kesin olarak varamadığı (bunun için işçi sınıfının harekete geçmesi gerekiyordu, Lenin devrimlerden öğrenen bir Marksistti) sonuca varma emareleri gösterdiğinin ipuçlarını o dönemki yazılarında bulabiliriz, bkz. “Sosyal-Demokrasinin Köylü Hareketine Karşı Tutumu,” (Eylül 1905), *Collected Works*, cilt 9 içinde, s. 230-239. Fakat Lenin’in bu formülünü 1917’ye kadar değiştirmedeği de açıktır.

[16] Nitekim ekonomide sosyalist önlemlerin hâlâ tam olarak uygulanmaya başlamadığı, örneğin kırsal kesimde S-R’lerin toprak programını (küçük burjuva reform programı) aynen uygulamaya sokarak toprağın köylülüğe dağıtıldığı Kasım 1917’den Temmuz 1918’e kadarki dönem boyunca bu diktatörlüğün daha fazla yayıldığını da söylemiştir Lenin.

[17] Aktaran Troçki, *Lenin'den Sonra Üçüncü Enternasyonal*, Tarih Bilinci Yay., 2000, s. 170. Stalin'in başında olduğu "Eski Tüfekler" bir on yıl kadar sonra, Lenin'in devrimci mirasını çiğneyerek bu kez de Çin Devrimi'nde aynı tutumu sergileyeceklerdi.

[18] *Collected Works*, cilt 22, s. 355-56.

[19] "Sol" Komünizm, s. 85, 103, 89.